

KVLO

www.kvlo.nl

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

LICHAMELIJKE OPVOEDING

BEWAARKAART VOOR INLOGGEGEVENS MIJNKVLO IN JAARINHOUDSOPGAVE

14

Jaargang 95

7 dec 2007

TOPIC: METHODEN

MEER BEWEGEN OF MINDER ETEN?

STUDIEDAGEN

BEWAAR UW ADRESSTICKER!

Peking 2008

Van educatie tot wereldprestatie

Ook voor deze Olympische Spelen is gekozen voor onze turntoestellen. Kwaliteit en productontwikkeling. Al jaren de basis voor ons succes. Van bewegingsonderwijs tot topsport op olympisch niveau!

www.janssen-fritsen.nl

janssen • fritsen

TOPIC

EN VERDE

PRAKTIJK

RUBRIEKE

INHOUD

TOPIC

TOPIC METHODEN

In 2005 besteedden we aandacht aan het gebruik van boeken c.q. methoden binnen ons vak. Toen was het in hoofdzaak een inventarisatie van wat op de markt was. Nu we weer aandacht schenken aan het gebruik van boeken/methoden gaat het om onderzoek naar kennis, gebruik, visie en wensen ten aanzien van een gebruikte/nieuw te ontwikkelen methode. Daarnaast wordt in het eerste artikel uitgelegd dat het gebruiken van dit soort lesmateriaal dient plaats te vinden vanuit een onderbouwde (vak)visie.

In het praktijkkatern een voorbeeld van verstoppelen uit de methode *Bewegen Samen Regelen*.

06 | **MAAK SAMEN EENS WAT LEKKERS KLAAR!** / Herman Verveld

12 | **HET WEL/NIET GEBRUIKEN VAN EEN (LES)METHODE** / Jorg Radstake

18 | **VERSTOPPELEN IN HET BASISONDERWIJS** / Jorg Radstake, Karel Verweij, Boy Beulen en Wiebe Westerterp

Vervolg topic MRT (LO 10 '07)

34 | **HET SUCCES VAN CLUBEXTRA** / Corina van Doodewaard

EN VERDER

38 | Individuele aanpak staat centraal bij 'Lekker fit!' in Rotterdam / Ivo Reuvers

39 | Meer bewegen is de assepoester van de energiebalans (1) / Han Kemper

40 | Bewegingsonderwijs in de pers

PRAKTIJK

18 | Verstoppelen in het basisonderwijs / Jorg Radstake, Karel Verweij, Boy Beulen en Wiebe Westerterp

24 | Atletiek - lopen (5) Sprinten in het basisonderwijs en aanvangsactiviteiten voor het VO / Bas Baremans

27 | Judo is een makkie (ook zonder pakkie) (3) / Thijs Mensink

30 | Circulatie-minivolleybal het nieuwe volleybal voor het voortgezet onderwijs? / Wilco Nijland

RUBRIEKEN

05 | Eerste pagina

11 | De IRP-praktijk

33 | KVLO Registratie

44 | Aan de bak in het vak

45 | Studiedagen

46 | Laatste pagina

FOTO OMSLAG: ANITA RIEMERSMA

FOTO OMSLAG PRAKTIJKKATERN: MICKY LUNGE

Science, géén fiction

Professionele coaching- en analysesoftware

en de bijbehorende hardware.

Video in de les, Video in mijn les?
 Kost mij dat niet te veel tijd? Kunnen leerlingen zelfstandig met video werken?
 Hoe oud moet je zijn voor effectieve video feedback? Waarom zou ik dat in mijn lessen doen? Kan ik ook voorbeelden afspelen? Mijn school kan dat nooit betalen!
 Kan ik plaatjes en tekeningen over de video heen leggen? Hoef ik nooit meer een tape heen en weer te spoelen? Kan ik elk moment van de les achteraf vastleggen?

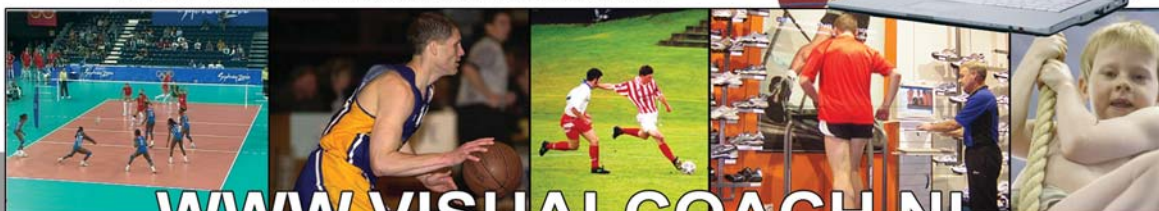
Kan ik gelijktijdig opnames maken en afspelen???
 Dus ik kan met één leerling kijken terwijl de anderen door oefenen en opgenomen worden...en dát zie ik dan ook? Altijd? Dat geloof ik niet.

siliconCOACH timeWARP 2

Dat is misschien wel handig

Neem contact op.

Distributie Nederland, België en Duitsland: Visualcoach, Karolusgouden 20, 2353TA Leiderdorp
 servicelijn: +316 41767989, info@visualcoach.nl, www.visualcoach.nl

WWW.VISUALCOACH.NL

elswout
 AssurantieGroep

nva.nl

**Collectief
 ziektekosten**
 vanaf € 90,80 per maand;
 bereken zelf uw premie, ga naar:
www.KVLOverzekerings.nl

**KVLO
 pakket
 polis**

- [• auto • woonhuis
- aansprakelijkheid
- caravan • doorlopende reis • etc, etc. • met hoge kortingen voor KVLO-leden]

Contactpersonen: Willem Broertjes & Eveline Balk
 wbroertjes@elswoutgroep.nl & ebalk@elswoutgroep.nl

Elswout
 Zijlweg 314
 2015 CP Haarlem
 Postbus 2121
 2002 CC Haarlem

Telefoon 023 - 751 00 00
 Fax 023 - 751 00 01
 E-mail info@elswoutgroep.nl
 Internet www.elswoutgroep.nl
 K.v.K. nr. 34170831

Collectiviteits-
 nummer: 33024
 Collectiviteits-
 naam: kvlo

COLOFON

Redactie:

Hans Dijkhoff (hoofdredacteur)
Maarten Massink (praktijkredacteur)
Jacqueline Tangelder (redactiewerkster)

Redactieraad:

Harry Stegeman (vz), Hilde Bax,
Marianne van Bussel,
Bert Boetes, Lars Borghouts,
Danny van Dijk, Ernst Hart,
Maarten Massink, Chris Mooij,
Eric Pardon, Jorg Radstake.

Redactieadres: KVLO,
Postbus 398, 3700 AJ Zeist,
e-mail: redactie@kvlo.nl

Abonnement Lichamelijke

Opvoeding: Jaarabonnement
€ 55,- (buitenland € 80,-)

Losse nummers € 3,-
(excl. verzendkosten)

Handelsadvertenties:

Bureau Van Vliet BV, Passage
13-21, Postbus 20, 2040 AA
Zandvoort, fax: 023 571 7680
e-mail: zandvoort@bureauvan-
vliet.com

Verschijningsdata 2007:

19 jan., 9 feb., 2 maart,
30 maart, 27 april, 18 mei,
15 juni, 6 juli, 24 aug., 14 sep.,
5 okt., 26 okt., 16 nov., 7 dec.

Druk:

Drukkerij Giethoorn Ten Brink,
Postbus 41, 7940 AA Meppel.
Tel.: 052 285 5111.

Vormgeving:

FIZZ new media solutions,
Stationsweg 44a, 7941 HC
Meppel, Tel.: 052 224 6162.

DTP: Drukkerij Giethoorn Ten
Brink. Aanbieding en plaatsing
van teksten en foto's houdt
tevens mogelijk gebruik op de
KVLO-website in, uiteraard met
vermelding van auteur en foto-
graaf. Overname van artikelen is
alleen toegestaan met bronver-
melding en na goedkeuring van
de auteur. De redactie is verant-
woordelijk voor de samenstel-
ling. Niet alle artikelen behoeven
de (volledige) instemming van
de redactie te hebben.
Mededelingen vanwege de ver-
eniging en artikelen, die het
beleid van de vereniging raken,
zijn voor verantwoordelijkheid
van het hoofdbestuur.

Dagelijks bestuur KVLO:

G. van Driel, voorzitter
mw. drs. B. Zandstra, secretaris
mw M. G. van Bussel, penning-
meester H.K. Evers
e-mail: bestuur@kvlo.nl

Ledenadministratie:

abonnements- en personeels-
advertenties: KVLO,
Postbus 398, 3700 AJ Zeist.
fax: 030 691 2810

e-mail: ledenadm@kvlo.nl
site: www.kvlo.nl

Opzeggingen
dienen aangetekend te geschie-
den vóór 1 december van het
lopende jaar (kandidaatleden
vóór 1 augustus). De opzeggin-
gen worden door de KVLO
bevestigd. Contributie KVLO:
zie de website of neem contact
op met onze ledenadministratie

ISSN-nummer: 0024-2810

Telefoon: ledenadministratie
030 693 7676, algemeen
030 692 0847.

Secretariaat Thomas

Groepering: Drs F. Huijboom,
P. Potterstraat 26, 5143 GX
Waalwijk, tel.: 041 633 3022,
e-mail: fred.huijboom@vxs.nl

Bezoekadres:

Zinzendorfflaan 9.

**De afdeling rechtspositie
is dagelijks bereikbaar
van 12.30 tot 16.30 uur
030 693 7678**
e-mail: irp@kvlo.nl

'ACTIEPLAN LEERKRACHT VAN NEDERLAND'

Met deze pakkende titel is op vrijdag 23 november in het kabinet de beleidsreactie vastgesteld op de voorstellen van de Commissie Leraren, onder voorzitterschap van Rinnooy Kan. Minister Plasterk en de beide staatssecretarissen nemen op hoofdlijnen de aanbevelingen uit het rapport over. En dat betekent tevens dat zij erin zijn geslaagd om binnen de begroting in de komende jaren de benodigde middelen voor realisering van deze voorstellen vrij te maken (1,1 miljard euro). Wanneer straks ook de Tweede Kamer kan instemmen met deze plannen, zullen alle leraren in Nederland hier in de komende tijd mee te maken krijgen. Met dit samengestelde pakket maatregelen stemt de regering ook in met de conclusie van de Commissie Leraren dat de kwaliteit van het onderwijs onder druk staat en dat de leraar centraal moet worden gesteld. In de beleidsreactie wordt dit als volgt verwoord: 'Voor goed onderwijs zijn allereerst deskundige en zelfbewuste leraren nodig. Met een goede, gemotiveerde leraar voor de klas haalt een leerling het beste uit zichzelf. Zo legt hij of zij een goede basis voor de toekomst. Juist vanwege het belang van goede leraren voor de prestaties van leerlingen en studenten wordt tegelijk met dit actieplan door de verschillende sectoren gewerkt aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs'.

In de beleidsreactie volgt het kabinet de indeling van de Commissie Leraren en stelt maatregelen voor op een drietal thema's: *Een sterker beroep.* Om te maken dat het beroep van leraar weer een professie met aanzien wordt, stelt de minister voor de organisatie van leraren te verbeteren. Hiervoor zou een nieuwe beroepsvereniging in het leven geroepen moeten worden. Deze nieuwe vereniging zou tevens het beheer moeten krijgen over het in te stellen register van leraren. Er komt een scholings-

fonds waar leraren een beurs kunnen aanvragen voor de kosten van scholing en de vervanging. De kwaliteit van de lerarenopleidingen moet buiten discussie zijn. Als concrete maatregel wordt hierbij voorgesteld weer toe te gaan naar een centraal eindexamen.

Een professionelere school. De leraar moet weer meer betrokken worden bij het beleid rond de inhoud van het beroep. Daartoe moeten de organisaties van leraren worden versterkt en moet de medezeggenschap worden ondersteund. De inspectie zal haar toezicht uitbreiden naar de kwaliteit van het leraarschap en het personeelsbeleid van de school. Er komen prestatieafspraken met scholen over de verlichting van werkdruk van leraren en participatie van meer typen personeel.

Een betere beloning. Uitgangspunt wordt dat zowel de opleiding als de prestatie bepalend worden voor de beloning. Concreet wordt gesproken over het verkorten van salarisschalen, het afschaffen van de automatische periodiek, meer functie- en beloningsdifferentiatie en een bindingstoeslag voor leraren die goed presteren en die zich aan het einde van hun salarisschaal bevinden. Tegelijkertijd wordt gestreefd naar verhoging van de jaarlijkse arbeidsduur, van een 36-urige naar een 40-urige werkweek, met bijbehorend hoger inkomen. Het voorstel is de bapo te vervangen door een leeftijds-fasebewust personeelsbeleid.

Met deze drie thema's raakt het kabinet zeker aan de kern van het lerarenprobleem zoals dit zich momenteel in het onderwijs manifesteert. Of concreet voorgestelde maatregelen binnen elk van deze thema's ook daadwerkelijk zullen bijdragen, in kwalitatieve en kwantitatieve zin, aan de oplossing van het lerarenprobleem zal sterk afhangen van de wijze waarop in de komende tijd het gesprek en de onderhandelingen met bestaande partners gevoerd zal gaan worden. Dan moet blijven of leraren zich, onder het huidige bewind, weer eigenaar van het eigen beroep mogen noemen.

EERSTE PAGINA
DOOR GERT VAN DRIEL

T

MAAK SAMEN EENS WAT LEKKERS KLAAR!

Enige jaren geleden hebben we in ons blad geschreven over het gebruik van methoden in ons vak. Ook is toen een overzicht gepubliceerd van uitgebrachte methoden. Vandaag de dag merken we dat er veel wordt gesproken over het al dan niet gebruiken van een methode. Wat is de reden dat we ons zo druk maken over onze vakmethoden? De schrijver van dit artikel noteert enkele kritische geluiden van verschillende collega's uit het werk- en opleidingsveld. Door: Herman Verveld

In zijn gloedvol afscheidsbetog als opleidingsdocent aan de Calo, legt **Gijs Willem van den Berg** de vinger nog eens fijntjes op de zere plek: *De wereld van de lichamelijke opvoeding of het bewegingsonderwijs loopt op haar laatste benen. De vakleerkrachten bewegingsonderwijs worden voortdurend van alle kanten bestookt met voorschriften en raken overspoeld door eisen om hun vak anders in te richten en vorm te geven. (...) De diverse plannen met bijbehorende doelstellingen of kerndoelen voor de lichamelijke opvoeding hebben vervolgens geleid tot allerlei voorbeelden van schoolwerkplannen, leerplannen, leerdoelen, leerlijnen, leerbedoeelingen, leergangen, leerwegen, leeromgevingen, leerarrangementen en leermethodes. Deze zijn vooral bedoeld om naast de gewenste motorische doelen ook allerlei andere doelen met het vak te realiseren. (...) Om die verschillende doelen in de lessen bewegingsonderwijs te kunnen waarmaken is vervolgens door diverse didactici vanuit verschillende vakopvattingen een omvangrijke productie van aangepaste werkwijzen, methoden en technieken op gang gekomen. Daarnaast is vanuit de praktijkmethodiek volop gewerkt aan het ontwerpen van allerlei lesbrieven, lesmethodes, leeswijzers, handleidingen en uitwerkingen van voorbeeldige voorbeeldlessen, standaardlessen, praktijkgevallen en praktijkvoorbeelden. Allemaal recepten voor het lesgeven. (Gebeurt het wel?, G.W. van den Berg, Kampen, 2002, p. 4)*

Karel Verweij (opleidingsdocent Calo) verweert zich sterk tegen wat hij noemt de toenemende instrumentalisering van ons vak. Het vak wordt steeds meer oneigenlijk gebruikt: *in de leren-leren beweging wordt de activiteit (het 'wat') als middel gehanteerd om te reflecteren op de eigen leerstijl (het 'hoe'). Het uitvoeren van waardevolle bewegingshandelingen wordt hiermee bedreigd. (Indrukken van Gordijn, Karel Verweij, p.99)*

De hartenkreet van **Wessel van de Kamp** in *Lichamelijke Opvoeding* 9 van dit jaar spreekt voor zichzelf: *Wat we in het bewegingsonderwijs doen, lijkt steeds meer bepaald te worden door wat de politiek en de sportwereld wenst en steeds minder door wat we zelf willen.*

In hetzelfde nummer sluit **Edwin Timmers** zijn artikel over de gegevens van het EVALO-onderzoek af met de sombere woorden: *De kijk op leren moet van veel collega's anders worden. We halen zó te weinig uit ons vak, uit onszelf en prikkelen de leerlingen te weinig.*

Tot slot wordt in *LO12* (jaargang 95, 2007) in een beknopt verslag van een deelonderzoek in het kader van het hierboven vermelde onderzoek door **Hilde Bax, Harry Stegeman, Remco Hoekman en Marijke Slotboom** het volgende afgevraagd: *Wat vinden we van deze uitkomst? Is het een goede zaak dat de kerndoelen en eindtermen zijn 'geglobaliseerd', waardoor leraren LO meer ruimte en vrijheid krijgen om zelf te bepalen wat zij belangrijk vinden? Of vinden we het voor de kwaliteit van het vak beter collega's te verplichten vanuit leerlijnen en ontwikkellijnen te werken, zoals die in de basisdocumenten voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs worden uitgewerkt?*

Vanuit verschillende vakvisies (met name vanuit de Calo) wordt aldus aangegeven dat er grote vraagtekens kunnen worden geplaatst bij het werken met vaste, gestandaardiseerde lesmethoden en dat dergelijke methoden ook niet voldoen aan hetgeen wij eigenlijk met bewegingsonderwijs/LO willen bereiken. In het vervolg van dit artikel zal ik eerst stilstaan bij de samenhang van legitimeringen, doelstellingen, methoden en evaluaties.

DE OPLEIDINGSIDEOLOGIE

De reden waarom wij ons met de kwestie rondom methoden moeten bezighouden, ligt mijns inziens vooral op het conceptuele vlak. We moeten ons (opnieuw of hernieuwd) richten op onze vakvisie. Volgens ons aller leermeester Bart Crum is dat noodzakelijk en onvermijdelijk, want de vraag naar de methodiek is immers één van de vier kernvragen waarop een bekwaame gymnastieker een duidelijk en samenhangend antwoord

zou moeten geven, wil hij of zij zich op een verantwoorde wijze tot zijn of haar vak verhouden. De wijze waarop wij startbekwame gymnastiekers opleiden op ons instituut laat hierover geen enkel misverstand bestaan. In het vierde studiejaar zetten wij de LO-studenten bijvoorbeeld weg met een geïntegreerde opdracht, waarin zowel de praktijkvakken, de theorievakken als de beroepskritische situatie zelf (c.q. stagecontext) participeren. De inleidende tekst op deze opdracht wil ik u hierbij niet onthouden:

Het beroepsprofiel van de vakleerkracht bewegingsonderwijs laat zien dat de Calo eerstegraads leraren LO opleidt voor alle typen onderwijs. De eindtermen voor deze opleiding zijn geformuleerd in termen van startbekwaamheden voor deze leerkrachten. Daarvoor zijn op micro-, meso- en macroniveau steeds enkele taakgebieden aangegeven die elk nader worden uitgewerkt in taakprofielen en concrete taken. Het gaat om taken die uiteenlopen van het concrete lesgeven met alles wat daarmee samenhangt tot het opstellen van handelingsplannen en onderwijsleerplannen en zelfs het ontwikkelen en opzetten van beleidsplannen op het gebied van bewegen en sport. Een goed opgeleide vakleerkracht verwerft aldus een samenhangende visie op uiteenlopende gebieden binnen het fascinerende verschijnsel van bewegen en sport. Volgens Bart Crum moet elke vakleerkracht in ieder geval antwoord kunnen geven op de volgende vier fundamentele vragen.

- 1 Waarom dient ons vak deel uit te maken van een schoolcurriculum?
(de 'legitimeringvraag').*
- 2 Welke doelen moeten door het vak in de school worden gerealiseerd?
(de 'doelstellingvraag').*
- 3 Hoe moeten de lessen met het oog op de doelstellingen worden ingericht?
(de 'methodenvraag').*
- 4 Hoe kan de kwaliteit van de gegeven lessen worden vastgesteld?
(de 'evaluatievraag').*

Als je in staat bent om systematisch en kritisch na te denken over deze vragen en ze op een consistente en samenhangende wijze kunt beantwoorden, dan sta je voor je vak, dan heb je een persoonlijke vakvisie verworven. En als het goed is, zie je deze visie weer terug in de lessen die je geeft. De bedoelde samenhang komt echter niet vanzelf of vanzelfsprekend tot stand. Daarvoor is nodig dat je bij het nadenken over hoe je les wilt geven wordt gesteund door een vakdidactisch referentiekader.

*Een dergelijk referentiekader of leidend en sturend perspectief noemen we een **vakconcept**. Zoals je in de lessen van de afgelopen jaren hebt vernomen, zijn er veel opvattingen over het menselijk bewegen, onderwijs, sport en opvoeding. Achter die opvattingen blijken verschillende mensopvattingen, mensbeelden, schuil te gaan (zie bijvoorbeeld het onderscheid tussen het substantiële en het relationele mensbeeld). Gordijn stond bijvoorbeeld aan de wieg van de vakdidactische ontwikkeling van de Calo en sprak over de oerverbondenheid van mens en wereld als gegeven zinvolle betrokkenheid. Dit relationele denkkader vormt nog steeds het hart van de vakconceptuele en vakdidactische overwegingen op de Calo. Zo wordt ook duidelijk dat de praktijk van het bewegingsonderwijs **gelegitimeerd** wordt vanuit een pedagogisch belang. Maar er zijn ook andere opvattingen - net als dat er verschillende ALO's en andere sportopleidingen zijn - in ons werkveld, die tot andere conceptuele keuzes leiden. Wij willen, dat jullie met behulp van de hieronder vermelde opdracht inzicht krijgen in de verschillende invalshoeken die een vakconcept kunnen ondersteunen en onderbouwen, zodat je je eigen kijk op goed bewegingsonderwijs steeds beter, kritischer en professioneler ontwikkelt. Deze belangrijkste invalshoeken zijn:*

- de ethisch-pedagogische*
- de sportgerichte en*
- de gezondheidsbevorderende.*

Een vakconcept heeft direct te maken met didactiek en methodiek. In het vierde jaar staan we stil bij twee belangrijke didactische thema's: onderwijsvernieuwing en -ontwikkeling (zelfstandig leren, etc) én de beoordelingsproblematiek. Thema's die sterk gekleurd worden door je vakconcept en die gevolgen hebben voor de concrete lespraktijk. Dit gehele conceptuele kader voedt en weerspiegelt het beïnvloeden van bewegingsgedrag in de stagelessen. Je zult door middel van zorgvuldig observeren en analyseren, lessen, activiteiten en een werkwijze ontwerpen die passen bij je werkconcept. (semesteropdracht 4LO, Calo)

Het is in deze context niet de bedoeling om hier goede sier mee te maken, want ook onze praktijk, ons instituut en onze studenten kennen op hun beurt een zekere weerbarstigheid. Het geeft echter wel aan dat de beginnende gymnastieker (zelf herkenbaar) - al dan niet door zijn of haar opleiders - wordt aangezet tot een zekere idealistische gedrevenheid om kwalitatief goed en verantwoord bewegingsonderwijs te geven en een eigen vakvisie te ontwikkelen. Maar hoe ziet de onderwijspraktijk eruit?

DE ONDERWIJSPRAKTIJK

Inderdaad, na de mooie opleidingstheorie volgt de weerbarstige onderwijspraktijk. Het wash-outeffect (ook herkenbaar) in de jaren '80 van de vorige eeuw zette vooral in, toen bleek dat de middelen niet altijd toereikend waren om de doelen te verwezenlijken. Nu lijkt het er eerder op dat een overkill aan middelen de bewegingsdoelen dreigen te verstikken. Badend in deze luxe aan middelen wentelen we ons vrijblijvend rond en komt de verdere ontwikkeling van onze vakvisie onder grote druk te staan. Sterker nog, we laten ons vaak een methode voorschrijven en drijven daarop voort of we gaan stug door op de wijze van lesgeven die ons altijd al heeft bevallen. In ieder geval lijkt het erop dat de koers van onderwijzen in bewegen - al dan niet in sectieverband - vaart op goedbedoelde eigen ontwikkelde manieren van lesgeven, waarbij een consistente samenhang tussen doel en methode in vele gevallen ver te zoeken is. Het is dan ook niet vreemd dat een dergelijke wijze van lesgeven erg ontvankelijk is voor de waan van de dag (en die is in deze samenleving en dus ook in het onderwijs helaas nogal vaak aanwezig!).

In het licht van de discussie over methoden is het niet alleen noodzakelijk om het 'wat', het 'hoe' en het 'waartoe' in duidelijke samenhang te kunnen plaatsen, maar hierin juist ook rekening te houden met een sterk veranderende sport- en bewegingscultuur. Immers, er wordt niet alleen van ons verwacht dat we leerlingen leren om adequate antwoorden te geven op bewegingsproblemen, maar ook adequaat om te gaan met gedragsproblematiek en ze tevens een kritische oriëntatie te bieden op een veranderende sport- en bewegingscultuur. Dan alleen kunnen we verantwoorden dat we een kritisch constructief bewegingsonderwijsconcept hanteren.

Net zoals in de opdracht voor de studenten van 4LO, zou ik willen pleiten voor het ontwikkelen van een leidend en sturend, maar wel open kritisch vakdidactisch referentiekader en mijn vakcollega's daarbij willen oproepen om eens flink met elkaar heen en terug¹ te denken, hun eigen kaders kritisch

¹ In een mooi en helder artikel over sportbeleid gebruikt collega Ad Hoogendam deze beeldspraak om een lerende benadering te verkiezen boven een eenzijdig instrumentele benadering van beleidsontwikkeling: 'Dat houdt in: een benadering waar 'heendenken' voortdurend wordt afgewisseld met 'terugdenken'. Daarbij dient dus een synthese tot stand gebracht te worden tussen de 'logica van consequentie' en de 'logica van gepastheid'. Let wel: een 'lerende benadering' van beleid staat dus niet tegenover het technisch-rationele doelmatigheidsdenken van de instrumentele benadering, maar omvat deze. Door beide handelingsperspectieven op elkaar te laten aansluiten, wordt voorkomen dat beleidsplannen zijn 'losgezogen' van de alledaagse werkelijkheid. Het resultaat is doeltreffend en 'realistisch' - d.w.z. haalbaar, uitvoerbaar en aanvaardbaar - beleid.' (Effectief sportbeleid: een kwestie van heen- en terugdenken, Ad Hoogendam, p 23)

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Verschijningsvorm van skaten

door te lichten en hun methoden tegen dat licht te houden. Een voorzetje (ik ben meer een spelverdeler dan een scorende spits) van een dergelijk vakdidactisch kader zou een volgende kunnen zijn.

EEN VAKDIDACTISCH REFERENTIEKADER

Het gaat bij onderwijs in bewegen om deelnemers in een pedagogische context te leren om bewegingsproblemen aan te gaan en op te lossen. Net als bijvoorbeeld taal-, reken-, natuurkundige, en geschiedkundige problemen, staat de bewegingsproblematiek al bijna een eeuw lang op het onderwijskundige programma. Bewegingshandelingen als zwaaien, stoeien, doorlopen van muzikale zinnen, verspringen, drijven en doelspelen worden gekenmerkt door specifieke problemen én hebben in onze cultuur zoals gezegd een vaste en voorna-

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Ook een verschijningsvorm van skaten

me plek veroverd. En dat met het aangaan van deze specifieke problematiek ook andere doelstellingen kunnen worden gerealiseerd, zoals gezonder, socialer en zelfstandiger worden, is alleen maar mooi meegenomen! Deze vakoverstijgende doelen moeten de corebusiness van ons bewegingsonderwijs zeker niet gaan domineren, maar zullen op sommige momenten onder verstandig beleid en verbonden aan de bewegingsproblematiek het vak wel kunnen verrijken.

Bewegingshandelingen (i.c. bewegingsproblematiek en bewegingsonderwijsleersituaties) kennen aldus een driedelige structuur, die vanuit die drie perspectieven kunnen worden geanalyseerd. Het zijn:

- 1 **gebeurtenissen of activiteiten** (spelen, zwaaien, springen, zwemmen, dansen, etc.), die worden verricht door
- 2 **actoren of deelnemers** (spelers, atleten, turners, dansers, leerlingen, recreanten, cliënten, etc.) in een
- 3 **sociaal veld of specifieke context** (sporthal, buurthuis, gymlokaal, camping, therapieruimte, etc.).

Bewegen is - net als schrijven, spreken en rekenen - handelen en het handelen heeft een basale driedelige structuur, waarin de intenties en motivaties van de deelnemers manifest worden in daadwerkelijke onder- of miskenning van bewegingsproblemen en beïnvloed worden door de normen en waarden van de sociaal-maatschappelijke context.

Deze eenvoudige structuur opent in mijn ogen het onderzoek naar leerwegen (methoden), waarin leraren en leerlingen elkaar wederzijds bij analyse of interpretatie van die specifieke bewegingshandelingen kunnen 'aanspreken', 'bevragen' en 'evalueren' op of vanuit de drie aspecten van de handelingsstructuur en al doende - in de problematiek van lukken/mislukken - onderwijs genieten. Een dergelijk driedelig kader is zeker niet nieuw en zie je terug bij meerdere denkers, wetenschappers en opleidingsdocenten².

Naar de onderwijspraktijk vertaald zou dit het volgende beeld kunnen opleveren. Als vakleerkracht of sectie word je dagelijks geconfronteerd met een veranderende sport- en bewegingscultuur. In je klas zitten veel leerlingen die je de kop gek zeuren om te gaan skaten in de les. Refererend aan de vier fundamentele vragen van Crum, vraag je je vervolgens af: hoe legitiemer ik deze activiteit?; wat beoog ik ermee?; hoe pak ik het aan? én op welke wijze kan ik zien en weten of mijn lesdoel bereikt is? Je opent op dat moment een leerweg, waarin jij en de leerlingen elkaar wederzijds - bij een analyse of interpretatie van de bewegingshandeling skaten - kunnen 'aanspreken', 'bevragen' en 'evalueren' op de drie aspecten van deze bewe-

2

- De triadische structuur van de pedagoog Imelman: leerling, leraar en kennisgebied, waarbij geen van drieën moet domineren.
- De filosoof Jan Bransen hanteert in zijn handelingsfilosofie - gebaseerd op de drie wijsgerig antropologische thema's: (1) mens en dier, (2) lichaam en geest, en (3) individu en gemeenschap - drie handelingsmodellen: handelingen worden verricht door actoren, handelingen zijn gebeurtenissen en handelingen zijn sociale fenomenen.
- Prof. dr. Theo B.C. Poiesz, heeft het in zijn boek *Gedragsmanagement, Waarom mensen zich (niet) gedragen*, over de Triade-factoren: motivatie, capaciteit en gelegenheid.
- Ruud ten Haafte onderscheidt in zijn artikel *Bewegingsgedrag van peuters, stimuleren van bewegen in de peuterspeelzaal (deel 1)*, 't Web 3, 2003, drie ervaringssporen: materieel ervaringsleren, leren meedoen en leren in interactie. Bij elk accent hoort een eigensoortig object van intentionaliteit en een eigensoortige toetssteen voor het slagen.
- Opleidingsdocenten op de Calo gebruiken ook driedelige structuren: de observatiedriehoek van deelnemer(s)/beïnvloeder(s)/bewegingsactiviteiten.
- Dit driedelig kader sluit ook mooi aan bij het filosoferen van Otto Duintjer. Hij onderscheidt een drietal momenten tijdens grondslagenonderzoek: een **analytisch** (begripsverheldering), een **sociaal-kritisch** (de normen en waarden) en een **existentieel** (authenticiteit) moment.

gingshandeling en al doende - in de problematiek van lukken en mislukken - onderwijs genieten.

Bijvoorbeeld:

- 1 op een bewegingsanalyse van de activiteit skaten; wat is nu het specifieke bewegingsprobleem? Waarin onderscheidt het zich van andere bewegingshandelingen? Binnen welk betekenisgebied, leerlijn of bewegingsthema valt de activiteit? Welke tijd- tempo- en richtinggegevens zijn te onderscheiden? Laat eens zien, hoe zet je het beste af, zodat je in balans goede vaart kan maken? Op welke manieren kun je remmen? Zal ik het eens voordoen?
- 2 op de intentionaliteit van de leerlingen; wat zijn hun motieven en belevingen? Waarom schaats jij alleen maar hard rechtuit, terwijl je ook met je skates kunt springen en draaien? Weet je dat je skaten als duursport, maar ook als fun- of kunstsport kunt bedrijven en beleven? Wat belemmert jou om op deze wijze te skaten?
- 3 op de manier waarin de handeling zich voordoet en zich verhoudt tot de specifieke pedagogische context; welke waarden en normen beïnvloeden het bewegingsgedrag? Past een dergelijke handeling als skaten in onze setting van bewegingshandelingen, waarin we leerlingen willen inleiden? Sluit het aan bij de onderwijscontext van differentiëren, planmatig handelen, proces- en productoriëntatie, zelfredzaamheid en duurzaamheid? Maar ook: past het in de setting van bewegingshandelingen, waarin de leerlingen willen worden ingeleid? Skaten op het pleintje of skaten bij een sportvereniging vindt plaats in een andere context met bijbehorende waarden en normen, dan in de gymles. Wat zijn de groepsdynamische - en interculturele factoren en patronen die het skaten beïnvloeden?

Chris Hazelebach spreekt in het boek *Perspectieven op bewegen* op een mooie (ver)beeldende wijze over het lesgeven als een 'ontdekkingsreis', waarin een landkaart als didactisch hulpmiddel dient voor de leerkracht. In dit didactische landschap worden de drie lesgeeftaken van de leerkracht geprojecteerd en vervolgens door drie torens in beeld gebracht:

- 1 optimaliseren van een bewegingsactiviteit: de 'Lukt't-toren'
- 2 ontplooiën van een bewegingsperspectief: de 'Leeft't-toren'
- 3 organiseren van een bewegingsles: de 'Loopt't-toren'.

Een dergelijke visie onderschrijft mijn perspectievenverhaal en ik haal dan ook met veel plezier de laatste woorden van het boek aan.

De verschillen tussen leerkrachten kunnen met deze metafoor verduidelijkt worden. Elke leerkracht heeft zo zijn eigen voorkeur. De één begint dicht bij de 'loopt't-toren', zorgt voor een goede organisatie, hoopt dan dat het gezellig wordt ('leeft't') en komt tot slot dicht bij de 'lukt't-toren'. Een ander begint dicht bij de 'lukt't-toren', zorgt voor een boeiende activiteit, zet daarna pas de organisatie neer en hoopt op een goede sfeer in de les. Niet alleen de leerkracht heeft zo zijn eigen voorkeur, ook elke klas heeft zo zijn voorkeursnotie. De ene klas houdt van sfeer, de

*ander van lekker werken. En om het helemaal ingewikkeld te maken, heeft elk kind ook nog zijn eigen voorkeur. Al met al is het bepalen van een didactisch goede reis door het bewegingslandschap niet eenvoudig. De metafoor van de drie didactische torens kan een middel zijn om de kloof tussen theorie en praktijk te herkennen. De kloof is onmogelijk te dichten. Er is een essentieel verschil of je vanuit de toren kijkt of dat je naar de toren kijkt. De kracht van een metafoor is, dat hij een complexe werkelijkheid inzichtelijk en hanteerbaar maakt op hoofdlijnen. Op de drie torens kun je gebruikmaken van theoretische kennis: er zijn detailkaarten van het gebied, er staan grote verrekijkers, misschien zijn er hypothesen over de volgende vulkaanuitbarsting. Welke kennis op welk moment het meest dienstbaar is voor de onderwijspraktijk, voor de routebepaling, maakt niet de theorie uit, maar de docent, de reisleider. Deze kan vooraf de 'routeplanner' in zijn bus afstellen voor een bepaalde tocht, maar de invloed van de wensen en mogelijkheden van de kinderen zal er toe leiden dat de reis soms zal afwijken van de 'gebaande paden', op zoek naar het geluk voor elk kind. (Schrijfgroep Marco van Berkel e.a., *Perspectieven op bewegen, Didactiek bewegingsonderwijs voor de basisschool*, uitgave van het publicatiefonds van 't Web (Netwerk rondom Bewegen) 2006.)*

AFSLUITING EN ADVIES

Met het schrijven van dit artikel wil ik een discussie op gang brengen over de kwaliteit van onze belangrijkste taak, namelijk het verzorgen van kwalitatief goed bewegingsonderwijs. Ik houd en leef mijn studenten voor dat ze het mooiste vak op school gaan verzorgen, maar dat er voor hen als eerstegraders een grote verantwoordelijkheid in het verschiet ligt. Ze moeten namelijk deskundig worden én blijven op velerlei gebied van bewegen, zowel van de activiteiten zelf, van de verschillen in deelnamegedrag als van de specifieke context waarin het bewegen plaatsvindt. Gezien de reeds ontwikkelde methoden en de uitslagen van het marktonderzoek (artikel elders in dit blad) is er in dit proces van professionalisering wel behoefte aan enige houvast, maar een teveel vastliggende methode is niet wenselijk! Naast het vakdidactisch referentiekader wat ik heb geschetst, is de pas ontwikkelde methode *Basisdocument onderbouw VO* (volgens de auteurs van het *Basisdocument onderbouw VO* is het juist geen methode, maar een kwaliteitsinstrument, redactie) volgens mij een prima uitgangspunt om binnen secties enige discussie op gang te brengen en aan te sturen op een open en kritisch gefundeerde onderbouwing van kwalitatief verantwoord bewegingsonderwijs.

Correspondentie: HD.Verveld@windesheim.nl

THE CONTINUING STORY: JAARTAAK EN TAAKBELEID (2)

De afdeling individuele rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerhande vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. Deze juridische bijstand geldt voor leden werkzaam in en buiten het onderwijs.

Om een indruk te geven van de zaken die dagelijks op de afdeling Rechtspositie behandeld worden in deze rubriek een selectie uit gestelde vragen of een uitleg over veelvoorkomende of actuele rechtspositionele zaken. Door: mr. Sandra Roelofsen

Vele collega's zijn als vakleerkracht werkzaam in het primair onderwijs. Bent u zo'n collega dan is (in de meeste gevallen) op uw arbeidsovereenkomst de CAO PO 2006-2008 van toepassing. De regels die gaan over het taakbeleid zijn in de CAO opgenomen in hoofdstuk 2 (Arbeidsduur en normjaartaak). Veel vragen van deze collega's gaan over de toepassing van het *compensatieverlof*.

Compensatieverlof

Compensatieverlof (een nieuwe naam voor de oude ADV) geldt voor scholen met een rooster waarin verschillende lestijden staan voor verschillende groepen. Net als in de oude ADV-regeling is het voor leerkrachten mogelijk om maximaal 131 uur boven de normjaartaak van 1659 uur ingeroosterd te worden. De extra ingeroosterde uren (maximaal 1790 uur) kunnen in hetzelfde schooljaar gecompenseerd worden met verlof in hele of halve dagen. Afspraken over deze verlofdagen moeten in overleg tussen werkgever en werknemer worden gemaakt. De extra gewerkte uren kunnen ook worden opgespaard als spaarverlof en dan op een later tijdstip geclusterd worden opgenomen. Hebt u helemaal geen belang bij extra verlofdagen in een schooljaar en ook geen belang bij sparen van vrije tijd dan worden de extra gewerkte uren gecompenseerd in salaris. Er zijn ook scholen die (met instemming van de PMR) hebben gekozen voor een rooster waarin de maximale lessentaak (is de contacttijd met de leerlingen) niet 930 maar 940 klokuur van de 1659 uur bedraagt. Bij deze scholen heeft de leerkracht recht op zo veel mogelijk aaneengesloten verlof van 10 lesuren (corresponderend met twee dagen verlof).

Tot zover de basisconstructies van compensatieverlof. Blijkt uit uw werktijdfactor en uw jaartaakformulier dat u meer dan 1659 (of meer dan de maximale lessentaak van 930 uur) bent ingeroosterd dan hebt u recht op compensatieverlof.

In ieder geval heeft elke werknemer het recht om jaarlijks maximaal 131 uur boven de algemene arbeidsduur (van 1659 uur) te worden ingeroosterd, tenzij het dienstbelang zich hier-

tegen verzet en/of dit recht leidt tot verdringing van werkgelegenheid (artikel 2.1 lid 7 CAO PO).

Dit betekent dat je als leerkracht in het primair onderwijs het recht hebt om meer ingeroosterd te worden dan de maximale 930 klokuren les, tenzij de school aan kan tonen dat zij daar de ruimte (in lessen) niet voor heeft of andere werknemers daardoor zonder werk komen. De school moet hierin dus de belangen afwegen van de wensen van werknemers en het algemene belang van de school. Overigens zal dit voor vakleerkrachten gym vaak het argument zijn om geen compensatieverlof op te kunnen bouwen, zij zijn immers afhankelijk van het aantal lesuren gym dat wordt gegeven en waarvoor de vakleerkracht wordt ingezet.

De normjaartaak

Voor het beantwoorden van vragen over de normjaartaak is het geaccordeerde taakbeleid op uw school van belang. Daarin moet zijn opgenomen op welke wijze compensatiedagen worden vastgesteld, hoe studiedagen worden ingevuld en hoe deze kunnen worden gecompenseerd als zij niet vallen binnen de beschikbaarheidsregels, de (inhoud van de) schooltaken inclusief het voor- en nawerk, de normering van de taken in uren enz. Aan de hand van het taakbeleid en uw jaartaak kunt u (of kunnen wij) dan beoordelen of het afgesproken beleid in uw situatie goed is toegepast.

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: irp@kvlo.nl en dagelijks van 12.30-16.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

T

HET WEL/NIET GEBRUIKEN VAN EEN (LES)METHODE

In dit artikel zal ik de resultaten weergeven van een klein marktonderzoek onder een groot aantal stagecoaches, die in het werkveld voortgezet onderwijs werkzaam zijn. Alvorens aan de hand van de deelvragen de resultaten te bespreken, zal ik in eerste instantie een aantal aanleidingen geven, die geleid hebben dit onderzoek uit te voeren. Door: Jorg Radstake

DE AANLEIDINGEN

De voedingsbodem om tot een dergelijk onderzoek te komen is gebaseerd op een aantal publicaties in *Lichamelijke Opvoeding (LO)* en op de website van de KVLO én discussies die regelmatig bij ons op het opleidingsinstituut gevoerd worden. Zo heeft Hans Dijkhoff in LO 6 (jaargang 93, 2005) een lijst met 'methoden' gepubliceerd, die voor het voortgezet onderwijs (VO) uitgegeven zijn. In dezelfde uitgave heeft Eric Pardon vervolgens vanuit zijn eigen ervaringen/confrontaties als stagebegeleider een artikel geschreven over 'Het hoe en waarom van het gebruik van een methode'. In het eerste deel van dat artikel tracht hij de lezers met kritische stellingen te prikkelen, terwijl in het tweede deel een tweetal docenten LO vanuit hun praktijkervaring een antwoord geeft over de bruikbaarheid van een methode.

Daarnaast ben ik geraakt door een tweetal artikelen, die in LO 9 (jaargang 95, 2007) gepubliceerd zijn. De resultaten van het onderzoek van Bruno Oldeboom in het kader van de professionalisering van leraren lichamelijke opvoeding (LO) gaf in grote lijnen aan dat we niet of nauwelijks grip hebben op het deskundig blijven van leraren LO. Het is vooralsnog onduidelijk of dit invloed heeft op de kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs. Tevens verscheen in dit nummer een discussiestuk 'Terug naar de basis?' van Wessel van de Kamp, die middels het schrijven ervan duidelijk zijn zorg uitspreekt over de ontwikkelingen binnen ons vakgebied c.q. de vakwereld. Uiteindelijk voert hij een pleidooi om na te gaan denken én te discussiëren over de richting

die jij als leraar bewegingsonderwijs op wilt gaan.

Daarnaast neemt de hoeveelheid ontwikkeld studiemateriaal (lesbrieven, kijkwijzers, lessenreeks, modules, etc.) die door leden van de community LO, binnen de leermiddelen-database van de Digitale School, gepubliceerd worden enorm toe en wordt er via een poll (= korte onderzoeksvraag via de website) positief gereageerd op de vraag of het gebruik van studieboeken voor de kwaliteit van het vak bewegen, sport en maatschappij (BSM) noodzakelijk is (zie bijlage 1). Maar of dit ook geldt voor de reguliere lessen bewegingsonderwijs is maar de vraag.

Is het gebruik van studieboeken voor de kwaliteit van het vak BSM noodzakelijk?

38 geldige stemmen

Ja:		52.63 %
Nee:		7.89 %
Geen idee:		39.47 %

Bijlage 1: Uitslag poll bij mijnkvlo.nl

Ook op ons opleidingsinstituut discussiëren we regelmatig over de vraag waar wij de studenten (uiteindelijk) voor opleiden. Zonder enige twijfel is dat voor het verzorgen van kwalitatief verantwoorde lessen bewegingsonderwijs. Dat is onze core business! Maar daarnaast moeten we tevens onze studenten opleiden in het steeds veranderende beroepsveld (zie bijlage 2). Maar kan een methode de kwaliteit van onze eerste zorg wel waarborgen én zitten de docenten in het werkveld VO daar wel op te wachten?

**EEN MARKTONDERZOEK ONDER
STAGECOACHES IN HET
VOORTGEZET ONDERWIJS**

Welke taken *had* de docent bewegingsonderwijs?

verleden → **binnen de les en sectie**

- Verzorgen van lessen bewegingsonderwijs
- Organiseren van sporttoernooien
- Organiseren SOK (Sportoriëntatie en -keuze programma)
- Ontwikkelen lesmateriaal/werkplannen, zoals PTA (programma van toetsing en afsluiting), modules, vakwerkplan en leskaarten.

Welke taken *heeft* de docent bewegingsonderwijs?

heden → **binnen de eigen school**

Naast de taken uit het verleden tevens:

- ontwikkelen van BSM/LO2 (LO als examenvak)
- opzetten van sportklassen/sportactieve school
- ontwikkelen van SD&V (sport, dienstverlening en veiligheid)
- ontwikkelen van vakoverstijgende projecten (bewegen en sport in de vernieuwde onderbouw).

Welke taken *krijgt* de docent bewegingsonderwijs?

toekomst → **binnen de samenleving**

Naast de taken uit het verleden en heden tevens:

- ontwikkelen en aansturen van dagelijks sport- en beweegaanbod (Alliantie School & Sport)
- combinatiefuncties: Naast het verzorgen van lessen bewegingsonderwijs tevens het professionaliseren van kader binnen de sportverenigingen
- duale functies: Naast het verzorgen van lessen bewegingsonderwijs tevens het ontwikkelen én uitvoeren sportbeleid van de gemeente, sportservice en/of sportraad.

Bijlage 2: De ontwikkeling van de taken in vogelvucht

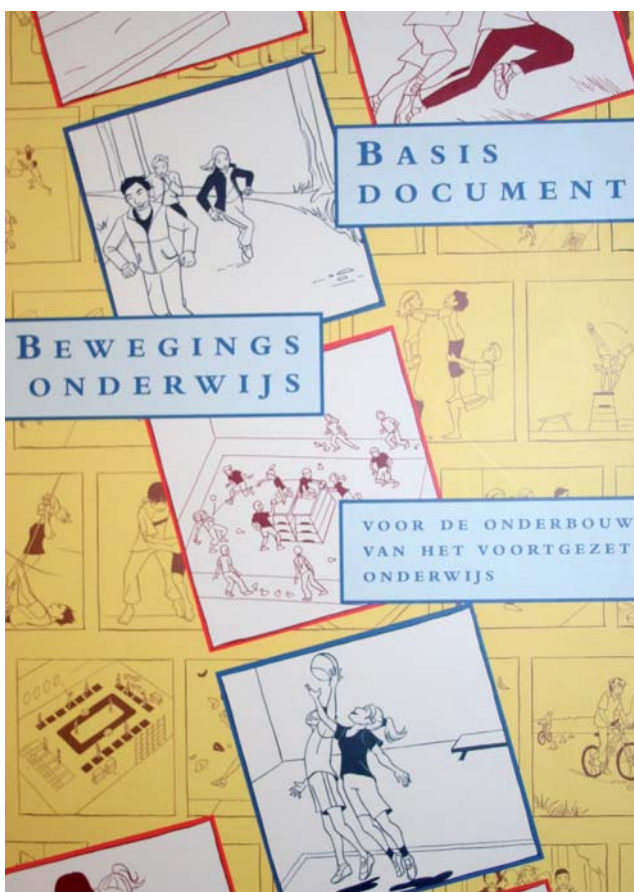

FOTO: HANS DIJKHOFF

Het Basisdocument onderbouw VO

Kortom de voedingsbodem is gelegd om op zoek te gaan naar een antwoord op de vraag of en op welke wijze docenten LO in het werkveld VO zitten te wachten op het (door)ontwikkelen van een methode.

DE OPZET VAN HET ONDERZOEK

Om tot een genuanceerde beeldvorming te komen, heb ik me gefocust op de volgende deelgebieden: kennisbepaling, gebruiksgemak, legitimeringsvraagstuk en behoeftepeiling. Aan de hand hiervan is vervolgens een korte enquête opgesteld, die in de startweken van het schooljaar 2007/2008 onder de stagecoaches van onze derde- en vierdejaars LO-studenten verspreid is.

De (voornamelijk) meerkeuzevragen, inclusief aanvullingen moesten voor een duidelijk beeld zorgen op de volgende deelvragen, passende bij bovengenoemde deelgebieden:

- in hoeverre zijn de vakdocenten op de hoogte van de reeds ontwikkelde methoden?
- in hoeverre maakt de vakdocent gebruik van een 'vaste' methode?
- welke visie bestaat er t.a.v. het gebruik van een 'vaste' methode?
- wat zijn de wensen ten aanzien van een 'nieuwe' methode?

DE ONDERZOEKSRESULTATEN

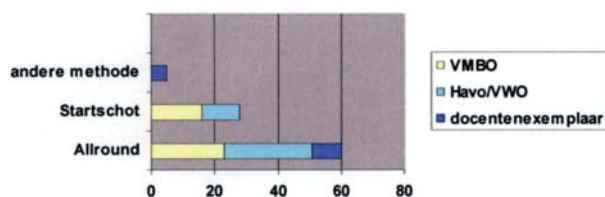
De resultaten zijn gebaseerd op 52 retour ontvangen enquêtes van stagecoaches van 45 verschillende scholen en/of vestigin-

gen. De groep geënquêteerden is zeer divers. Zo bestaat deze groep uit zowel mannen als vrouwen van verschillende leeftijdsgroepen, met verschillende achtergronden (van de verschillende academies voor lichamelijke opvoeding), maar met een lichte voorkeur ten aanzien van een opleiding genoten aan de Calo én werkzaam binnen de volle bandbreedte (vmbo-bbl, kbl, gl/tl, havo, vwo, etc.). Op basis hiervan is een redelijke validiteit ontstaan, maar het trekken van een voorzichtige conclusie is mijns inziens nog steeds van belang. Dit mede door de veronderstelling dat diegenen, die een stagiaire (willen) begeleiden, anders in hun vak staan én dit onderzoek vanuit het netwerk van één ALO (Calo te Zwolle), dus regiogebonden, uitgevoerd is. Misschien is met dit onderzoek juist wel een positiever/minder positief beeld ontstaan, dan dat er daadwerkelijk is, maar hieronder zullen per deelvraag de resultaten zichtbaar worden.

In hoeverre zijn de vakdocenten op de hoogte van de reeds ontwikkelde methoden?

De eerste drie vragen van het onderzoek staan in het teken van *kennisbepaling*. Middels de enquêtevragen wordt duidelijk in hoeverre de leraren in het werkveld VO op de hoogte zijn van de reeds ontwikkelde methoden. Dat leidt tot de volgende resultaten:

- ruim 95% van de stagecoaches is op de hoogte van het feit dat er verschillende methoden voor ons vak ontwikkeld zijn
- van deze groep stagecoaches beschikt ongeveer tweederde over één of meerdere methodes óf kan erover beschikken
- de methode, die het meest in het bezit is, is Allround (bijna tweederde), terwijl er over de verschillende uitgaven (vmbo onderbouw, vmbo bovenbouw, havo/vwo onderbouw, Tweede Fase + examendossier én docentenexemplaren) een (bijna) evenredige verdeling plaatsvindt (zie figuur 1)
- over de inhoudelijke kennis van de methoden valt het volgende te zeggen: ruim de helft van de stagecoaches is maar een beetje op de hoogte van de inhoud van de ontwikkelde methoden (zie figuur 2).

Figuur 1: Overzicht met aantallen, waar de docent LO over kan beschikken

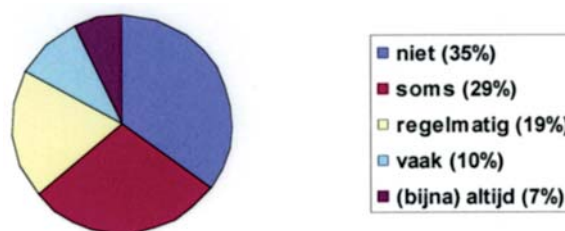

Figuur 2: Overzicht van de percentages docenten die niet, een beetje, grotendeels of helemaal op de hoogte zijn van de inhoud van de methode(n)

In hoeverre maakt de vakdocent gebruik van een 'vaste' methode?

Middels de tweede serie vragen heb ik getracht het gebruiksgemak van de methoden in kaart te brengen.

- Het valt op dat ongeveer de helft van de docenten LO een eigen ontwikkelde methode heeft (waarschijnlijk doelen ze hier vaak op hun PTA of jaarplanning), maar deze niet of nauwelijks gebruiken binnen hun onderwijsprogramma.
- Hetzelfde geldt voor de (meeste) vakdocenten, die in het bezit zijn van één van de ontwikkelde methoden (zie figuur 3). Bij de open ruimte hebben de geënquêteerden echter wel aanvullende opmerkingen geplaatst (zie bijlage 3).

Figuur 3: Het gebruik van de methode binnen de les LO

Soms:

- als leerlingen zelfstandig een lesopdracht moeten doen (2x)
- een vaste methode is niet (altijd) werkbaar
- leerlingen beschikken zelf niet over een boek
- alleen als achtergrondinformatie
- om iets te verduidelijken
- met name voor leuke oefenvormen
- alleen als ik bepaalde opdrachten verstrek.

Regelmatig:

- zelf leskaarten ter bevordering van het zelfstandig leren ontwikkeld
- voor een bepaalde opbouw/volgorde van een lesonderdeel
- per periode staat er per les aangegeven welk onderdeel aangeboden wordt
- van de sportspelen.

Vaak:

- bij de onderbouw hebben we onze eigen niveauboekjes aan de hand van literatuur (o.a. *Basisdocument onderbouw VO*) als sectie een plan ontwikkeld (2x).

(Bijna) altijd:

- aan de hand van literatuur als sectie een vast jaarprogramma samengesteld (2x)
- voor het PTA studiewijzers en een leerlingendossier samengesteld.

Bijlage 3: Opmerkingen bij de vraag of ze geen, soms, regelmatig, vaak of (bijna) altijd gebruikmaken van een methode

FOTO: HANS DIJKHOFF

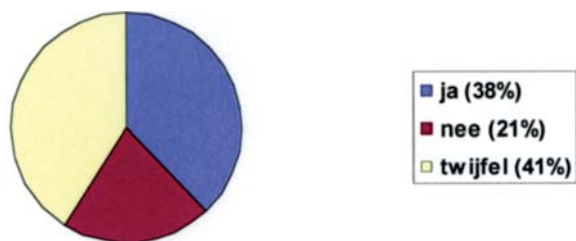
Het gebruik van studieboeken binnen LO

Welke visie bestaat er ten aanzien van het gebruik van een 'vaste' methode?

Als derde 'onderdeel' werd aan de stagecoaches de vraag gesteld of ze überhaupt wel in de toekomst gebruik willen (blijven) maken van een methode bij het verzorgen van de lessen bewegingsonderwijs. Kortom is het gebruik ervan voldoende gelegitimeerd?

- Bijna 40% van de docenten wil absoluut gebruik (blijven) maken van een methode ten opzichte van net 20% die absoluut geen gebruik zou willen maken van een methode (zie figuur 4).
- Daarnaast is er nog een enorme groep vakdocenten (ongeveer 40%), die twijfelt aan de waarde van een methode in de toekomst.

Bovenstaande cijfers geven een absolute waarde aan, maar gezien de opmerkingen die bij deze vraag gemaakt zijn (zie bijlage 4), bestaat er een genuanceerder beeld over de legitimering van het gebruik van een methode.

Figuur 4: Het in de toekomst gebruik willen (blijven) maken van een methode

Wat zijn de wensen ten aanzien van een 'nieuwe' methode?

In het laatste deel van de enquête hebben de docenten bewegingsonderwijs aan kunnen geven, waarin een methode een meerwaarde voor het vak kan hebben (zie bijlage 5). Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in de volgende categorieën waarin de behoefte ten aanzien van een methode duidelijk naar voren komt (zie figuur 5).

Dit onderzoek heeft zich vervolgens ook binnen LO als

Ja:

- mits aangepast en dus schoolspecifiek
- om up-to-date te blijven (3x)
- **als basis voor overleg, discussie en afstemming binnen de sectie (3x)**
- voor structureren van lesstof en hanteren van een logische opbouw
- voor een verdieping (binnen bijv. sportklassen)
- het is een handig leermiddel.

Twijfel:

- **graag werken met specifiek voor de eigen school ontwikkelde methode (3x)**
- moet beter aansluiten dan de standaard methoden
- het bevat vaak veel te veel theorie (2x)
- tevreden met de huidige situatie, maar sta open voor alternatieven (2x)
- alleen handig voor nieuwe ontwikkelingen
- als het niet teveel tijd kost, is het prima, aangezien ons vak een praktijkvak is (4x)
- het gebruik van boeken tijdens de les is lastig
- kostenplaats, terwijl het niet altijd even handig en effectief is
- om onderdelen eruit te gebruiken voor bepaalde lessen, maar geen hele methode volgen (2x).

Bijlage 4: Opmerkingen bij de vraag of ze in de toekomst gebruik willen (blijven) maken van een methode

Nee:

- standaardmethode verliest kijk op leerlingen, terwijl niet elke groep zich even snel ontwikkelt (2x)
- sportklassen en LO2 zijn op onze school niet te realiseren (te klein) en in mijn lessen probeer ik wel zoveel mogelijk kennis over te brengen, maar het moet wel een praktijkvak blijven
- de sectie heeft als standpunt dat de leerlingen zoveel mogelijk moeten bewegen en dus geen theorie en opdrachten binnen de les
- geen boeken voor leerlingen, maar wel voor ideetjes voor de leraar.

Bijlage 4: Opmerkingen bij de vraag of ze in de toekomst gebruik willen (blijven) maken van een methode

examenvak (LO2 en BSM) verdiept, maar gezien het beperkt aantal ingevulde enquêtes is het niet valide deze per vraag uit te werken. In grote lijnen is het beeld iets positiever ten aanzien van de verhouding van het aantal gebruikte methoden. De ontwikkelingscapaciteit, die mijn inziens nodig is voor het opzetten van LO2 of BSM wordt doorgetrokken in het ontwikkelen van een eigen methode, die veelvuldig tijdens de lessen gebruikt wordt.

Waarin kan een methode voldoen aan uw behoefte bij het verzorgen van lessen bewegingsonderwijs?

• theoretisch: leren over bewegen, achtergrondinformatie, etc.	19 keer
• praktisch: breder activiteiten aanbod (met evt. niveaubepaling)	22 keer
• ondersteunend materiaal: leskaarten, kijkwijzers, lesbrieven, etc.	36 keer
• overige	2 keer

Figuur 5: Waar in kan/moet een (nieuw te ontwikkelen) methode voorzien?

DE (VOORZICHTIGE) EINDCONCLUSIE

Naar aanleiding van de resultaten van deze enquête komt het volgende naar voren. Er heerst onder de docenten LO in het voortgezet onderwijs verdeeldheid over de noodzaak voor het werken met een methode, zowel vanuit het legitimeringsvraagstuk als de meerwaarde, die een methode heeft. De huidige methoden bieden, volgens de geënquêteerden, te weinig om bij het verzorgen van het reguliere lesprogramma regelmatig gebruikt te worden. Wél staan ze, in de meeste gevallen, open voor een nieuw te ontwikkelen methode. Aan de hand van de enorme hoeveelheid aan suggesties kunnen de opleidingsinstituten, uitgeverijen, etc. de participatieve klanten, bedienen. Kortom er zal, in samenwerking met werkvelddeskundigen, een flexibele 'methode-op-maat' ontwikkeld moeten worden, waardoor er op sectieniveau een discussie op gang komt!

- Een door ons zelf aangepaste en ontwikkelde methode is veel efficiënter dan de werkwijze van de bestaande methoden, terwijl de lesbrieven en kijkwijzers wel bruikbaar zijn (vier keer).
- Voor de afstemming binnen een grote sectie met daarbinnen het begin- en eindniveau vastleggen met een gezamenlijke (methodische en didactische) aanpak (zeven keer).
- Er wordt afwisseling in de lesstof geboden en de lessen sluiten goed op elkaar aan (zes keer).
- Nieuwe ideeën geven, waardoor er meer variëteit in de lessen komt en er een duidelijke structuur voor de leerlingen is (vier keer).
- Afhankelijk van het niveau waarop de sectie functioneert.
- Uitgaande van de consensus over doelstellingen kan het een kader bieden van waaruit ik als leraar keuzes kan maken, waardoor het een waardevolle bijdrage kan leveren aan het bestaande programma.
- Een lesmethode met leskaarten voor zelfstandigheid en zelfregulering (vier keer).
- Voor verdieping en differentiatie binnen de lessen (twee keer).
- Voor de buitenwereld wordt ons vak qua inhoud zichtbaar.
- Zodra het de leerlingen beter inzicht geeft in eigen en andermans bewegen.
- Themalessen.
- Veel handvatten en ondersteunend materiaal.
- Goede uitwerking van principes, die je in je les naar voren wilt laten komen.

Bijlage 5: Overzicht van de reacties, waarin de meerwaarde van een methode voor LO blijkt

Correspondentie: jorg.radstake@windesheim.nl

ADVERTENTIE

ZWERFSPORT: Dé specialist in actieve werkweken! • Schoolskireizen in Oostenrijk en Frankrijk • Zeilkampen in Nederland en werkweken in Nederland en België • Actieve werkweken elders in Europa	 WATERSPORT: Van zeilen tot golfsurfen Nederland - Frankrijk - Italië	 OUTDOOR: Van Klettersteig tot canyoning Nederland - België - Duitsland - Frankrijk - Italië - Slovenie	 WINTERSPORT: Oostenrijk en Frankrijk	Voor meer informatie: www.zwerfsport.nl of neem contact met ons op voor een vrijblijvende offerte: Tel: +31 (0)23-56 28 370 Fax: +31 (0)23 56 52 986 E-mail: info@zwerfsport.nl
ZWERFSPORT OUTDOOR Kies Zwerfsport Outdoor voor waardevolle programma's met intensieve begeleiding en betrokken instructeurs! Gratis kennismakingsweekend voorjaar 2008				

PRAKTIJKKATERN BEHORENDE BIJ LICHAMELIJKE OPVOEDING 14 - 2007

PRAKTIJK KATERN

PRAKTIJK
BASIS- EN
VOORTGEZET
ONDERWIJS

VERSTOPPELEN IN HET BASISONDERWIJS | 18

ATLETIEK - LOPEN (5) SPRINTEN IN HET BASISONDERWIJS | 24

JUDO IS EEN MAKKIE (OOK ZONDER PAKKIE) (3) | 27

CIRCULATIE-MINIVOLLEYBAL HET NIEUWE VOLLEYBAL VOOR HET VO | 30

VERSTOPPELEN IN HET BASISONDERWIJS

In het kader van het topic over methoden een praktijkartikel dat inzoomt op de samenwerking van leerlingen onderling en de samenwerking tussen docent en leerlingen. Vorig jaar is aan de methode 'Bewegen samen regelen' al aandacht besteed in *Lichamelijke Opvoeding 8*. Door: Jorg Radstake, Karel Verweij, Boy Beulen en Wiebe Westerterp

Daar waar Marijke de Groot in LO 8 (jaargang 94, 2006) uitgebreid ingegaan is op Bewegen Samen Regelen (BSR) zullen wij maar een korte weergave van deze methode geven en ons vervolgens focussen op verstopspelen in het basisonderwijs. BSR is een methode, die in eerste instantie voor groepsleerkrachten in het basisonderwijs aan de hand van de inhoud van het Basisdocument bewegingsonderwijs en het concept van BIOS

lende activiteiten beschreven staan), die ieder viermaal herhaald (kunnen) worden. De activiteiten zijn uitgewerkt op leskaarten, waarmee de leerlingen uiteindelijk zelfstandig de activiteiten op kunnen bouwen (= klaarzetten), kunnen starten en reguleren (= opdracht met regels) en aan mogen passen (in samenspraak met de leerkracht). Op deze wijze staat de kern van het lesprogramma vast!

Een bestaande methode met vrijheid, gezocht én gevonden

ontworpen is. Maar gezien de uitslag van een marktonderzoek (zie artikel elders in het blad), inclusief de wensen c.q. behoeften biedt deze methode misschien ook voor het voortgezet onderwijs (VO) mogelijkheden.

Vervolgens zullen we inzoomen op één van de mogelijkheden van BSR. Dit doen we aan de hand van de workshop 'verstopspelen', die we op de studiedag basisonderwijs van 6 november jl. te Zwolle hebben gehouden. Met als resultaat een drietal nieuwe verstopspelen passend bij het methodisch kader van dit cluster van activiteiten.

BEWEGEN SAMEN REGELEN

De inhoudelijke kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs vergroten én de betrokkenheid van de leerlingen verhogen, vormen de basis van deze methode. Binnen deze methode zijn tien lessen van vijf activiteiten beschreven (met uitzondering van de eerste twee lessen, waar maar drie verschil-

Naast de leskaarten beschikt BSR over een digitale omgeving met, ter ondersteuning, beelden van de activiteiten én de mogelijkheid zelf activiteiten binnen een vastliggend format te ontwerpen. Op deze wijze kun je als vakleerkracht kleur en vorm geven aan jouw eigen lesprogramma en in samenspraak met vakgroepleden of een andere, zelf gecreëerde community/platform tot afstemming en uitwisseling (van activiteiten) komen. Kortom volop ruimte om flexibel vanuit een methode te werken!

VERSTOPPELEN IN HET BASISONDERWIJS

Na het verschijnen van het artikel 'Op zoek naar een methodisch kader voor verstopspelletje' in LO 8 (jaargang 94, 2006) zijn we zowel zichtbaar (bij het verzorgen van diverse workshops én bij discussies binnen ons opleidingsonderwijs) als onzichtbaar (innerlijke overpeinzingen) doorgegaan met het ontwikkelen van dit meestal nog onontdekte speelgebied. De resultaten hiervan hebben we middels het schrijven van dit

artikel vorm proberen te geven. Eén ding valt in ieder geval op wanneer we in discussie gaan: de enorme fascinatie én beleving, die het oproepen van jeugdherinneringen van verstoppertje bij de deelnemers aan de studiedag basisonderwijs teweegbrengt. Opvallend daarbij is de enorme flow, waarin de oudere deelnemers komen, wanneer ze al pratend en spelend terugblikken naar hun kindertijd, lang geleden. Vervolgens wordt ook duidelijk dat we ons regelmatig de betekenis/waarde van dit speelgebied af moeten vragen, want alleen op beleving (leeft 't) redden we het niet.

VERSTOPPELEN, WAAROM?

Aan de hand van een tiental punten, die we middels voorbeelden of een korte uitleg verduidelijken, willen we graag de waarde(n) van verstoppelen duidelijk maken. We houden echter geen pleidooi om van verstoppelen een aparte leerlijn te maken, maar willen hiermee wel aangeven dat er meer is, dan alleen maar voor de leuk. Het kan minstens een plek in de 'vrije' ruimte van het lesprogramma innemen.

1 Kinderen spelen zich de wereld in.

Kinderen staan spelend ('play' in plaats van 'game') in de wereld, zonder steeds vanuit het nut (taakvolbrengend) bezig te zijn. Het zo langzaam op de fiets aan komen rijden naar de gesloten spoorbomen, zodat je niet af hoeft te stappen én het slalommen tussen de witte streepjes van de belijning van het fietspad, op weg naar school zijn daar

voorbeelden van. Kortom kinderen proberen de gebruiksmogelijkheden van de wereld te verkennen.

- 2 Ze verhullen (= hun handelen onvoorspelbaar maken) en proberen de ander te verrassen.
Een voorbeeld van dit verrassende: op de fiets vanaf de trein met je zoontje naar huis fietsen en opeens fietst hij bij jou weg en gaat een wedstrijdje aan wie als eerste thuis is.
- 3 Ze verkneukelen zich als het lukt de ander(en) voor de gek te houden.
Kinderen vinden het bijvoorbeeld heerlijk om een mop te vertellen en anderen (en dan met name volwassenen) erin te laten stinken.
- 4 De jongste kinderen leiden zo'n spanningsvolle relatie vaak in door zich te verstoppen.
Als je vroeger als kind van papa of mama naar bed moest, koos je vaak een plekje, zodat dat naar bed gaan uitgesteld werd óf je als klein kind tijdens het eten achter het bord verschuilen zijn voorbeelden van deze spanningsvolle relatie.
- 5 Als de verstopper gevonden wordt, continueert deze vaak het spel door weg te lopen: 'Pak me dan!'
Verstoppelen zijn enorm spanningsvol, maar een kind kan de spanning opeens doorbreken door in beeld te komen, zodat verstoppertje doorgaat in pakkertje.
- 6 Het 'verstopt blijven' is een wijze van 'erin blijven' en 'het vinden van de verstopte' is een vorm van 'uitmaken'.

Overleg over de constructie

Bij verstoppespelen gaat het om de spanning tussen het zichtbaar en onzichtbaar zijn. Dit 'probleem' moet voor de deelnemers oproepbaar zijn. Er moet dus een evenwicht tussen verstoppers en opzoeker(s) zijn en zij mogen elkaar dus niet steeds op basis van geluk treffen. Het om de hoek komen en elkaar opeens treffen valt dus niet onder verstoppespelen. Tast, reuk en geluid zijn in onze ogen slechts middelen om balans te vinden in dit hoofdprobleem, terwijl zien de wijze van uitmaken is.

- 7 De methodische ordeningen van tikkertje, jaagspelen en honkloopspelen kunnen toegepast en gecombineerd worden met verstoppertje.

De verwantschap tussen deze activiteiten is enorm groot. Het bestaande overlooptikspel hebben wij in ons eerdere artikel over verstoppespelen getransformeerd naar het douanespel. Maar verstopelementen kunnen ook in deze andere activiteiten ingevoegd worden. Vos kom uit je hol, waarbij de tikker in eerste instantie onzichtbaar is en het moment waarop de tikker verhuuld is, is hier een voorbeeld van.

- 8 Ook in de andere betekenisgebieden is het 'onzichtbaar doen' een middel om de tegenstander te misleiden. *Wie het afgelopen WK rugby gezien heeft, ziet dat de spelers in de scrum proberen te verhullen waar de bal eruit komt om zo de kans op terreinwinst te vergroten, maar ook Klaas-Jan Huntelaar probeert veelal vanuit de rug van de verdediger te komen en dus even onzichtbaar te zijn om vervolgens de bal binnen te tikken.*

- 9 Verstoppelen en opzoeken is een leerrijk speelgebied dat voor een groot deel nog onontdekt is. *Er zijn enorm veel verstopactiviteiten (zie de kwantiteit aan boekjes in de bibliotheek), aan de hand waarvan we tot overeenkomsten en verschillen tussen die veelvoud aan activiteiten kunnen komen, die vervolgens de bouwstenen vormen van nieuwe verstopactiviteiten.*

- 10 Door verstoppespelen aan te bieden kunnen bewegingsleerkrachten de speelwereld van kinderen in school een plaats geven (buitenspelen binnen de les halen). *Wij zien bewegingsonderwijs op school als onderdeel van een ruimere bewegingscultuur en het zal daarom dus vermaatschappelijk moeten worden. Het blikveld naar buiten richten is dus noodzakelijk.*

NIEUWE ACTIVITEITEN

Zoals in de inleiding aangegeven is er op de studiedag

Aan de slag

basisonderwijs door de verschillende ontwerpgroepjes een aantal nieuwe verstoppespelen ontworpen. Als uitgangspunt hierbij hebben we het methodisch kader, dat in LO 8 (jaargang 94, 2006) verschenen is, gehanteerd. Aan de hand van onderstaande metafoor, die Chris Hazelebach in LO1 (jaargang 95, 2007) min of meer gebruikt, trachten we nog eens de verschillende clusters aan activiteiten te onderscheiden. Een berg in Oostenrijk, op ieders niveau. Op deze berg kunnen we een blauwe, rode en zwarte piste vinden. Daar waar de blauwe piste voor de beginners is, is de zwarte piste

Bijlage 1: een onderscheid tussen de blauwe, rode en zwarte piste

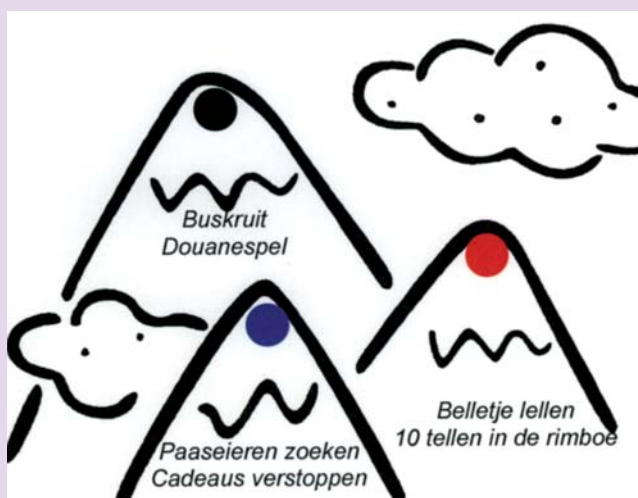
blauwe piste	Het opzoeken van verstopte voorwerpen
rode piste	Het opzoeken van verstopte mensen t.o.v. het onzichtbaar blijven
zwarte piste	Het opzoeken van verstopte mensen die ze niet vrij kunnen halen t.o.v. het, als eerste, onzichtbaar halen van een (buut)vrijplaats

bedoeld voor de gevorderden. Deze pistes verschillen onderling dus qua complexiteit, terwijl er op de diverse pistes natuurlijk ook op verschillende niveaus (niveau 1, 2 en 3) geskied kan worden.

Om de methodische lijn van verstoppelspelen zichtbaar en dus duidelijk te maken, hanteren we deze onderscheiding. Uiteindelijk komen we tot een drietal deelgebieden, met hetzelfde spelprobleem en (ongeveer) dezelfde complexiteit (zie bijlage 1). In z'n algemeenheid valt te zeggen dat ze steeds (van blauw, via rood naar zwart) complexer worden, maar dat geldt niet klakkeloos. Ter verduidelijking kunnen we het volgende voorbeeld gebruiken. Het vinden van een speld in een hooiberg is een activiteit, die onder de blauwe piste valt, maar is complexer dan het spelen van een douane(nacht)spel, passende bij de zwarte piste.

In naaststaand plaatje (zie figuur 1) wordt dit visueel gemaakt. De voorbeelden van verstoppactiviteiten verwijzen naar de activiteiten, die reeds in ons eerste artikel over verstoppelspelen verschenen zijn en behoeven derhalve ons inziens geen uitleg meer.

Figuur 1

Aan de hand van dit onderscheid en met behulp van onderstaand ontwerp kader (zie bijlage 2) zijn de deelnemers aan onze workshop bezig gegaan met het ontwerpen van 'nieuwe' activiteiten binnen de methode BSR. Daarnaast hebben ze met behulp van onder andere de veranderingsprincipes, die we in ons eerste artikel benoemd hebben, hun activiteit 'geschikt' gemaakt en dus op het niveau van de deelnemers aangepast. Al met al heeft dat geleid tot een aantal geschikte activiteiten, waarvan wij een drietal in dit artikel publiceren. Onze dank gaat dan ook uit naar de ontwerpers van de verschillende activiteiten (zie onderschrift bij de drie leskaarten). Deze ontworpen verstoppactiviteiten kunnen op diverse wijzen gebruikt worden, onder andere:

- als klassikale activiteit, met de hele klas of twee dezelfde situaties (dus tweemaal dezelfde activiteit)
- als lesonderdeel in een groepjesles, in de bergruimte of op eenderde van de zaal.

De activiteit is geschikt als...

- er evenwicht/balans is tussen verstoppers en opzoekers (beide rollen) én
- als alle fasen regelmatig worden doorlopen.

Bijlage 2: het ontwerp kader

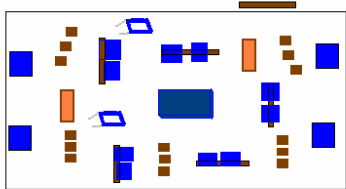
De ontwerpers van de leskaart zijn:

- overloopzoekertje: Niels, Daniëlle, Vera, Tanja, Marion en Jeroen
- jokeren: Marc Boiten, Ilse Rosedom, Guus Herraets, Gijs Nuissen en Jorinde 't Hooft
- schatzoekertje: Nathalie Rijnbeek, Christien Sparnaay, Joke Vermeulen, Maaïke Kientz en Bert van den Berg.

Foto's: Paulus van Slooten

Correspondentie: jorg.radstake@windesheim.nl,
k1.verweij@hetnet.nl

Overloopzoekertje

Bouw de zaal vol met verstoppelken van de toestellen uit de berging (kasten, bokken, trapezoides, banken, matten en (verhuis)dozen).

- Leg in elke hoek van de zaal een matje.
- Leg in het midden een valmat.
- Zorg dat de zaal schemerig of donker is.
- Rode en gele lintjes (voor 2 partijen).
- Pittenzakken, werpingen of andere voorwerpen om over te brengen (uitbouw: voorwerpen krijgen verschillende waarde 1, 2 of 3 punten).
- 2 zaklampen voor de zoekers.
- 2 wachtbanken.
- Klassikaal: 2 zoekers, 2 partijen van ± 10 kinderen.

KLAARZETTEN

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep 7/8

Overloopzoekertje (vervolg)

OPDRACHT

Teams: Breng je voorwerp naar de overkant, naar je eigen matje, zonder gezien te worden door de zoekers.

zoekers: Probeer vanaf de mat de spelers op te sporen. Als je een speler ziet noem je zijn/haar naam en de plek waar ze zitten.

Wachters: Wachten op de wachtbank tot een teamgenoot uit het doolhof komt.

REGELS

Regels teams:

- Per team 5 kinderen in het doolhof.
- Overkant gehaald → buitenom naar de wachtbank en mag de eerste wachter het doolhof in.
- Gezien → voorwerp bij de zoeker inleveren.

Regels zoekers:

- Je moet op de mat blijven.

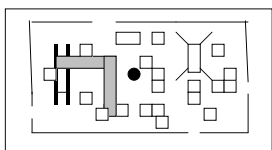
Einde spel:

- Het spel is afgelopen als alle voorwerpen op zijn. De winnaar is het team met de meeste voorwerpen, dit kunnen ook de zoekers zijn.

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep 7/8

Jokeren

Bouw een doolhof met de toestellen uit de berging (kasten, bokken, trapezoides, banken, matten en (verhuis)dozen).

- Bouw een gesloten muur om het doolhof.
- Maak 4 ingangen.
- Leg over het doolhof een groot zwart zeil neer of gebruik kleden/gordijnen.
- 1 lintje voor de zoeker.
- Een joker (evt. lintje met belletjes).
- 8 leerlingen (1/3 deel van de zaal): 1 zoeker, 1 joker, 6 verstoppers.

KLAARZETTEN

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep: 5/6

Jokeren (vervolg)

OPDRACHT

Zoeker: Kruip door het doolhof en probeer de joker te vinden.

Joker: Kruip door het doolhof en probeer niet gevonden te worden.

Verstoppers: Probeer ongezien in het doolhof te blijven en probeer de joker te beschermen.

REGELS

Regels zoeker:

- Moet in het doolhof blijven.

Regels joker:

- Moet het jokervoorwerp bij zich houden (uitbouw: joker mag voorwerp doorgeven).
- Mag het doolhof uit en een andere ingang nemen.

Regels verstoppers:

- Mag het doolhof uit en een andere ingang gebruiken.

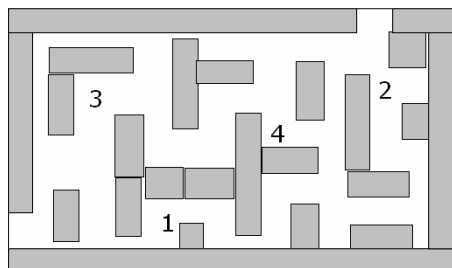
Einde spel:

- Als de zoeker de joker gevonden heeft.

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep: 5/6

Schatzoekertje

KLAARZETTEN

Bouw een doolhof van de toestellen uit de berging (kasten, bokken, trapezoides, banken, matten en (verhuis)dozen).

- Maak 2 ingangen.
- Maak een schatkaart van het doolhof.
- Verstop een aantal voorwerpen in het doolhof en teken op de kaart waar ze liggen.
- Gele en rode lintjes (voor 2 partijen).
- Maak het doolhof schemerig tot donker door middel van zwart zeil of doeken/gordijnen.
- 8 kinderen: 2 teams van 4 zoekers.

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep 3/4

Schatzoekertje (vervolg)

OPDRACHT

Zoeker: Kijk op de kaart en ga kruipend op zoek naar het voorwerp.

REGELS

Regels zoeker:

- Je mag maar 1 voorwerp tegelijk pakken.
- De voorwerpen moeten in de goede volgorde mee genomen worden.

Regels teams:

- Als de eerste zoeker uit het doolhof komt mag de tweede zoeker gaan zoeken.

Einde spel:

- Het team dat als eerste alle voorwerpen uit het doolhof heeft, is de winnaar.

BEWEGEN IN HET BASISONDERWIJS

Groep 3/4

Inclusief cd-rom
met zelf te bewerken
modules, leermiddelen
en voorbeelden van
lessenreeksen.

Voor applaus moet je het niet doen

Voor applaus moet je het niet doen is ontwikkeld door opleiders van het Instituut voor Sportstudies in Groningen. Centraal staat het actief leren onderwijzen. Voor de vele (sport)docenten op elk type school en opleiding een stimulans om zich nog verder te ontwikkelen. Samen met de cd-rom is dit boek een echte leidraad voor een meer activerende didactiek.

Nu verkrijgbaar!

Prijs: € 36,95 • ISBN: 978 90 6076 556 2

Kijk voor meer informatie op www.tirion.nl

DE VRIESEBORCH

ATLETIEK LOPEN (5) SPRINTEN IN HET BASISONDERWIJS EN AANVANGSACTIVITEITEN VOOR HET VO

Dagelijks rennen kinderen. In veel gevallen achter iets of iemand aan. Of vanzelfsprekend voor iemand anders uit. Tikspelletjes, voetbaltraining en verstoppertje zijn hiervan voorbeelden bij uitstek. Vaak ook rennen kinderen tegen elkáár, in een poging om als eerste bij een vooraf afgesproken lantaarnpaal te zijn bijvoorbeeld. Of tegen een vader die vanuit een onmogelijke achterstandpositie moet proberen om toch eerder de auto te raken dan zijn zoon of dochter die er al bijna tegenaan staat... Renspelletjes en 'lopen op je hardst' zijn kortom onlosmakelijk verbonden met het leven. En in bijzonder het spelende leven van jonge kinderen. Door: Bas Baremans

Het vorige artikel heeft de renselletjes 'Best of five', 'King of starts' en 'Run to get' behandeld. De laatste activiteitsbeschrijving richt zich op dit lopen van een persoonlijk record over 20 meter. Het geeft behalve een beschrijving van wat de activiteit inhoudt ook een beeld van de organisatie eromheen en de verschillende functies die daarbinnen zijn te onderscheiden. Bovendien wordt verwezen naar bij leerlingen aanwezige onderliggende kennis.

ACTIVITEIT 4: PR OVER 20 METER

Arrangement: drie tot tien leerlingen (minimaal één starter, één loper, één tijdwaarnemer en bij voorkeur twee zich van de finishlijn naar startlijn verplaatsende wachters; bij meer dan vijf leerlingen kan met twee lopers gelijktijdig worden gesprint), twee (bij meer dan vijf leerlingen vier) startblokken afwisselend op rechtsvoor en linksvoor ingesteld (alternatief: start met voetensteun), één stopwatch en één startklapper (alternatief: handklap).

Inhoud

- Begin met rustig instarten, waarbij je nog weer even went aan het startblok.
- Maak vier maal een proefstart over 20 meter waarbij je accelereert tot 90%.
- Probeer in vier maal een PR neer te zetten over 20 meter.

Uitgangspunten

- De loper weet wat zijn voorste startbeen is ¹
- De loper heeft weet van het juiste gebruik van het startblok ²

Organisatie

Er wordt hierbij uitgegaan van vijf deelnemers; bij meer deelnemers kunnen steeds twee leerlingen gelijktijdig lopen. Voor het lopen van je persoonlijke record over 20 meter is het noodzakelijk dat je een verdeling maakt van de taken. We onderscheiden daarbij de volgende functies die rouleren in onderstaande volgorde:

- 1 starter is medeleerling die achterop het startblok staat
- 2 wachter bij het startblok wordt volgende loper
- 3 loper
- 4 tijdwaarnemer
- 5 wachter onderweg van finish naar startlijn wordt volgende starter.

Functie starter

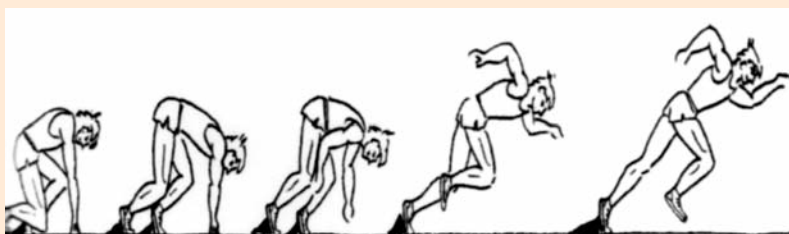
Bij het lopen van deze sprint op tijd maken we gebruik van een startklapper of handklap. De starter staat daarbij achter op het startblok (teneinde wegschieten ervan te voorkomen) of enkele meters achter de blokken. Voor het starten gelden de volgende startcommando's:

- 1 'op uw plaatsen' (actie loper: geknielde houding aannemen in het startblok)
- 2 'klaar' (actie loper: heupen omhoog brengen)
- 3 'klap' (actie loper: zo snel mogelijk vertrekken uit de blokken en lopen van 20 meter).

Functie loper

Een goede start is een start:

- die dominant naar voren is gericht
- waarbij de loper zich pas geleidelijk opricht
- die begint met grote, stuwende passen die geleidelijk worden verlengd
- waarbij de armen het bewegen onmiddellijk ondersteunen
- met de opdracht: onthoud je tijd per run en probeer deze in vier pogingen te verbeteren.

Figuur 4: de start in beeld

Functie tijdwaarnemer

De tijdwaarnemers moeten reageren zodra ze het blok/handen zien dichtslaan (dat is niet hetzelfde als wanneer je het geluid pas hoort). De tweede klokactie vindt plaats zodra de loper de finish met de borst passeert.

DE COACH EN DE KIJKWIJZER; VAN TOEGEVOEGDE WAARDE...

Door een serie van metingen over meerdere lessen heen blijft de uitdaging om je PR te verbeteren ook op langere termijn interessant. Doordat een betere start veelal onmiddellijk resulteert in een snellere tijd zijn leerlingen veelal gevoeliger voor het krijgen van aanwijzingen omtrent hun vertrek uit de blokken en de overgang van starten lopen. Er zou hiervan dankbaar gebruik gemaakt kunnen worden door aan de functies er één toe te voegen: die van coach. Deze zou kunnen worden ingevoegd tussen de starter en loper in. De functie van de coach is om toe te zien op het innemen van de loper van de juiste starthouding. Deze is immers dé basis voor een

Een goede starthouding: meisje met witte shirt met het gewicht dominant boven of zelfs voor de schouders

FOTO: ANITA RIEMERSMA

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Afzet van het startblok: achterste been fel naar voren

goede start. Bij een goede starthouding:

- leunt de sprinter nadrukkelijk met zijn gewicht op zijn handen. De schouders dienen in de starthouding daarom vóór- bij of op zijn minst bóven de handen te zijn
- daarnaast dienen de heupen in de starthouding qua hoogte enigszins boven de schouders uit te komen en moet de loper niet naar de finish maar voor zich op de grond kijken.

Door hieraan te voldoen wordt de meest optimale uitgangssituatie gecreëerd voor een snel vertrek. Gekenmerkt door een start die dominant naar voren is gericht en waarbij de sprinter zich pas na verloop van meters heeft opgericht. De coach kan zijn taak het beste vervullen door de loper manueel te begeleiden tot deze 'ideale startpositie'. Dat werkt als volgt. Met zijn ene hand maakt hij een kommetje vlak voorbij de startlijn waar de loper met zijn schouders tegenaan moet leunen. Zijn andere hand brengt hij ter hoogte van de heupen tien tot vijftien cm boven de schouders. Bedoeling is dat de loper zijn heupen zodanig omhoog brengt, dat zijn onderrug de hand raakt (met behoud van de naar voren hangende positie boven de startlijn vanzelfsprekend). Vanuit deze positie kan de loper vervolgens vertrekken. Een tipkaart (kijkwijzer Starten bij de sprint) kan de leerlingen hierbij nadrukkelijk van dienst zijn. Deze tipkaart (kijkwijzer) stond in enigszins gewijzigde vorm in het vakblad van de KVLO, LO9 van 2007, in het kader van het onderwerp 'lesbrieven', en in het vorige artikel over lopen in LO13.

Deze laatste activiteit benadert het bekende sprintlopen waarschijnlijk het meest. Veel leerlingen vinden het aansprekend en zijn benieuwd naar hun tijd. Door loopjes tegen elkaar of door het vergelijken van tijden ontstaat bovendien wedijver. Iets wat hoort bij een meetbare activiteit en daarmee eigen is aan de aard van atletiek. Daarin is zowel de kracht gelegen, maar op den duur (en zeker voor het onderwijs) vaak ook de kwetsbaarheid. Dit scherpe randje wordt gedeeltelijk weggenomen door de nadruk te leggen op de persoonlijke, progressieoriëntatie (PR) en niet zozeer op de onderlinge vergelijking (winoriëntatie).

Dat er ook andere sprintlooptvormen zijn, waarbinnen de wedijver niet direct is gerelateerd aan meetbare tijden en daarmee aan 'het meetbaar de snelste zijn', is na lezen van de artikelen hopelijk echter duidelijk. De voorbeelden zijn slechts exemplaren en er zijn vele, eveneens geschikte alternatieven te bedenken. Misschien bent u op een spoor gebracht. En met enige creativiteit kunt u er naar eigen inzicht en mogelijkheden wellicht nog wel enkele zelf ontwerpen... In dat geval houd ik me voor een reactie aanbevolen. Veel plezier toegewenst in ieder geval!

NOTEN

¹ Bij het achterhalen van het voorste startbeen geldt een drietal trucjes:

- 1 maak tweemaal een proefstart met rechts voor. Maak daarna tweemaal een proefstart met links voor. Wat voelt het fijnste?
- 2 ga in een starthouding zitten met beide voeten naast elkaar en met de knieën van de grond. Start op commando van een ander zo explosief mogelijk weg. Het been dat als eerste uitstapt, is het achterste startbeen. Het been dat het langste grondcontact houdt, is het voorste startbeen
- 3 ga ontspannen staan en laat je heel langzaam voorover vallen. Het been dat als eerste uitstapt, is het achterste startbeen. Het been dat het langste grondcontact houdt, is het voorste startbeen.

Achtergrond: het voorste startbeen levert ongeveer 2/3 deel van de totale startimpuls. Dit voornamelijk vanwege de veel langere contacttijd (inwerktijd) op het blok. Logischerwijze zal in de regel het sterkste been dus voorin de blokken moeten worden geplaatst. Normaliter is dat het standbeen bij voetballen dat immers alle balansverstoringen moet opvangen. Het trapbeen is slechts qua coördinatie beter ontwikkeld.

² T.a.v. een juist gebruik van het startblok zijn de volgende zaken van belang:

- 1 richting van het startblok (inkepingen wijzen naar achter)
- 2 afstand tussen voorste voet en de handen (voorste voet ongeveer twee voetlengtes van de startlijn verwijderd)
- 3 afstand tussen de voeten (ongeveer één voetlengte)
- 4 hellingshoek van de blokken (voorste blok vlak; achterste blok steil).

Verder moet aandacht zijn voor het volgende:

- gewichtsverdeling handen en voeten (relatief veel gewicht op de handen)
- de heuphoogte (heupen hoger dan schouders, met spanning op beide benen)
- hoofdhouding (niet naar voren kijken, maar naar de eigen startlijn).

Bas Baremans is docent atletiek aan de Calo te Zwolle

Correspondentie: cp.baremans@windesheim.nl

JUDO IS EEN MAKKIE (OOK ZONDER PAKKIE) (3)

Alle begin is een makkie. Het is in twee artikelen hiervoor reeds beschreven. In het eerste artikel zijn de verantwoording en de uitgangspunten, de grote lijn en de houdgreep (stap 1) aan de orde gekomen. In deel twee ging het om loskomen (stap 2) en het kantelen en keren (stap 3). In dit laatste deel worden combineren (stap 4) en overnemen (stap 5) beschreven. Door: Thijs Mensink

Allereerst nog een stukje van stap 3: kantelen, keren en blokkeren. We beloofden twee uitbreidingen, dus die hebt u nog tegood.

Kantelen en keren (vervolg)

Uitbreiding 2: Tori draait iets verder in en steekt zijn rechterbeen voor Uke langs met de knie naar de mat gebogen en op de bal van de voet en trekt Uke daar overheen. Uke moet nu de valtechniek enigszins beheersen (Tai-o-toshi).

Uitbreiding 3: Leerlingen die de valtechniek goed beheersen kunnen beide worpen vanuit stand uitvoeren.

3b Uke in verdedigende houding

In de tweede situatie neemt Uke direct al een verdedi-

gende houding aan door voorover te buigen en de ellebogen op de mat te plaatsen (Uke-bok, Tori voor). Tori kan de pakking echter handhaven en Uke wederom schuin rechts voorover kantelen (vanuit Uke gezien) naar Kuzure-kesa-gatame, echter vanuit een andere uitgangspositie (Makkie 5).

3c Meer weerstand

In de derde situatie is er sprake van toegenomen weerstand. Tori kan meer kracht leveren in de kantelrichting door zijn eigen positie aan te passen. Hij gaat links naast Uke zitten en pakt met links onder Uke's buik door diens rechterarm en trekt deze naar zich toe. Met zijn rechterzij duwt hij Uke om, terwijl zijn rechterhand op Uke's rug ligt, naar Kuzure-kesa-gatame (ook Makkie 5).

Foto 18-22: Uki-goshi

Foto 23-26: Tai-o-toshi

Foto 27-29:
Makkie 5, Kuzure-kesa-gatame

Foto 30-32: Ook Makkie 5, Kuzure-kesa-gatame

Foto 33-37: Yoko-shio-gatame

STAP 4, COMBINEREN EN ONDERGAAN

Hoe lukt het toch?

Als Uke heeft geleerd de aanvallen met succes te blokkeren, wordt het voor Tori noodzakelijk om combinaties te maken.

Uitgangssituatie 3a: Uke kan deze kantelrichting blokkeren door zijn rechtervoet op de mat te plaatsen. Tori kan dan

een combinatietechniek maken door met links Uke's been te scheppen (linkerelleboog haakt in Uke's rechterknieholte) en Uke links voorover te kantelen (vanuit Uke gezien) naar een linkse buikhoudgreep (Yoko-shio-gatame).

Uitgangssituatie 3b: Uke kan de kantelrichting blokkeren door zijn rechterarm stevig in de mat te drukken. Tori kan

dan een combinatietechniek maken door met links Uke's rechterarm te scheppen (linkerelleboog haakt in Uke's rechterelleboog) en met rechts Uke's linkerarm weg te trekken. Uke kantelt dan links schuin voorover (vanuit Uke gezien) naar een linkse Kuzure-kesa-gatame. Uitbreiding: De verdediging wordt zwaarder als Uke plat gaat liggen (Uke's buik: kantelen heet vanaf dan keren).

Uitgangssituatie 3c: Uke duwt terug en wil niet omvallen. Tori gaat beide armen gebruiken en dus twee keer zoveel kracht leveren. Nu gaat de rechterarm onderlangs naar Uke's rechterarm en komt zijn linkerarm vrij om Uke's linkerarm te scheppen en over Uke heen te tillen, naar Mune-gatame (de ellebogen haken in elkaar).

STAP 5 ONDERGAAN EN OVERNEMEN

Dat kan ik ook!

Tenslotte hoeft Uke niet in de slachtofferrol te blijven. Aanvallen kunnen worden gepareerd of overgenomen, omgezet naar een tegenaanval: Uke wordt Tori.

Uitgangssituatie 3a: Uke verrast Tori door geen tegengas te geven, maar zich juist extreem snel om te laten kantelen. Zodra hij op z'n rug landt, trekt hij, gebruikmakend van de ontstane snelheid met de bewegingsrichting mee, Tori in één keer over zich heen en neemt de houdgreep over als bij stap 2, uitbreiding 2.

Uitgangssituatie 3b: Zodra Tori zijn rechterarm wil scheppen komt Uke omhoog en pakt met zijn linkerarm onder Tori's rechteroksel door, draait naar rechts weg en kantelt Tori links schuin voorover (vanuit Tori gezien) naar een linkse Kuzure-kesa-gatame.

Uitgangssituatie 3c: Uke duwt niet terug, maar grijpt onverwacht naar de benen van Tori. Er volgt een soort rugby-

tackle, waarna Uke (inmiddels Tori) een vrije houdgreep-positie zoekt.

Kinderen leren op deze manier door gebruik te maken van hun steunpunten, hun kracht en hun lichaamsgewicht om de kantelacties van Tori te blokkeren of zelfs over te nemen. (Uke wordt Tori) Dit laten we vervolgens spelenderwijs ontdekken in een Randori op halve kracht. Aanvankelijk vanuit de positie Uke-bok, waarbij de rollen duidelijk zijn verdeeld (Makkie 6). Later vanuit de diverse uitgangsposities. Halve kracht is een lastige opgave als we blijven benadrukken dat we tegen elkaar judoën. We kunnen de leerlingen echter ook ten doel stellen om samen zoveel mogelijk verschillende acties en reacties in beeld te brengen.

Randori of Kata. De lessenreeks kan competitief worden afgerond middels het vrije gevecht vanaf kniezit of door een demonstratie van het tweetal, waarin met een soort schijngevecht zoveel mogelijk principes aan de orde komen. **(Makkie 7)**

Bij stap 4 en 5, combineren en overnemen, zijn nog maar weinig plaatjes toegevoegd. Deze zijn meer bedoeld voor collega's die met het domein vertrouwd zijn. De Uki-goshi en Tai-o-toshi vallen strikt genomen niet onder keren en kantelen, maar gezien het feit dat ze eerst vanuit kniezit worden aangeboden passen ze mooi in deze methodiek.

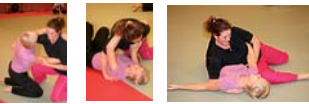
Over de auteur

Thijs Mensink is docent zelfverdediging aan de Hogeschool van Amsterdam afdeling ALO

Foto's: Hans Dijkhoff

Correspondentie: m.e.m.mensink@hva.nl

Makkiereeks in schema

1 Kuzure-kesa-gatame, de vriendenhoudgreep		Probeer maar vast te houden/los te komen.
2 Loskomen door naar Tori toe te draaien		Gebruik de ruimte van je vrije linkerarm
3 Handhaven controle door de tegemoetkomende arm op te vangen		Haak de ellebogen in elkaar
4 Kantelen vanuit neutrale kniezit		Schuin voorover laten kantelen
5 Kantelen Uke-bok		Halve weerstand: als het klopt, val je om
6 Weerstand Uke-bok (Randori)		Alleen aanvallen of verdedigen
7 Vrije Randori vanuit neutrale of vrije Kata vanuit samen gekozen positie		Laat maar zien wie in kniezit de sterkste is of bedenk zoveel mogelijk actie-reactie situaties.

CIRCULATIE-MINIVOLLEYBAL HET NIEUWE VOLLEYBAL VOOR HET VOORTGEZET ONDERWIJS?

In mijn vorige artikel schreef ik over een nieuw sportconcept om volleybal populairder te maken onder de jongeren van twaalf tot en met achttien jaar; de Ultimate Volley Xperience (UVX). Een concept dat erg aansluit bij de belevingswereld van de jongeren. Maar UVX vindt naschools plaats, hoe kunnen we de twaalf- tot en met achttien-jarigen ook in de lessen lichamelijke opvoeding enthousiast maken voor het volleybal?

Door: Wilco Nijland

NIEUWE SPELVORM

In het jaar 2000 is de Nederlandse Volleybal Bond (NeVoBo) gestart met een nieuwe spelvorm voor kinderen van zes tot en met twaalf jaar. Het oude mini- en midivolleybal werd vervangen door het Circulatie-minivolleybal (CMV). Deze vervanging was broodnodig, want er volleybalden destijds slechts 5000 jeugdleden, van zes tot en met twaalf jaar, onder de vlag van de NeVoBo. Het spel was te statisch, de bal viel regelmatig gewoon tussen twee spelers op de grond. De technieken waren te lastig voor deze jonge volleyballers waardoor er geen spelsituatie kon ontstaan en het team dat de wedstrijd begon met serveren won ook vaak, omdat de grootste en krachtigste spelers alle punten in een set bijeen serveerden. U kunt zich voorstellen dat ouders en kinderen liever bij een andere sport een kijkje kwamen nemen, een sport met meer uitdagingen.

Het CMV was de redding voor de jonge volleyballers in Nederland (2007: 24.000 jeugdleden van zes tot en met twaalf jaar). De naam zegt het al, *circulatie* is een erg belangrijk onderdeel. Niet meer het statische gedrag van de spelers, maar na elke bal die over het net richting de tegenstander wordt gespeeld

moet het hele team een plaats doordraaien. Dit bevordert het bewegen en kinderen leren direct om naar de bal toe te gaan en niet te blijven wachten totdat de bal bij jou komt. Het tweede belangrijke verschil is dat het CMV is verdeeld in zes elkaar opvolgende niveaus. Het eerste niveau wordt gespeeld door kinderen van zes en zeven jaar en het zesde niveau door kinderen van elf en twaalf jaar. De niveaus verschillen van elkaar doordat de regels op elk hoger niveau wat strenger worden, maar vooral doordat er op elk niveau een extra volleybaltechniek wordt aangeleerd. Dus niet meer zoals 'vroeger' alle technieken in een spel aanleren, maar in stapjes krijgen de kinderen alle volleybaltechnieken aangeleerd. Er is dus sprake van een heuse volleybalopleiding waarbij net nieuw verworven volleybaltechnieken direct in de wedstrijdssituatie geoefend kunnen worden.

Niveau 1 van het CMV is te vergelijken met lijnbal. Er wordt gespeeld in teams van vier kinderen en er wordt alleen gegooid en gevangen. Er mag niet overgespeeld worden, waardoor er een snel spel ontstaat, vooral omdat er na elke bal die over het net wordt gegooid, er een plaats wordt doorgedraaid

door het team dat de bal over het net gooide. Er worden punten gescoord wanneer het team de tegenstander uit het veld heeft weten te spelen. Kinderen moeten het veld even verlaten wanneer zij een foutje gemaakt hebben, hierdoor verandert het aantal spelers in het veld voortdurend. Maar het zou pedagogisch niet verantwoord zijn wanneer kinderen niet de kans hebben om teamgenoten terug te verdienen. Op elk niveau is er een andere actie waarbij kinderen kunnen terugkeren in het veld. Op deze manier is het een komen en gaan van spelers, kinderen leren om te gaan met winnen en verliezen en ze leren om te spelen in een team, samen spelen, samen winnen en samen plezier hebben! Spelers van het CMV vinden het heel normaal dat ze even het veld moeten verlaten wanneer ze een fout maken, ze leren er direct van en door de grote differentiatiemogelijkheden binnen het CMV kan elk kind op zijn of haar eigen niveau volleyballen, waardoor het spelplezier en de leergierigheid blijven bestaan en dat niet steeds dezelfde speler buiten de lijnen staat.

De verschillende technieken die achtereenvolgens worden aangeleerd per niveau zijn:

- niveau 1: gooien, vangen en bewegen
- niveau 2: onderhandse service
- niveau 3: onderarms spelen
- niveau 4: bovenhands spelen
- niveau 5: set-up en teamplay
- niveau 6: smash en bovenhandse service.

Natuurlijk wordt er op de training al aandacht besteed aan de technieken van een hoger niveau, maar in de wedstrijdsituatie zijn bovenstaande technieken leidend. Wanneer een speler de technieken van een hoger niveau beheerst, is het altijd toegestaan om deze speler, ongeacht de leeftijd, in een hoger niveau te laten spelen. Er kan nooit sprake zijn van enige remming in de ontwikkeling van een speler.

CMV OP HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Tijdens het grote succes van CMV op verenigingsniveau heeft de NeVoBo direct de koppeling naar het onderwijs gemaakt. Logischerwijs, qua leeftijdsaspect, als eerste naar het basisonderwijs; er worden veel scholenprojecten verzorgd om kinderen en docenten kennis te laten maken met het CMV en in samenwerking met de vereniging voor meer beoefenaars te zorgen. Ook dit project is nog steeds erg succesvol. Op het basisonderwijs krijgen voornamelijk niveau 1, 2 en 3 van het CMV veel aandacht.

Mijn ervaring tijdens tientallen clinics die ik op het voortgezet onderwijs aan vaksecties LO heb gegeven, is dat het volleybal nog steeds wordt aangeboden zoals het tien jaar geleden ook werd aangeboden. Qua het aanleren van technieken is er met de komst van het CMV ook helemaal niets veranderd, maar de spelvormen, de oefeningen en de volgorde waarin deze technieken worden aangeboden dienen in mijn ogen aangepast te worden.

Uitleg over inplaatsen van de bal

FOTO: HANS DIJKHOFF

FOTO: HANS DIJKHOFF

Zorg voor een goede verdeling op je veld

Het volleybalniveau van de meeste eersteklassers is niet hoog. De reden is dat ze op het basisonderwijs vele grondvormen van bewegen aangeleerd hebben gekregen en slechts drie tot vijf weken per jaar aan het volleyballen hebben kunnen ruiken. Op het VO zullen ze weer opnieuw de technieken moeten leren. Door ook op het VO gebruik te maken van het CMV krijgen de leerlingen een goede basis voor het volleybal aangeleerd. De leerlingen gaan natuurlijk veel sneller door de niveaus heen, maar er is elke keer weer een hoger en uitdagender niveau aanwezig, zodat volleybal niet saai wordt. Uit ervaring blijkt dat met de hoeveelheid lessen die door de lessentabel jaarlijks aan volleybal besteed kan worden, de volgende indeling passend is:

eersteklas:	CMV niveau 1 en 2 (eventueel 3)
tweedeklas:	CMV niveau 3 en 4
derdeklas:	CMV niveau 5 en 6
vierdeklas en hoger:	vier tegen vier volleybal.

Door in de eersteklas te starten met het CMV zult u zien dat de leerlingen meer bewegen en de volleybaltechnieken beter beheersen. Door deze twee aspecten wordt het nog leuker om te spelen. Een belangrijke tip wanneer u met uw klassen CMV gaat spelen is dat de leerlingen alles wat ze weten over het volleybal even moeten vergeten. CMV is een nieuwe spelvorm, waarin de technieken stap voor stap worden aangeleerd en waarbij het bijvoorbeeld nog niet is toegestaan om op niveau 3 bovenhands te serveren. Het ene individu zal de spelregels en de technieken sneller onder de knie hebben dan de ander.

Door gebruik te maken van een lengtenet in uw zaal kunnen er drie kleine volleybalvelden gecreëerd worden. Mocht het noodzakelijk zijn dan is differentiatie geen probleem, want er kan op verschillende velden op verschillend niveau gespeeld worden. In sommige gevallen is het zelfs mogelijk om binnen een wedstrijd verschillende niveaus tegen elkaar te laten spelen.

Door de verschillende niveaus, de differentiatiemogelijkheden en het dynamische spel zijn veel collega's u al voorgegaan door in het voortgezet onderwijs het één tegen één, twee tegen twee of drie tegen drie eindspel volleybal te vervangen door het CMV. De spelresultaten zullen vooruit gaan en op niveau 5 en 6 wordt kwalitatief hoog vier tegen vier volleybal gespeeld. In mijn ogen biedt het spelen in teams van vier personen veel meer genoegdoening bij de jeugd. Het aantal balcontacten per speler ligt hoger en de afstanden tussen spelers en tegenstander zijn makkelijker te controleren dan bij het volleybal met zes spelers op een officieel volleybalveld.

Wanneer u geïnteresseerd bent geraakt in het CMV dan kunt u de spelregels gratis downloaden via de website www.volleybal.nl, ga naar circulatie-minivolleybal en u vindt verscheidene documenten die uw lessen kunnen verrijken. In de spelregels vindt u ook meer achtergrondinformatie en oefeningen om de technieken aan te leren. Veel plezier en succes met het CMV in het voortgezet onderwijs.

Correspondentie: nijland@nevobo.nl

R

REGISTERDOCENTEN BEWEGINGSONDERWIJS

GAAN VOOR KWALITEIT EN PROFESSIONALITEIT!

Al geregistreerd? Of is het er nog niet van gekomen? In de afgelopen jaren zijn er verschillende rapporten verschenen waarin de kwaliteit van het onderwijs en het beroep van leraar centraal stonden. Voor onze kinderen willen we goed onderwijs en daarvoor zijn voldoende en goed geschoolde docenten een eerste vereiste. In het rapport **LeerKRACHT! van de Commissie Leraren onder voorzitterschap van Rinnooy Kan (september 2007) krijgt naast het lerarensalaris, het belang van professionaliseren van de leraar en de school, ook het invoeren van een beroepsregister nadrukkelijk aandacht. Door: Hilde Bax**

De meeste docenten hebben een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Docenten zijn veelal gedreven en ze willen werken aan het uitbouwen van hun bekwaamheid, hun professionaliteit.

Vanaf januari 2007 is het voor leraren bewegingsonderwijs mogelijk om zich op vrijwillige basis bij de KVLO in te schrijven voor het Registerdocentschap. Daarbij is de heersende gedachte dat een Registerdocent bewegingsonderwijs er telkens opnieuw naar streeft om zijn deskundigheid, zowel vakinhoudelijk als pedagogisch-didactisch, te vergroten. De leraar neemt zelf verantwoordelijkheid voor het actueel houden van zijn bekwaamheid. Het is aan de vakwereld, zoals lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding, de vakorganisatie KVLO met haar 26 landelijk gespreide afdelingen en andere expertisecentra, om te zorgen voor een gevarieerd en kwalitatief hoog scholingsaanbod.

Daarnaast is het voorwaardelijk dat de school haar leraren voldoende mogelijkheden biedt om zich verder te professionaliseren. Het gaat daarbij zowel om tijd als om geld. Voor iedere leraar zou de school een persoonsgebonden budget ter beschikking moeten stellen.

Voor de versterking van de beroepsgroep van leraren bewegingsonderwijs is de komende jaren nadrukkelijke aandacht voor het onderstaande.

Kwaliteitsstandaard KVLO-Registratie

Bewaken dat gewaardeerde scholingen van de KVLO-Registratie op Europees niveau vijf zijn en dat ze gebruikswaarde hebben

voor het onderwijs. Verantwoordelijkheid nemen voor een ruim aanbod aan scholingen.

Nut Registerleraarschap

Inspelen op ontwikkelingen in de politiek met betrekking tot beroepsregistratie. Samenwerken met andere lerarenverenigingen en kansen grijpen voor een groter civiel effect van het registerleraarschap. 'De school is de springplank naar succes in het leven. De komende jaren moet het onderwijs beter worden en het beroep aantrekkelijker' (Troonrede 18-09-07).

Communicatie

Uitbouwen van de communicatie met de registerleden. Naast de site, de *Lichamelijke Opvoeding*, het nieuws van de Commissie Registratie over de mail verspreiden. Doel is een interactief contact.

Portfolio

Het ontwikkelen van een gebruikersvriendelijk portfolio. Leraren zijn hun eigen ondernemer en moeten hun bekwaamheidsdossier voor de school op een slimme manier kunnen aanvullen. Ze kunnen hun bewijzen voor inschrijving in het Beroepsregister van de KVLO eenvoudig leveren.

Beroepsregister

Voorbereiden van de procedure om initieel registerleden te toetsen en in te schrijven in het Beroepsregister van de KVLO.

Stelling

Als vrijwillige registratie bij vakinhoudelijke verenigingen beperkt blijft tot minder dan de helft van het aantal docenten, dan is verplichte beroepsregistratie vanuit de overheid een goed alternatief om de onderwijskwaliteit te borgen.

Informatie en reacties met betrekking tot de stelling:

www.kvlo.nl, beroepsregistratie, reageer.

Het inschrijfformulier voor het initiële register is op de pagina van de beroepsregistratie te downloaden.

Correspondentie: hilde.bax@kvlo.nl

TOPIC

LO 10/'07

HET SUCCES VAN CLUBEXTRA

Toen ik in 1992 begon met het lesgeven aan ClubExtra, kon ik niet vermoeden dat ik er vijftien jaar later nog steeds met zoveel plezier mee bezig zou zijn.

Zou dat ook gelden voor Sjoerd, Erik, Mathilde en Pepijn? Kinderen uit mijn eerste lesgeefgroep? Zouden die nog wel eens terugdenken aan die tijd? En wat waardeerden ze dan vooral? Door: Corina van Doodewaard

Op korte termijn weten we wel hoe het met deze kinderen is vergaan. Bij afscheid van ClubExtra vragen we ouders op het afmeldingsformulier altijd om ervaringen en reacties over ClubExtra. In mijn functie als coördinator van ClubExtra en later als voorzitter van KIDS, kreeg ik deze briefjes vaak onder ogen:

‘William heeft 1,5 jaar ClubExtra gevolgd. Hij heeft veel geleerd, durft en kan veel meer. Hij vond het ook erg fijn om te komen, was altijd enthousiast. Hij kan nu ‘normaal’ meedoen met leeftijdgenoten. ClubExtra: prima! En heel erg bedankt...’

ClubExtra is een plek waar kinderen tot hun recht komen en die voor kinderen en hun ouders zeer waardevol is. Dat zien we aan de kinderen als ze bezig zijn, dat horen we van ouders als ze hun kinderen weer ophalen, dat lezen we in onderzoek als de tevredenheid gemeten wordt.

Maar hoe komt dat? Wat bepaalt nu het succes van ClubExtra?

Daartoe wordt nu, in het kader van een praktijkonderzoek binnen de kenniskring van het lectoraat Bewegen en Gedragsbeïnvloeding van Hogeschool Windesheim, een literatuurverkenning uitgevoerd om te kijken waar het praktijkonderzoek zich vervolgens op zou moeten richten. Daarvan vindt u in dit artikel een impressie.

CLUBEXTRA ONDERZOEK

Om eerdere onderzoeken naar ClubExtra te kunnen herleiden, zijn voornamelijk de sportbond NebasNSG en de Universiteit van Utrecht geraadpleegd, waar meerdere studenten (leer)onderzoeken hebben uitgevoerd in het kader van hun pedagogiekstudie.

De gevonden onderzoeken hebben zich voornamelijk gericht op het effect van ClubExtra en op de (competentie)beleving van kinderen.

Zo kwam uit het onderzoek van Kegel (1998) naar voren dat het meer dan de helft van de kinderen lukt om na ClubExtra succesvol uit te stromen naar een reguliere sportvereniging waar de bewegingsachterstand geen problemen meer geeft en de kinderen het erg naar hun zin hebben. ClubExtra heeft hen meer plezier in het sporten gegeven en het zelfvertrouwen van de kinderen doen toenemen.

Van der Horst en Van Loenhout (2000) deden onderzoek naar de competentiebeleving van kinderen met DCD (Developmental Coördination Disorder) binnen ClubExtra. Ook zij stellen voor deze specifieke doelgroep vast dat deelname aan ClubExtra zinvol is: het motorische presteren is verbeterd en de kinderen hebben een hogere competentiebeleving.

Uit belevingsonderzoek van Hofman (2002) blijkt dat er bij ClubExtra goed wordt aangesloten op de wensen en behoeften van de kinderen waardoor er veel plezier beleefd wordt. Maar hij concludeert ook dat het specifiek zoeken naar een vervolclub problematisch blijkt te zijn.

Ook De Vries, Ooijendijk, Stiggelbout en Hopman-Rock (2005) van TNO Kwaliteit van Leven hebben een uitgebreid onderzoek uitgevoerd. Er kon niet worden aangetoond dat er significant effect van ClubExtra uitgaat op de waargenomen competentiebeleving, de motorische ontwikkeling, de attitude, de intentie en het daadwerkelijke sport- en beweeggedrag. Wel komt naar voren, ook uit dit onderzoek, dat het merendeel van de kinderen met plezier naar ClubExtra gaat.

Vanuit de resultaten van deze onderzoeken, komen boeiende aanleidingen voor vervolgonderzoek naar voren:

- welke factoren hebben ertoe bijgedragen dat de kinderen in het onderzoek zo goed gedijen en succesvol blijken deel te nemen aan een reguliere sportvereniging (Kegel)
- hoe belangrijk is het om kinderen (met DCD) een juiste zelf waargenomen competentiebeleving te bieden in hun overgang naar de reguliere sportvereniging? (Van der Horst en Van Lieshout)
- waarom is het problematisch om specifiek te zoeken naar een vervolclub voor ClubExtra kinderen? (Hofman)
- welke factoren dragen bij aan het plezier van de kinderen bij

ClubExtra en zijn deze factoren te vertalen naar andere sportverenigingen (De Vries en collega's). Vragen die in verder onderzoek kunnen worden uitgediept. Deze laatste vraag naar de succesfactoren van ClubExtra, staat echter centraal in ons vervolgonderzoek.

JEUGDSPOORT VANUIT EEN PEDAGOGISCH PERSPECTIEF

Ook in de vakliteratuur wordt regelmatig geschreven over de wijze waarop jeugdsport zou moeten worden ingericht om voor kinderen een plek te zijn waarin zij tot hun recht komen. Wat zijn de kenmerken van pedagogisch verantwoorde jeugdsport?

De veronderstelling is dat deze kenmerken voor bewegingszwakke kinderen nog meer van belang zijn. Immers: het zijn kinderen die in reguliere sportverbanden geen aansluiting vinden en het opnieuw proberen binnen ClubExtra.

Zo onderscheidt Buisman (2004, 2007), lange tijd verbonden als hoofddocent (sport)pedagogiek aan de Universiteit van Utrecht, vier verschillende aspecten aan de vraag naar het pedagogische in de sport. Het gaat dan om:

- oriëntatie op de leefwereld van kinderen
- ontwikkelingsoriëntatie waarbij de sport zich aanpast aan de ontwikkeling van het kind
- de doeloriëntatie waarbij opvoedingsdoelen van het kind ook een rol dienen te spelen
- de kwaliteit van sfeer en relatie waarbij wederzijds vertrouwen en belangenbehartiging van het kind centraal staan.

Hierbij wordt steeds genoemd dat plezierbeleving in de jeugdsport niet mag ontbreken.

Het onderzoekscentrum CanChild in Canada heeft voor werkers in de jeugdsport, een aantal aanbevelingen gedaan die ook uit diverse andere onderzoeken naar voren komen. De aanbevelingen betreffen hier vooral kinderen met DCD (stoornis in de coördinatie van de motoriek).

Beloon de pogingen

Stimuleer plezier en deelname in plaats van competitie

Weiss (1995, 2000) geeft aan dat kinderen gemotiveerd zijn om aan sport te doen als dit succesvol is in hun ogen. Dat heeft een aantal consequenties voor de (sport)activiteiten waaraan kinderen meedoen.

Een belangrijk aspect is de gerichtheid op het beheersen, het kunnen. Kinderen die de beheersing van de taak (en niet

Het plezier straalt er vanaf

'Jij bent getikt'

zozeer de uitkomst van de poging) als focus kiezen en dit met name koppelen aan het 'er beter in worden', zullen een 'internal focus of control' ontwikkelen. Zij gaan dan op zoek naar nieuwe uitdagingen, schatten hun eigen competenties goed in en zijn in staat om zichzelf te verbeteren. Ze ervaren veel plezier uit sportdeelname.

Verander de spelregels ten behoeve van het kind

Lesgevers moeten in staat zijn om systematische observaties uit te voeren naar het deelnameniveau van het kind in relatie tot wat er in de activiteit van het kind gevraagd wordt. Ook moet de lesgever bereid en in staat zijn om de activiteit aan te passen aan de mogelijkheden van het kind in plaats van dat het kind zich moet aanpassen aan de eisen van de activiteit. Hij/zij moet in staat zijn om aan te geven welke vaardigheden kinderen moeten bezitten om bepaalde activiteiten succesvol uit te voeren. Daartoe moeten activiteiten kunnen worden vereenvoudigd tot het niveau van het kind en worden geplaatst in een ontwikkelingsperspectief van het kind.

Geef gerichte feedback in duidelijke taal

Het geven van correcte feedback en bevestiging door volwassenen en peergroepleden is voor kinderen en pubers van groot belang. Om hun bekwaamheid te vergroten hebben zij vooral belang bij kwalitatief hoogstaande feedback die ze informatie geeft over hun vaardigheden en hun prestaties en die ze bevestigt in hun pogingen door het geven van complimenten en kritiek. Daarin moet een lesgever zich voortdurend bewust zijn van zijn/haar voorbeeldfunctie naar kinderen toe en zich daarnaar gedragen.

Coackley (2007), oud sportsocioloog aan de Universiteit van Colorado en auteur van het boek *'Sports in Society'* schrijft dat men de jeugdsport kan verbeteren door kinderen bij die verbeteringen te betrekken. Als kinderen zelf spelen (niet gereguleerd door volwassenen) vinden ze het vooral belangrijk om actief, met plezier en betrokken deel te kunnen nemen, om succeservaringen op te doen in activiteiten waarin het spannend is wie er wint. Wie in de georganiseerde sport rekening wil houden met wat kinderen zelf willen om het er voor hen beter op te maken in de sport, zou met de volgende aanbevelingen (die door kinderen zelf genoemd worden) zijn voordeel moeten doen:

- meer actie en scoringskansen: te realiseren door grotere doelen, kleinere velden en minder regels. ‘Kinderen hebben liever plezier, dan dat ze volwassenen nadoen die geïnstitutionaliseerde regels volgen’
- kansen op meedoen vergroten: alle kinderen evenveel beurten geven, alle kinderen mee laten doen in diverse rollen in het spel, minder spelers in een team zodat meer kinderen hun kansen kunnen benutten, etc.
- spannende wedstrijden creëren: kinderen zijn gemotiveerd om mee te blijven doen als er tot het einde sprake is van de kans om te winnen. Er zouden mogelijkheden benut moeten worden om deze gelijke kansen te stimuleren door bijvoorbeeld de zwakkere partij voordeel te geven in het spel (extra spelers, groter doel). Volwassenen zijn hier doorgaans niet toe geneigd
- onderhouden van vriendschappen: het is voor kinderen belangrijk om vriendschappelijk om te gaan met leeftijdsgenoten in en buiten het team. Om deze vriendschappen te stimuleren kunnen coaches kinderen uitdagen om zelfstandig en onder eigen leiding te spelen. Zo leren ze samen spelen in een persoonlijke, vriendschappelijke sfeer in plaats van met de tegenstander als vijanden.

Tot slot wil ik hier nog verwijzen naar de artikelen van Fellingner (2007) die binnen de bewegingsagogie aandacht

vraagt voor vier aanleidingen om tot bewegen te (willen) komen. ‘Als ordeningscriterium is niet gekozen voor de aan te bieden (sport-)activiteit en ook niet voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de deelnemer maar voor aanleidingen om deel te nemen aan bewegingsactiviteiten. Onder deze aanleidingen wordt verstaan de zingeving, de motivatie, de reden van de beweger om te bewegen’. Deze aanleidingen worden verzameld in de modaliteiten ‘ontmoeten, leren, sparren en vieren’. Ook in het kader van ClubExtra en verder onderzoek is het van belang om te begrijpen welke aanleidingen voor kinderen bepalend zijn voor hun deelnemen. Wie wil ‘verstaan’ op welke wijze kinderen gemotiveerd mee blijven doen aan bewegingsactiviteiten, moet zich ook rekenschap geven van de wijze waarop dit bewegen betekenis heeft en krijgt voor de kinderen.

Bovenstaande literatuurstudie levert een aantal aspecten op die kennelijk bepalend zijn voor succesvolle en plezierige deelname aan sport- en bewegingsactiviteiten. Samengevat ziet dat er als volgt uit:

In het onderzoek dat uitgevoerd wordt binnen de kenniskring Bewegen & Gedragsbeïnvloeding, willen we nagaan of deze factoren aanwezig zijn binnen ClubExtra en als zodanig door ouders en kinderen als belangrijk worden benoemd.

	Belangrijke factoren die worden genoemd in de literatuur
In hoeverre wordt het perspectief van het kind als uitgangspunt genomen?	• motivatie richten op het beheersen in plaats van de beloning ervan • wens tot plezier beleven en actief zijn • tegemoetkomen aan de eigen leefwereld van kinderen • de ontwikkelingsfase van het kind wordt serieus genomen • kent verschillende aanleidingen tot deelname aan bewegen
Hoe groot is het belang om samen met andere kinderen te sporten?	• het belang om vriendschappen op te bouwen en te onderhouden • het belang van peergroepleden
Op welke manier worden bewegingsactiviteiten aangeboden, begeleid en veranderd?	• met grote luktans • gericht op de mogelijkheden van het kind • differentiërend in moeilijkheidsgraad • actief • met voor iedereen gelijke kansen op succes • met veel kansen om mee te doen • levert plezier op
Op welke manier geeft de lesgever vorm en inhoud aan de les?	• is bereid om zichzelf en de activiteit aan te passen aan de leefwereld en de mogelijkheden van het kind • is zich bewust van een voorbeeldfunctie • kan systematisch observeren en differentiëren • kan activiteiten aanbieden die passen bij de ontwikkeling van het kind • beïnvloedt het pedagogische klimaat zodat er sturing plaatsvindt op het vergroten van eigen mogelijkheden van kinderen • stuurt aan op zelfregulerend leren

Zelf je niveau kiezen

Het praktijkdoel van dit onderzoek is om uiteindelijk te komen tot betere sportadvisering voor ouders en kinderen waardoor zij een goede vervolclub na ClubExtra kunnen kiezen. Daarnaast willen we een instrument ontwikkelen waarmee verenigingen kunnen nagaan in welke mate hun sportvereniging zwakke bewegers adequaat kan begeleiden. Als je ook deze kinderen bij je vereniging wilt betrekken/behouden, dan moet je zorgen voor een aanbod, een begeleidingsstructuur en een 'klimaat' dat aan bepaalde punten voldoet.

Maar eerst worden er nu vragenlijsten ontwikkeld om ouders te vragen welke kenmerken zij voor ClubExtra selecteren en waarderen. We doen dit bij ouders van kinderen die er *nét* af zijn, die er *nét* op zitten en die al een poosje deelnemen aan ClubExtra.

In het komende jaar gaan we daarmee verder aan de slag, dus wordt vervolgd!

Over de auteur

Corina van Doodewaard is praktijkonderzoeker lectoraat Bewegen en Gedragsbeïnvloeding, Hogeschool Windesheim Zwolle en daar tevens opleidingsdocent aan de afdeling Calo. Daarnaast is ze voorzitter van KIDS Zwolle.

Literatuur

- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport? *Pedagogiek* 24e jaargang, 310-323.
- Buisman, A. (2007). *Het kind in de sport en het bewegingsonderwijs. Sportpedagogiek als belangenbehartiging?* Universiteit Utrecht: Afscheidscollage Dr. Albert Buisman
- Coakley, J. (2007). *Sports in Society. Issues and Controversies*. Boston: McGraw-Hill.
- Doodewaard, van, C.L. (2001). 'Veilig en uitdagend I, II, III'. In: *Sterke verhalen over kinderen met bewegingsachterstand*. (pp 16-18, 33-36, 45-47). Nijverdal: publicatiefonds 't Web.
- Stevens, L.M. (2004) 'Pedagogisch grondfiguur'. In L. Stevens (Ed) *Zin in school*. (p17). Amersfoort: CPS.
- Kegel, M. (1998). *Retrospectieve evaluatie van een bewegingsprogramma voor kinderen met motorische achterstanden, Club Extra Zwolle*. Universiteit Utrecht: afstudeeronderzoek, vakgroep Pedagogiek.
- Van der Horst, S.& Loenhout, L. (2000). *Competentiebeleving van kinderen met een Developmental Coordination Disorder*. Universiteit Utrecht: leeronderzoek.
- Hofman, N. (2002) *Op zoek naar kinderlijke beleving van CLUB EXTRA*. Universiteit Utrecht: doctoraal scriptie Pedagogiek, tracé Wijsgerige en Historische Pedagogiek.

Pedagogische insteek ClubExtra

Wie wil weten waar het bij ClubExtra om draait, moet weten wat de doelen zijn. In 2006 zijn de doelstellingen van ClubExtra opnieuw geformuleerd en als volgt vastgelegd: ClubExtra is een sportclub voor kinderen met bewegingsachterstand waar zij met plezier kunnen deelnemen aan sport- en bewegingsactiviteiten.

- ClubExtra ondersteunt deze kinderen intensief in het ontwikkelen en ontplooiën van hun bewegingsmogelijkheden, gedurende een periode van maximaal twee jaar.
- ClubExtra bevordert na verloop van tijd uitstroom naar regulier beweeg- en sportaanbod dat goed aansluit op de periode van lidmaatschap bij ClubExtra.

Daarnaast werkt ClubExtra met een aantal sturende zinnen die de hulpvragen van kinderen verwoorden en kleur geven aan de psychologische basisbehoeften van Stevens (2004). Deze zinnen zijn voor ClubExtra als volgt geformuleerd (Van Doodewaard, 2001).

- *Geef me die activiteiten waarin ik ontdek wat ik leren kan.*
- *Geef me de kans om het zelf te proberen.*
- *Geef me een groep om het mee samen te doen op mijn manier.*
- *Geef me de tijd en de ruimte om een doorstap te maken.*

In lijn met de begrippen die Stevens (2004) hanteert, gaat het hier om competentie, autonomie en relatie: psychologische basisbehoeften van kinderen die door pedagogen beantwoord dienen te worden.

De Vries, S.I., Ooijendijk, W.T.M., Stiggelbout, M. & Hopman-Rock, M. (2005). *ClubExtra. Effectevaluatie van een beweegprogramma voor kinderen met een motorische achterstand*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Weiss, M.R. (1995). 'Children in Sport: an educational model'. In: Shane, M. Murphy, PhD (ed): *Sport Psychology Interventions* (pp 39-66). Champaign: Human Kinetics.

Weiss, M.R. (2000). *Motivating kids in Physical Activity*. Washington: President's council on physical fitness and sports, Research Digest.

Fellinger, P.R.G. (2007). 'Bewegingsagogie: een plaatsbepaling (1)'. *Tijdschrift voor vaktherapie*, in voorbereiding.

Fellinger, P.R.G. (2007). 'Bewegingsagogie: een concept handelingskader(2)'. *Tijdschrift voor vaktherapie*, in voorbereiding.

Foto's: André Kruiswijk en Peter Dooijeweerd

Correspondentie: Cl.van.Doodewaard@windesheim.nl

EN VERDER

INDIVIDUELE AANPAK STAAT CENTRAAL BIJ LEKKER FIT! IN ROTTERDAM

Rotterdam pakt het probleem van overgewicht bij kinderen grondig aan met het project *Lekker Fit!*. Lekker Fit! stimuleert kinderen in het maken van gezonde keuzes en om meer te bewegen. Vanaf dit schooljaar loopt het project op zestig basisscholen. Ieder jaar komen daar vijftien basisscholen bij, zodat in 2009 negentig scholen in Rotterdam meedoen aan *Lekker Fit!* Door: Ivo Reuvers

Dit schooljaar introduceert Lekker Fit! het *Lekker Fit!* Rapport. Ook wordt de koppeling met het Overbruggingsplan Overgewicht (GGD Rotterdam-Rijnmond) gemaakt om ook individueel overgewicht aan te kunnen pakken. In de *Lichamelijke Opvoeding* van 27 april 2007 werd al ingegaan op de functies en mogelijkheden van de *Fitmeter*, het webbased leerlingvolg- en monitorsysteem van *Lekker Fit!* In de afgelopen maanden heeft Sport en Recreatie Rotterdam het systeem verder ontwikkeld, waardoor het mogelijk is bovenstaande initiatieven te integreren binnen het totale project.

INTRODUCTIE VAN LEKKER FIT! RAPPORT

Met het uitgeven van het *Lekker Fit!* Rapport wil de gemeente Rotterdam op de Lekker Fit! scholen de positie van het bewegingsonderwijs versterken. Onder het mom van 'bewegen is net zo belangrijk als rekenen, lezen en schrijven', verdient ook het bewegingsonderwijs een eigen rapport.

Het beweegrapport laat de ontwikkeling van de leerlingen zien gedurende hun schoolloopbaan.

Per schooljaar verzamelen de kinderen scorekaarten in hun eigen map. De kindvriendelijke scorekaarten hebben betrekking op drie verschillende gebieden: testonderdelen van de Eurofittest, de leerlijnen binnen het bewegingsonderwijs en een kaart waar-

bij de leerling wordt beoordeeld op gedrag en inzet tijdens de gymles. Met behulp van de *Fitmeter* kunnen de scorekaarten eenvoudig worden aangemaakt en uitgeprint.

Door individuele progressie inzichtelijk te maken bij de kinderen, denken wij kinderen extra te motiveren om meer te gaan bewegen. We hebben gemerkt dat leerlingen zichzelf over het algemeen willen verbeteren. Daarnaast is het *Lekker Fit!* Rapport een mooie stimulans om ouders bij de lichamelijke ontwikkeling van hun kind te betrekken. We verwachten namelijk dat het rapport bijdraagt aan het contact tussen ouders en de vakleerkracht bewegingsonderwijs.

INDIVIDUELE AANPAK OVERGEWICHT DOOR DIËTIST

Vanaf dit schooljaar gaat het project Lekker Fit! overgewicht ook individueel aanpakken door middel van het Overbrug-

De Eurofittest

FOTO: TON MEULDIJK

Het Lekker Fit! Rapport

gingsplan Overgewicht. Het Overbruggingsplan houdt in dat naast de vakleerkracht bewegingsonderwijs ook een diëtist aan de Lekker Fit! scholen wordt verbonden.

Tijdens de Eurofittest wordt door middel van gewicht- en lengtemeting de BMI (Body Mass Index) bepaald. De BMI is een goede indicator om te bepalen of iemand een gezond gewicht, overgewicht of obesitas heeft. Aan de hand van het Lekker Fit! Rapport en een begeleidende brief worden de ouders van de kinderen met vermoedelijk overgewicht uitgenodigd voor een consult bij de schooldiëtist.

De diëtist is uiteindelijk degene die met een klinische blik overgewicht kan constateren. Vervolgens wordt er een individueel plan samen met de ouders en het kind opgesteld om overgewicht aan te pakken. Een kind heeft recht op vier con-

De diëtist aan het werk tijdens de vaccinatiedag in Ahoy op 26 september 2007

FOTO: IVO REUVERS

sulten via het Overbruggingsplan. Daarna bestaat de mogelijkheid om via de eigen zorgverzekeraar extra consulten te krijgen.

ADVIES OP MAAT

Het project *Lekker Fit!* streeft er naar om advies en zorg op maat te bieden. De gymleraar 'nieuwe stijl' speelt hierbij een cruciale rol. Door de resultaten in de Fitmeter kan hij signaleren op welk gebied extra zorg en ondersteuning nodig is. In de gevallen waarbij sprake is van overgewicht biedt de diëtist deze zorg.

Overgewicht is niet het enige aspect dat centraal staat binnen *Lekker Fit!* Wanneer blijkt dat een leerling de voorgeschreven eindtermen niet haalt, kan hier extra aandacht aan besteed worden. In extreme gevallen is motorische remedial teaching (MRT) een mogelijke oplossing. Vanuit de projectleiding krijgen de vakleerkrachten steeds meer handvatten om extra aandacht te geven aan de motorisch zwakkere kinderen.

Of al deze initiatieven effect hebben, moet blijken uit de Effectstudie die de GGD Rotterdam-Rijnmond momenteel uitvoert.

SUPER FIT!

De gevolgen van bewegingsarmoede en verkeerde voedingsgewoonten blijven echter niet alleen tot leerlingen in het basisonderwijs beperkt. Vooral in de lagere vormen van het voortgezet onderwijs zijn de problemen van overgewicht als gevolg van een ongezonde leefstijl zichtbaar. Om hierop actie te ondernemen is de gemeente Rotterdam begin dit schooljaar op tien scholen in het voortgezet onderwijs gestart met het vervolgprogramma 'Super Fit'. Eigen baas over eigen lichaam en gezondheid, dat is de centrale gedachte bij het programma. In het lesprogramma *Super Fit* wordt gewerkt met competenties om een gezonde leefstijl te kunnen ontwikkelen. Het programma heeft als leerlijnen sport en bewegen, conditie en voeding.

TOEKOMSTPLANNEN

Lekker Fit! onderzoekt momenteel ook de mogelijkheden om interventies voor de kleuterklassen aan te bieden. De vraag om al op jongere leeftijd kwalitatief beter bewegingsonderwijs te bieden en in te grijpen waar nodig, leeft steeds meer bij de scholen en binnen het project *Lekker Fit!* Voorkomen is natuurlijk beter dan genezen.

MEER INFORMATIE

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: Remon Bahnerth, teamleider *Lekker Fit!* 010 267 3779 of Ivo Reuvers, coördinator *Fitmeter* 010 267 3804, e-mail: i.reuvers@senr.rotterdam.nl. Ook kunt u de website www.rotterdamlekkerfit.nl bezoeken.

Correspondentie: i.reuvers@senr.rotterdam.nl

FOTO: RON BERKHOUT

EN VERDER

MEER BEWEGEN IS DE ASSEPOESTER VAN DE ENERGIEBALANS (1)

Han Kemper houdt zich al een levenlang bezig met onderzoek naar bewegen, gezondheid, groei, voedselinname en de verbanden daartussen. Wat is de rol van bewegen bij preventie en behandeling van overgewicht bij kinderen? Dat is de bovenliggende vraag bij dit en een volgend artikel. In deze tijd waarin obesitas een 'hot item' is, besteedt uw vakblad daar uiteraard ook aandacht aan.

Door: Han Kemper

Overgewicht of het te dik zijn wordt veroorzaakt door een jarenlang durende positieve energiebalans. Het is onomstreden dat door een relatief grotere energie-innemering ten opzichte van een relatief kleiner energiegebruik, alle overtollige energie in het lichaam wordt opgeslagen als vet. Om te voorkómen dat hierdoor overgewicht ontstaat kan in principe zowel de energie-innemering verminderd als het energiegebruik vermeerderd worden. Het energiegebruik is meestal de 'assepoester' van deze energiebalans. De meeste aandacht gaat uit naar minder energie-innemering. Duidelijk zal worden gemaakt dat meer energiegebruik dat wil zeggen meer bewegen effectiever is dan minder eten. Dit lukt echter alleen wanneer het grotere energiegebruik deel uitmaakt van een dagelijkse actieve leefstijl welke gestimuleerd wordt door een uitnodigende leefomgeving.

IS TE WEINIG BEWEGEN NU HET GEVOLG OF DE OORZAAK VAN OVERGEWICHT?

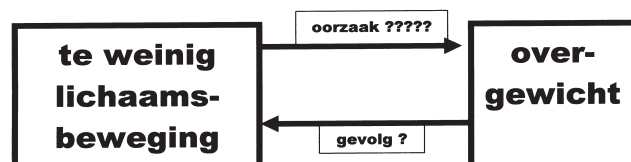
De titel suggereert dat een tekort aan lichaamsbeweging de belangrijkste oorzaak is van het toenemend overgewicht bij jong en oud. Wie minder lichamelijk actief is in het dagelijks leven gebruikt minder energie. Bij gelijkblijvende energie-innemering (eten en drinken) neemt dan het lichaamsgegewicht toe doordat het teveel aan energie in

het lichaam wordt opgeslagen in de vorm van vet. Dit vermeerdert de vetlaag overal onder de huid. Aanvankelijk merk je dit nauwelijks omdat dit vet als een dun laagje over een groot huidoppervlak van enkele vierkante meters is verspreid. Maar op den duur wordt men zwaarder en gaan er op bepaalde plaatsen dikke vetkwabben ontstaan (zgn. bierbuik en 'lovehandels'). Bij bovenstaande redenering gaan we er dus vanuit dat te weinig bewegen de oorzaak vormt voor het ontstaan van overgewicht.

Men kan ook andersom redeneren: dikke mensen hebben moeite om te bewegen: het overgewicht belemmert ze in hun dagelijks leven veel te bewegen en dan is het te weinig bewegen niet de oorzaak maar het gevolg van overgewicht. Wie kent nog Dik Trom? Voor dit jongensboekidool kost elke stap veel meer energie, hardlopen gaat maar moeizaam en de meeste sporten zijn niet aan hem besteed. In de gymles komt Dik Trom zelden aan de bal en bij de meeste oefeningen (zoals bokspringen en touwklimmen) gaat hij af als een gieter. De klasgenoten plagen hem en bij veel dingen wordt hij buiten gesloten. Zijn ouders hebben met hem te doen en nemen Dik in bescherming. Ze brengen en halen hun dikke kind naar school en laten hem niet buitenspelen, en aan de gymleraar vragen ze om hem te ontsien. De sportclub is niet in hem geïnteresseerd omdat hij een blok aan het been is in het team, bij voetbal mag hij eventueel in het doel staan. Onder het mom van 'een groot lichaam heeft veel energie nodig' wordt thuis een extra boterham, tussendoortje en een vol bord warm eten met vette jus klaargezet. Hetzelfde geldt voor volwassen dikkerds: overgewicht beperkt letterlijk je bewegingsvrijheid: opstaan en gaan zitten kost moeite en elke vorm van intensieve lichaamsbeweging wordt vermeden. De fiets blijft in de schuur en de hond wordt letterlijk uitgelaten zonder zelf een

stap te verzetten. Het dagelijkse energiegebruik wordt daardoor nog minder en de energiebalans wordt nog positiever en het lichaamsgewicht neemt nog verder toe.

Dit zijn twee typische kip-ei-redeneringen, en het lijkt moeilijk om aan te geven welke juist is.

Figuur 1: Waar ligt de oorzaak?

MINDER ETEN IN PLAATS VAN MEER BEWEGEN

De meeste mensen die willen afvallen beginnen met pogingen om minder te eten. Als de lente komt en velen hun zonzvakanties voorbereiden moeten de vetplooien weer verdwijnen en de halfnaakte lichamen onder zwembroeken en bikini strak tonen. De commercie speelt daar gretig op in en biedt allerlei wonderdiëten aan om daarmee binnen enkele weken gegarandeerd vele kilo's af te vallen. De garantie klopt, de eerste weken wordt echter maar weinig vet verloren, en des te meer water (één liter vocht weegt ook één kilo). De weegschaal kan daartussen echter geen onderscheid maken. De firma die de spullen heeft geleverd is blij en degene die wil afvallen ook, maar men realiseert zich niet dat het lagere lichaamsgewicht niet het gevolg is van dunnere vetplooien. De Gezondheidsraad heeft nog onlangs beweerd dat eigenlijk geen enkel dieet helpt om op de lange duur af te vallen en overgewicht te voorkomen (2006).

Meer sporten, joggen en fitnessen is ook mogelijk, immers energie-inneming en energiegebruik vormen beiden elementen van dezelfde energiebalans. Bewegen blijkt echter vaak de 'assepoester' van deze energiebalans. Minderen met eten lijkt makkelijker, terwijl meer lichaamsbeweging zweetdruppels kost en dus meer tijd en moeite. Men moet bedenken dat met eten de energie veel sneller naar binnen komt dan met beweging het lichaam weer uitgaat: de energie van één gevulde koek en één stroopwafel is pas verbruikt na bijna 30 minuten fietsen of wandelen.

DE EVOLUTIE SPEELT ONS PARTEN

In de loop van de evolutie is de mens gedurende 7.000.000 jaren gewend geweest aan een leefstijl die gekenmerkt wordt door voedselschaarste en veel lichamelijke activiteit. De laatste 70 jaar is de situatie compleet omgedraaid: de mens wordt verleid tot het eten van een overmaat aan aantrekkelijk voedsel, terwijl de noodzaak voor meer lichaamsbeweging steeds vaker ontbreekt.

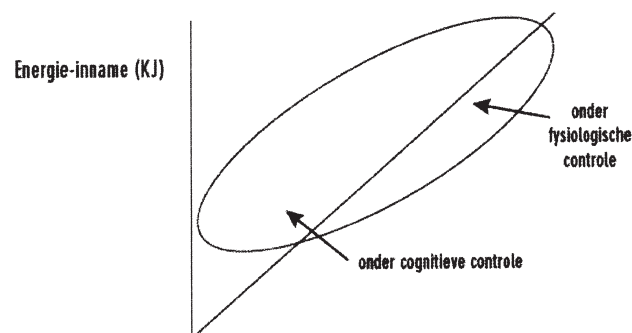
Ons lichaam is gedurende miljoenen jaren alleen maar gericht geweest op het doen van veel lichaamsbeweging. We bezitten daardoor genen, die erop ingesteld zijn om zoveel mogelijk te eten zodra er voedsel binnen ons bereik is. Dat schaarse voedsel konden we alleen maar bemachtigen door het op lange

tochten te verzamelen (groente en fruit) en te bejagen (vlees). Dat kostte dagelijks veel inspanning. Energie-inneming (schransen) volgde alleen nadat er veel energie gebruikt was (strooptocht).

De laatste 70 jaar is onze leefwijze precies omgekeerd: er is altijd voedsel in overvloed, overal verkrijgbaar en vaak ook nog kant en klaar. We kunnen dus op elk moment van de dag eten en drinken en daar is meestal weinig lichamelijke inspanning meer voor nodig.

Onze vóór-vóór-vóór-ouders hadden hun energiebalans fysiologisch onder controle bij een gemiddelde energie-inneming en energiegebruik van ca. 2900 Kcal per dag. Daarvan was eenderde deel (ca. 1000 Kcal/dag) nodig voor lichaamsbeweging (Cordain e.a., 1998). Tegenwoordig moeten mensen in energiebalans zien te blijven bij een gemiddelde energie-inneming en energiegebruik van slechts ca. 2200 Kcal/dag. Slechts een zevende deel daarvan (ca. 300 Kcal/dag) wordt nog maar besteed aan lichamelijke activiteit. In de loop van de lange evolutie hebben wij nooit geleerd om onze energie-inneming aan te passen aan een geringer energiegebruik. Om onze energiebalans in evenwicht te houden, moeten wij daardoor voortdurend nadenken (cognitieve controle) om niet te vaak, te grote porties en te vet te eten.

De moderne mens met zijn geringe energiegebruik moet dus tegenwoordig wel minder eten dan vroeger. Onze huidige energie-inneming is met ca. 2200 Kcal/dag in feite veel lager dan vroeger (ca. 2900 Kcal/dag). Onderzoek heeft aangetoond dat ook de laatste decennia de gemiddelde energie-inneming niet noemenswaardig is gestegen (Gezondheidsraad, 2003). Onze energiebalans is dus vooral positief omdat het energiegebruik als gevolg van minder dagelijkse lichaamsbeweging zo sterk is gedaald.

Figuur 2: Controle over energie-inname en -verbruik

Verdere beperking van de energie-inneming van inactieve mensen (door excessief 'lijn' gedrag) is nauwelijks mogelijk omdat dit leidt tot een gebrek aan essentiële voedingsstoffen zoals vitamines en mineralen in de voeding.

Het voortdurend blamen van alleen de 'fastfood' industrie als veroorzaker van de epidemie van overgewicht versterkt het assepoestersyndroom en gaat voorbij aan de belangrijkste veroorzaker van de positieve energiebalans, nl. het relatief lage energiegebruik.

POSITIEVE ENERGIEBALANS

Veel mensen vertonen tegenwoordig dus een positieve energiebalans en komen langzaam maar zeker aan. Slechts een kleine dagelijkse positieve energie balans (door één chocolaatje of koekje van slechts 50-100 kcal) leidt tot een verhoging van het lichaamsgewicht van één kilo per jaar. Deze gewichtstoename is bovendien nauwelijks te merken, omdat de nauwkeurigheid van de meeste weegschalen minder is dan één kilogram. De gewichtsstijging begint al bij de jeugd en dat komt niet alleen omdat kinderen nu eenmaal 'groter groeien' maar vooral meer vet sparen. In Nederland heeft 10-15% van de jeugd nu al overgewicht (Hirasing e.a., 2001; Renders e.a., 2003).

Afvalprogramma's werken wel, maar alleen zolang die programma's streng worden gevolgd en begeleid. Na het beëindigen ervan keert het lichaamsgewicht vroeger of later weer terug op het oude niveau of het wordt zelfs hoger. Dit laatste komt omdat tijdens een periode van lijnen of vasten het rust-energiegebruik ook daalt. Na zo'n periode wordt het vaak nog moeilijker om in balans te blijven. Bovendien is het belangrijk zich te realiseren dat dergelijke behandelingen, nodig voor bijna de helft van de bevolking, in de toekomst onbetaalbaar zullen zijn voor de gezondheidszorg. We moeten dus ophouden met het dweilen met de kraan open en overgaan van de behandeling van overgewicht naar preventie en voorkómen dat overgewicht ontstaat (Gezondheidsraad, 2003).

Overgewicht gaat gepaard met allerlei ongemakken en aandoeningen zoals een te hoge bloeddruk, een te hoog cholesterol in het bloed, kortademigheid en klachten aan het bewegingsapparaat (gewrichten, botten, banden en spieren). Bovendien verhoogt het de kans op enkele vormen van kanker. Ook de kans op het krijgen van diabetes type II (suikerziekte) neemt toe bij mensen met overgewicht. Deze vorm van diabetes (zgn. ouderdomsdiabetes) komt tegenwoordig ook al voor bij jeugdige personen met een fors overgewicht (Bouchard e.a., 2004).

Het Voedingscentrum in Den Haag doet zijn best om af en toe via radio- en tv-spotjes één 'balansdag' per week in te voeren. Maar die campagnes vallen echter in het niet tussen de overvloed aan reclame voor dikmakende ('big', suikerhoudende en/of vette) voedingsmiddelen en frisdranken. Het gevecht zullen we nooit winnen zolang het budget van de overheid om ons een gezonde leefwijze aan te praten slechts enkele procenten bedraagt van dat van de voedings- en drankenindustrie.

Maar misschien kan het ook anders, want wie dagelijks meer beweegt mag ook meer eten zonder dik te worden.

De strijd tegen de 'vetzucht' dient niet alleen gericht te worden op de fastfoodindustrie, maar vooral ook door een stimulering van ons beweeggedrag, o.a. door een verandering van onze leefomgeving. Deze leefomgeving betreft zowel de fysieke omgeving (openbare ruimte) als de sociale omgeving (steun van gezin, familie en vrienden). Want veranderen doe je niet in je eentje (Köhler e.a., 2005). Vooral door een toename van het dagelijks energiegebruik, zoals noodzakelijk was in de strijd om de fitness van onze voorouders, wordt de energie-innemering automatisch afgestemd op het energiegebruik en blij-

ven we op gewicht zonder daarover te hoeven nadenken.

Zolang als onze moderne maatschappij zo blijft zoals zij nu is ingericht, blijft meer lichaamsbeweging en daardoor een groter energiegebruik geen haalbare kaart en wordt assepoester geen prinses. Hoe een dikmakende omgeving zou kunnen veranderen in een uitdagende beweegomgeving, is het onderwerp van een vervolgartikel in een volgend nummer.

LITERATUUR

- Barker, D.J.P. (1998) *Mothers, babies and health in later life*. Toronto, Churchill Livingstone.
- Blair, S.N. (2002) Can obese individuals be fit and healthy? *Int J Obesity* 26, suppl 1: pp. S117-S135.
- Bauman, A., Bellew, B. (1999) 'Environmental and policy approaches to promoting physical activity'. In: *Health in the Commonwealth-sharing solutions 1999/2000* London, Commonwealth Secretariat: 38-41
- Cordain L, Gotsall, R.W., Elton, S.B. (1998) 'Physical activity, energy expenditure and fitness: an evolutionary perspective'. *Int J Sports Med*, 19: pp.328-335.
- Gezondheidsraad, *Overgewicht en obesitas*. (2003) Gezondheidsraad, Den Haag; publicatie nr. 2003/7.
- Gezondheidsraad, *Nieuwe richtlijnen voor gezonde voeding* (2006)
- Hirasing, R.A., Frederiks, A.M., Buuren, S van, Verloove-Vanhorick, S.P., Wit, J.M. (2001)
- 'Toegenomen prevalentie van overgewicht en obesitas bij Nederlandse kinderen en signalering daarvan aan de hand van internationale normen en nieuwe referentiediagrammen'. *Ned Tijdschr Geneesk* 145: pp.1303-1308.
- Kemper, H.C.G., Ooijendijk, (2000) *TSG*
- Kemper, H.C.G. *Mijn beweegrede(n)*. (2004) Elsevier Gezondheidszorg, Maarssen,
- Kemper, H.C.G. (editor) (2004) 'Amsterdam Growth and Health Longitudinal Study, a 23-year follow-up from teenager to adult about lifestyle and health'. In: Borms, J., Hebbelink, M., Hills, A.P. (eds); *Medicine and Sport Science* vol.47, Basel, Karger.
- Köhler, W., De Bats, C. *Slow, slank en fit*. Amsterdam, Thoeis, 2005.
- Klesges, R.C., Shelton, M.I., Klesges, L.M. (1993) 'Effects of television on metabolic rate: potential implications for childhood obesity'. *Pediatrics*, 91, 2: pp.281-286
- Koopmans, J. (1997) *The genetics of health-related behaviours, a study of adolescent twins and their parents*. Thesis Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Moore, L.L., Lombardi, D.A, White, M.J, Campbell, J.L, Oliveira, S.A., Curtis Ellison, R. (1991) 'Influence of parent's activity levels of young children'. *Pediatrics*, 215-219
- Renders, C.M., Seidell, J.C., Van Mechelen, W., Hirasing, R.A. (2003) *Overgewicht bij kinderen en adolescenten*. Elsevier Gezondheidszorg, Maarssen.
- Swinburn, B. (2003) 'Influencing obesogenic environments to reduce obesity prevalence'. In: Medeiros-Neto, G., Halpern, A, Bouchard, C. *Progress in obesity research*, vol 9, Montrouge, JohnLibbey Eurotext Ltd, pp.54-58.

Correspondentie: hcg.kemper@vumc.nl

EN VERDER

EN VERDER

BEWEGINGSONDERWIJS IN DE PERS

Naar aanleiding van het onderzoeksrapport 'Naar beter bewegingsonderwijs' zijn er in de pers verschillende berichten verschenen. Op onder andere nu.nl, telegraaf.nl, cnv.nl, SportKnowhow XL en in Tubantia, Brabants Dagblad en de Provinciale Zeeuwse Courant verschenen artikelen over het gepresenteerde onderzoek. Op nu.nl is ook een discussie over gymles zet niet aan tot sport buiten school te lezen. NOS headlines en het Friesch Dagblad zijn een discussieforum gestart.

Vanwege de beperkte ruimte vindt u hier alleen het persbericht van het Mulier Instituut. Dit bericht is ook op de site www.kvlo.nl geplaatst. Via dat medium kunnen ook de andere berichten opgeroepen worden.

W.J.H. Mulier Instituut Bewegingsonderwijs staat er goed voor, maar zet kinderen onvoldoende aan tot beweging

's-Hertogenbosch, 5 november –De leraren, leerlingen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties zijn het erover eens: lichamelijke opvoeding is een belangrijk vak op school en de verzorging daarvan is heel behoorlijk, maar het zet de leerlingen onvoldoende aan tot meer beweging buiten schooltijd. Toch is dat laatste een van de belangrijkste doelstellingen van de lessen lichamelijke opvoeding.

Dit is de voornaamste bevinding uit de studie *Naar beter bewegingsonderwijs*, die het W.J.H. Mulier Instituut in samenwerking met vijf Academies voor Lichamelijke Opvoeding en de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) heeft verricht. Een meerjarig onderzoek dat deels werd gesubsidieerd door het ministerie van VWS en deels met eigen middelen is gefinancierd. Het onderzoeksrapport, werd overhandigd aan Jos Kusters, programmadirecteur van de Alliantie School & Sport en aan Gert van Driel, voorzitter van de Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding. De laatste kondigde aan dat de KVLO op korte termijn een diepgaande discussie gaat organiseren over de implicaties van het onderzoek voor het onderwijsveld.

Dat het bewegingsonderwijs er niet in slaagt om kinderen ook buiten schooltijd volop in beweging te krijgen, is volgens Harry Stegeman (programmacoördinator Mulier Instituut en lector Hogeschool Windesheim) goed te verklaren: *'Aan de ene kant zijn er gewoon te weinig uren Lichamelijke Opvoeding, maar aan de andere kant schieten ook de scholen zelf tekort. Ze besteden er te weinig aandacht aan.'* De oplossingen voor dit probleem moeten dan ook in beide richtingen worden gezocht. *'Je kunt niet verwachten dat een gymleraar in gemiddeld anderhalf à twee uur per week de leerlingen aanzet tot een actieve levensstijl. Als dat echt de ambitie is, moeten we er met zijn allen voor zorgen dat er ook meer uren komen. Maar de scholen en de leraren hoeven daar niet op te wachten. Ze kunnen daar ondertussen ook zelf wat aan doen. Er zijn nog relatief weinig scholen die een uitgebreid naschools sportprogramma bieden of die structureel samenwerken met sportorganisaties. En van een systematische bijscholing van docenten is helemaal geen sprake. Ook daar kan veel winst worden geboekt.'*

Het beleid van de rijksoverheid zet in op *'een leven lang sport en bewegen'*. Ervan uitgaande dat daarvoor op jonge leeftijd de basis wordt gelegd, wordt door de ministeries van OCW en VWS momenteel fors ingezet op het thema school en sport. Onder meer de recente aankondiging van 2.500 fulltime combinatiefuncties op het snijvlak van sport, school en cultuur getuigt daarvan. Vanuit kringen van sport en onderwijs wordt al jaren gepleit voor meer aandacht voor bewegingsonderwijs. In de vandaag gepresenteerde studie naar de kwaliteit van sport en bewegen op school wordt nagegaan hoe het precies gesteld is met de huidige kwaliteit van het bewegingsonderwijs. Op basis van verschillende onderzoeken wordt beschreven hoe de kerndoelen en eindtermen van het onderwijs zich verhouden tot de alledaagse praktijk, hoe de leraren hun deskundigheid op peil houden en wat de leerlingen in de gymlessen leren.

Het onderzoeksrapport is in boekvorm uitgegeven bij het Mulier Fonds van Arko Sports Media (ISBN-10 90-5472-038-7).

INTERVIEW MET LEON VAN DER VEEN

Wie is Leon van der Veen?

Leon van de Veen is dertig jaar, woont sinds een jaar samen met Christel aan de rand van het IJsselmeer in Lelystad. Is turner van oorsprong, maar nu al meer dan zeshonderd sprongen verknocht aan het parachutespringen. Vanwege de kick van het snelle vallen. Is daar inmiddels ook instructeur. Werkt sinds zeven jaar als vakleerkracht bij het basisonderwijs en is nog steeds bij z'n eerste werkgever, de gemeente Lelystad.

Vertel eens wat over je werk

'Ik kwam in een gespreid bedje, want de vakgroep had en heeft alles voor elkaar (kreeg niet voor niets het predicaat van de meeste professionele sectie, zie LO nr 3, 2006, redactie): een uitgewerkt programma met een uniforme didactische aanpak en eigen website. Maar tegelijk was het knokken. Want het is hard werken in zo'n ambitieuze sectie. Allereerst het lesgeven: drie verschillende scholen, meer dan dertig lesuren per week, vaak non-stop achter elkaar - als de ene groep de zaal verlaat komt de andere al binnen - vierhonderd verschillende gezichten per week. Daarnaast allerlei bovenschoolse activiteiten. We organiseren schoolkampen, survivals, ClubExtra (een soort MRT) en we hebben een spelletjeskar. In die kar zit de hele outfit voor een sport- en speldag(deel) voor een basisschool, inclusief toelichting en instructie. Elk jaar gaan we met

een totaal vernieuwd programma de hort op (27 keer dit jaar). Voor die kar ben ik verantwoordelijk en dus elk jaar druk met spelletjes bedenken, fabriceren en draai-boeken maken.

Gelukkig staat de gemeente met de hele facilitaire dienstverlening die daarbij hoort, achter ons.'

Wat maakt jouw werk boeiend?

'De kinderen. Het enthousiasme van ze. Als ze juichend de zaal binnenkomen. Als je ziet dat ze wat leren. Als je na een poosje een band krijgt met ze, en je ziet ze opgroeien van kleuter

Privéfoto

met snotterbel tot beginnende puber. Als je een meisje dat na een uur worstelen om haar angst te overwinnen toch naar beneden ziet roetsjen op een skateboard. Als een jongen, die in groep 5 nog heel passief en zonder enig spelinzicht in het veld stond, in groep 8 heel actief gaat meedoen. Dat zijn mooie dingen. En we hebben natuurlijk een heerlijk vrij beroep. Lekker actief en sportief. En je bent baas in je eigen toko.'

Wat vind je moeilijk aan je werk?

'Het is moeilijk om iedereen tevreden te houden. Je wilt graag elke leerling bedienen op zijn niveau en belangstelling. En dat lukt natuurlijk niet altijd in die korte tijd met zoveel kinderen in een groep. Hoe gevarieerd onze lessen ook zijn (zeker vier verschillende bewegingssituaties per les). En ik vind het moeilijk om scherp te blijven. Het is geen bureaubaan, waar je wel eens achteruit kunt leunen. Je moet altijd alert blijven, ook als je even op de bank zit om leerlingen te observeren of te beoordelen.'

Wil je dit altijd blijven doen?

'Ik wil nog wel eens wat anders. Een ander type onderwijs wellicht. Ik wil niet vastroesten, het moet uitdagend blijven. En op den duur misschien wel iets buiten het onderwijs. Wat, dat zou ik nu echt nog niet weten. We zien wel wat het wordt en nu merk ik al, dat ik de kinderen zal missen.'

Privéfoto

LANDELIJKE STUDIEDAG

VOORTGEZET ONDERWIJS DEN HAAG

Op 7 februari 2008 organiseert de Halo samen met de KVLO de landelijke studiedag voortgezet onderwijs met als thema *Leren 'sporten en bewegen': kan het beter?*

Uit recent onderzoek blijkt dat in onze vakwereld verschillend tegen 'leren tijdens de lessen LO' aan wordt gekeken. Wat is nu de essentie van ons vak en hoe kan ik dat in een kwalitatief goed programma vormgeven? Voldoen mijn dagelijkse lessen aan die standaard en is mijn programma nog 'up-to-date'? Vragen die een professional zich regelmatig moet blijven stellen.

Op de studiedag willen wij u uitnodigen met ons over deze vragen mee te denken.

U kunt op deze dag vele ideeën opdoen over hoe dat ook in uw situatie misschien beter kan en hoe we meer uit onze lessen kunnen halen. Door middel van praktijkvoorbeelden en theoretische reflectie op de praktijk willen wij u hulp bieden bij het ontwerpen van krachtige leerroutes voor het beter leren 'bewegen en sporten' op school.

Programma studiedag

09.00 - 09.30 uur	Ontvangst en koffie/thee
09.30 - 10.00 uur	Opening en introductie door Emile van den Haak en Edwin Timmers
10.15 - 12.30 uur	Workshopronde 1 en 2
12.30 - 13.30 uur	Lunch
13.30 - 15.45 uur	Workshopronde 3 en 4
15.45 - 16.00 uur	Evaluatie opbrengst studiedag: in workshopgroepen
16.15 - 16.30 uur	Halo-demoteam: praktijkdemonstratie
16.30 uur	Borrel
17.00 uur	Mogelijkheid voor buffet

WORKSHOPKEUZES

Voor een uitgebreide inhoud van de workshops zie de studiedagensite.

Ochtendprogramma

Basisdocument bewegingsonderwijs onderbouw VO (1 t/m 7)

- 1 Atletiek (binnen of buiten)
- 2 Bewegen op muziek
- 3 Spel (binnen)
- 4 Turnen

- 5 Zelfverdediging
- 6 Klimmen
- 7 Mountainbiken (buiten)
- 8 Veiligheid en aansprakelijkheid
- 9 KVLO-Registratie en de Wet BIO
- 10 Introductie op het thema sport en ontwikkelingssamenwerking

Middagprogramma

Leerroutes ontwerpen op maat (Basisdocument, 11 t/m 16)

- 11 Doelspelen
- 12 Racketspelen
- 13 Zelfverdediging
- 14 Turnen
- 15 Bewegen op muziek
- 16 Atletiek
- 17 Vakontwikkeling in leerprojecten (ALO Groningen)
- 18 '.. en wat vinden de leerlingen ervan?'

Inschrijving uitsluitend via de website van de KVLO.
Uiterste inschrijfdatum: 21 december 2007.

Medio januari ontvangt u een inschrijvingsbewijs met programma en routebeschrijving.

Informatie over de inschrijving is bij Astrid van der Linden (VAS) te verkrijgen, tel.: 030 693 7677. Na de sluitingsdatum gaan bij overinschrijving KVLO-leden voor op niet-leden.

KVLO .nl

Inloggen op MijnKVLO (het leden-domein met veel praktijkinformatie) kunt u met uw lid-nummer (het zescijferig lidmaatschapsnummer).

U vindt uw lidmaatschapsnummer op de adressticker in het folieomslag. Als extra service hebben we in de jaarlijkse inhoudsopgave bij deze Lichamelijke Opvoeding een format afgedrukt waarop u uw nummer kunt noteren en daarna, met eventueel gewijzigd wachtwoord, bewaren. Meer dan 4000 collega-leden ontvangen een aantal keer per maand de *email-nieuwsbrief*. Wilt u ook frequent op de hoogte gehouden worden van alle ontwikkelingen? Eerst inloggen en dan naar <http://www.kvlo.nl/sf.mcgi?537> surfen om u op te geven! Opzeggen kan hier ook!

Alle informatie over de KVLO *studiedagen* is nu te vinden via www.kvlostudiedagen.nl.

Correspondentie: hjalmar.zoetewei@kvlo.nl

'ACTIEPLAN LEERKRACHT VAN NEDERLAND'

De Ministerraad heeft op 23 november ingestemd met een Actieplan van minister Plasterk voor een betere beloning en een sterkere positie van leraren, waaronder de professionaliteit van de school. Zo zou er een beroepsvereniging voor leraren moeten komen, op te richten door leraren. Deze vereniging wordt dan gevraagd een privaatrechtelijk basisregister en een register voor excellente leraren te ontwikkelen. Of dit ook werkelijk zo gaat gebeuren is nog de vraag, aangezien hier divers over gedacht wordt. In elk geval is de KVLO op de goede weg met het registerleraarschap en kunnen docenten bewegingsonderwijs dit laten zien door zich in te schrijven in het initiële register van de KVLO. Dit register kenmerkt zich door een vakspecifieke component, hetgeen wij zien als een belangrijk facet.

CAO-VO TOCH AFGESLOTEN

In het VO is op het allerlaatste moment een zogenoemde 'Poen-CAO' afgesloten. Er zijn alleen afspraken gemaakt over een salarisverhoging van 3,9 % in 2007. Dit betekent dat vervolgoverleg op korte termijn zal starten vanwege de af te sluiten CAO medio 2008.

EVALUATIE LEERGANG BEWEGINGSONDERWIJS PABO

Op de laatste pagina van LO 13 berichtte ik dat het eindrapport evaluatie Leergang Bewegingsonderwijs Pabo begin november verschenen was. Dit bleek echter niet het geval en zal - naar nu bekend - pas begin december verschijnen. Gezien de toezegging van de Staatssecretaris aan de Tweede Kamer in verband met de begrotingsbehandeling en het strakke tijdpad waarin het onderzoek moest plaatsvinden ben ik, als lid van de begeleidingscommissie, zonder tegenbericht van dit tijdpad uitgegaan. Derhalve heeft publicatie uit de onderliggende onderzoeken onbedoeld voortijdig plaatsgevonden.

PERSAANDACHT 'NAAR BETER BEWEGINGSONDERWIJS'

Het onderzoeksrapport 'Naar beter bewegingsonderwijs' is op 5 november aan de pers gepresenteerd en heeft aardig wat media-aandacht gekregen. Een duidelijke conclusie is dat leraren, leerlingen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties lichamelijke opvoeding een (zeer) belangrijk vak vinden. De pers haalde vooral naar voren dat gymlessen niet aanzetten tot sportdeelname. Toch geeft 40% van de leerlingen in het basisonderwijs en 25% in het

voortgezet onderwijs aan door de lessen bewegingsonderwijs meer te zijn gaan sporten. Met het geringe aantal lessen is dit misschien niet eens zo'n slecht resultaat.

ACTIES CONVENANT OVERGEWICHT

De samenhang in de aanpak van overgewicht ontbreekt, aldus Paul Rosenmöller bij de presentatie van de actiepunten van het Convenant Overgewicht. In 2006 waren er maar liefst zestig programma's die zich hierop richtten. 'De aanval op overgewicht moet veel harder worden ingezet. Slechts 10% van de jeugd beweegt voldoende'. Eén van de actiepunten is dat scholieren dagelijks één uur lichamelijke opvoeding krijgen. Een aanbeveling die het hoofdbestuur onderschrijft omdat daarmee alle kinderen structureel bereikt worden en zo al vijf beweegmomenten per week hebben. Van belang is een inhoudelijk aantrekkelijk en pedagogisch didactisch goed vormgegeven aanbod. Dit kan een blijvende impact hebben op het eigen maken en bevorderen van een actieve leefstijl.

KADERBIJEENKOMST

Op 7 november vond een zinvolle kaderbijeenkomst plaats. Er waren dertien afdelingen vertegenwoordigd met achttien afdelingsbestuurders. De 35 aanwezigen hebben met elkaar intensief van gedachten gewisseld over de registratie, de afgesproken CAO's in het PO, mbo en hbo en de inzet van de CAO-VO. Het conceptbeleidsplan is doorgenomen en van aanvullingen en kanttekeningen voorzien. Het hoofdbestuur zal tijdens de wintervergadering het KVLO beleidsplan 2008-2012 aan de ALV voorleggen.

AFDELING IJMOND OPGEHEVEN

Op 20 november 2007 is de Afdeling IJmond na 41 jaar opgeheven. Er was onvoldoende draagvlak onder de afdelingsleden om als zelfstandige afdeling door te gaan. De leden zijn ingedeeld bij de afdeling Haarlem e.o. of Noord-Holland. In een waardige bijeenkomst zijn de oud-bestuursleden in het zonnetje gezet. Ed van Wijk kreeg voor zijn 20-jarig voorzitterschap alsnog het erelidmaatschap van de afdeling. Het hoofdbestuur bedankt alle bestuurders van de afgelopen jaren voor hun inzet.

VERKIEZING SPORTIEFSTE VO-SCHOOL

De verkiezing van de sportiefste VO-school in 2008 kan doorgaan omdat de financiering gecontinueerd is. De verkiezing zal plaatsvinden tijdens de Nationale Sportweek die tussen 28 maart en 5 april valt.

SCHOOL & SPORT PLAZA'S NAJAAR 2007

De komende vier jaar gaat het kabinet 2500 combinatiefuncties realiseren samen met gemeenten, brede scholen, sportverenigingen en cultuurinstellingen. Informatie en uitwisseling kan nog plaatsvinden op 12 december te Zwolle en op 19 december te Utrecht. Deelname kost € 45,- excl. btw. Voor meer informatie: www.sport.nl/vereniging/bestuur.

BUREAUSLUITING

Het bureau van de KVLO is gesloten vanaf maandag 24 december tot en met dinsdag 1 januari. Hoofdbestuur, staf en medewerk(st)ers wensen u prettige feestdagen en een zeer voorspoedig 2008 toe.

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De jongste generatie zaalscheidingen
Trenomat Acoustic®

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

SNOWBREAKS.NL
BY ROCKS 'N RIVERS

Schoolkampen in de sneeuw!

ROCKS 'N RIVERS LEDEBOERSTRAAT 68B, 5048 AD TILBURG, NEDERLAND
TEL.: 013 4690460, FAX. 013 4690461, E-MAIL: INFO@ROCKS-N-RIVERS.NL
WEBSITE: WWW.ROCKS-N-RIVERS.NL

ACTIE NIEUW bij SIDIJK

Heeft u iets te vieren ...?
Jubileum, Sportdag of Slotfeest

Wij hebben voor u de materialen
SUPERCOOL ... Click & Go !

**Huur nu onze
AIRFUN AANHANGER
met VIER artikelen
voor slechts € 250
CLICK & GO**

Springkussen of Klimwand
Tumblingbaan of Airvlak
Flikflakker of Creaqbus
Bobslee of Doelschietwand

Bel voor Info: 0348-444879
of bel SIDIJK: 0566-625700

Duke Travel
www.dukettravel.nl

Tel : **0227-549450**
Fax : 0227-549465
E-mail : info@dukettravel.nl
Adres : Kluiten 1, 1674 NM

STEDENREIZEN | SPORT / ACTIEF | WINTERSPORT

Rusland Kinderhulp helpt!

Uw hulp helpt ook! Giro 2380041

Jan Bruins Slotstraat 7
7913 ZJ Hollandscheveld
Telefoon (0528) 34 11 04
(tijdens werkdagen van 9.00-12.00 uur)
info@ruslandkinderhulp.nl
www.ruslandkinderhulp.nl

Stichting Rusland Kinderhulp zet zich in voor de kinderen (en hun ouders) die wonen in de door de Tsjernobyl-ramp besmette gebieden. Jaarlijks worden er groepen kinderen voor een gezondheidsverblijf naar Nederland gehaald. Verder verzorgt de stichting hulpgoederen naar Wit-Rusland, waarbij alles wordt geregistreerd opdat het niet in beslag genomen wordt door de douane en de goederen terecht komen bij de hulpbehoevenden. Een belangrijke nieuwe tak waarmee Stichting Rusland Kinderhulp zich bezighoudt is de zelfredzaamheid van het land. Daartoe worden agropojecten opgezet onder het motto: LEREN - WERKEN - GELD VERDIENEN. Rusland Kinderhulp heeft inmiddels een goede reputatie opgebouwd als humanitaire organisatie in Wit-Rusland. **Uw hulp helpt ook!** U wordt al donateur voor € 12,50 per jaar.

Unihockey/floorball: dé sportsensatie in Nederland!

Vele duizenden kinderen, scholieren, studenten en anderen hebben de kracht van deze sport al ervaren.

Unihockey/floorball is gezond, dynamisch, intensief en snel te leren. De technieken zijn eenvoudig, het materiaal is goedkoop en er zijn weinig spelbelemmerende regels.

Geschikt voor iedereen

Alhoewel unihockey/floorball in het gehele onderwijs is geïntroduceerd (van basisschool tot universiteit), is het een spel voor iedereen. Steeds meer Nederlanders beoefenen de sport dan ook tijdens naschoolse activiteiten, in club verband of in de landelijke competitie.

Materiaal

Unihockey/floorball wordt in de basis, gespeeld met een stick, een bal en een doel. Daarnaast wordt het veld bij officiële wedstrijden omgeven door een boarding.

Bij unihockey/floorball kleinveld wordt een doel gebruikt van 60 x 90 cm. Op het grote veld, gebruikt men een doel van 115 x 160 cm en doet een keeper mee.

STARTERSKORTING

Bent u benieuwd geworden naar unihockey/floorball? Kijk dan op www.nefub.nl of neem contact op met Bosan B.V. Op alle starterspakketten geven wij nu 20% korting! Bel dus snel met (053) 57 23 115 of kijk op www.bosan.nl en maak kennis met unihockey/floorball!

**BESTEL NU
MET 20%
KORTING**

BOSAN
SPORTINSTALLATIES

Bosan B.V. Industriestraat 44 - 7482 EZ Haaksbergen T (+31) 053-57 23 115 E info@bosan.nl www.bosan.nl

Follow-up pakket PRO
12 Pro-Sticks 95 cm
(6 wit/ 6 zwart),
12 matchballen, 1 opbergtas

van € 135,-
voor **€ 108,-** incl. B.T.W.

Aantal

Geschikt voor Basis-onderwijs

Adres gegevens

School

Contactpersoon

Afl. adres

Fact. adres

Follow-up pakket FIBER
12 Fiber-Sticks 110 cm
(6 geel/ 6 groen),
12 matchballen, 1 opbergtas

van € 197,50
voor **€ 158,-** incl. B.T.W.

Aantal

Geschikt voor Voortgezet onderwijs

Starterspakket PRO
12 Pro-Sticks 95 cm
(6 wit/ 6 zwart),
12 matchballen, 1 opbergtas
4 inklapbare doeltjes met net
van € 559,-

voor **€ 447,-** incl. B.T.W.

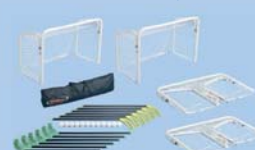

Aantal

Geschikt voor Basis-onderwijs

Starterspakket FIBER
12 Fiber-Sticks 110 cm
(6 geel/ 6 groen),
12 matchballen, 1 opbergtas
4 inklapbare doeltjes met net
van € 632,-

voor **€ 505,-** incl. B.T.W.

Aantal

Geschikt voor Voortgezet onderwijs

Kijk nu op onze website voor onze webshop! www.bosan.nl

Voor ontwikkeling in sport

LICHAMELIJKE OPVOEDING

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

BIJLAGE BEHORENDE BIJ
LICHAMELIJKE OPVOEDING
NR 14 - 7 DECEMBER 2007

KVLO

INHOUDSOPGAVE VAN DE 95STE JAARGANG 2007

www.kvlo.nl

Auteurs	Nummer Pagina	Auteurs	Nummer Pagina
Marloes Aarsman en Mark Reijling Speciaal bewegingsonderwijs in het land van Mac Donald's	10 37	Henk Breukelman en Erik Hagen Flagfootball (1)	8 28
Koen Anthoni en Hans Dijkhoff Coachen bij atletiek	3 20	Berend Brouwer Het Basisdocument onderbouw VO... Hoe werkt het? Veranderingen in de tweede fase voor LO Een PTA voor LO	2 10 3 10 3 14
Bas Baremans Atletiek - Lopen (4) Sprinten in het basisonderwijs en aanvangsactiviteiten voor het VO Atletiek - Lopen (5) Sprinten in het basisonderwijs en aanvangsactiviteiten voor het VO	13 24 14 24	Berend Brouwer, Ger van Mossel, Chris Mooij Gezond bewegen in het basisdocument	7 20
Hilde Bax Ontmoetingsdag Breedtesport- en BOS-impuls 2006 Zie ook 'Gelezen' Zie ook 'KVLO registratie'	2 37	Joël de Bruijne Naschools sportprogramma	8 18
Hilde Bax, Harry Stegeman, Remco Hoekman en Marijke Slotboom Aspecten van de kwaliteit van Lichamelijke Opvoeding (topic LO 9/'07)	12 38	Carolien Daniëls Maatschappelijke stages	6 38
Sjoukje Berkhof Kanopolo, een jonge teamsport met toekomst	5 24	Danny van Dijk NSA of S-NSO: een kwestie van kiezen!	12 6
Tjalling van den Berg en Martin van Wijk Tuintrampolinespringen (1) Tuintrampolinespringen (2)	5 20 6 24	Hans Dijkhoff <i>Lichamelijke Opvoeding</i> in nieuwe jas De aangepaste tweede fase per 1 augustus 2007 Over kijkwijzers en andere hulpmiddelen (1) Over kijkwijzers en andere hulpmiddelen (2) Over kijkwijzers en andere hulpmiddelen (3)	2 52 3 6 9 32 10 34 11 34
Marco van Berkel Trends of traditie?	1 10	Roelof Dolfijn Actief leren door rolwisselend bewegingsonderwijs	10 22
Sander Blikendaal <i>Good practice</i> uit Amsterdam en Rotterdam	4 9	Corina van Doodewaard Het succes van ClubExtra (topic LO 10 '07)	14 34
Bert Boetes Bewegen en sport terug in het mbo?!	6 6	Aernout Dorpmans De scorende spitsen	4 32
Lars Borghouts Stimuleert gymles een actieve leefstijl? Zin en onzin van stretchen Gezondheidswebsite gelanceerd Zie ook 'Gelezen'	7 6 8 34 13 31	Gert van Driel Zie 'Eerste pagina'	
Teun Borst en Helmi van der Loo Expertmeeting sport en bewegen senioren	13 16	Gert van Driel e.a. Het construeren van leertaken in het bewegingsonderwijs (3)	1 46
Henk Breukelman Het evenwicht is zoek (2) Tik- en afgooispelen, toetje of hoofdgerecht? (1) Tik- en afgooispelen, toetje of hoofdgerecht? (2) Tik- en afgooispelen, toetje of hoofdgerecht? (3) Flagfootball (2) Een carrière in de LO Loopbaanmonitor onderwijs Interview met Jan Sleijfer Flag- en tackle football (3)	1 33 3 24 4 25 6 20 10 30 11 6 11 10 11 18 11 30	Paul Duijvestijn De plek van bewegen en sport in het mbo	6 10
		Kees Faber Het leren van opleiders	9 18
		E.C. Fluit Aardig	12 37
		Bastiaan Goedhart en Ton de Ruijter Buitenspelen en speelpleinen onder de loep	1 42
		Monique Hammink en Ruud Bosscher <i>Social Circus</i> <i>Social Circus</i> in de praktijk	5 9 5 28

Auteurs	Nummer Pagina	Auteurs	Nummer Pagina
Ton van Happen Iplayingpong	7 28	Nederlandse Gymnaestrada in Eindhoven	5 36
Chris Hazelebach Een aangepaste sportspelmethode stappen, sprongen en schuiven Schuiven in de aangepaste sportspelmethode	1 13 1 34	Judith de Meij en Bertram Bouthoorn Jump-in	7 12
Joost Hes Motorische Remedial Teaching: een breed perspectief	10 6	Thijs Mensink Judo is een makkie (ook zonder pakkie) (1) Judo is een makkie (ook zonder pakkie) (2) Judo is een makkie (ook zonder pakkie) (3)	12 18 13 28 14 27
Dic Houthoff Bewegen en sport geeft veel regel	8 38	Chris Mooij Bewegen regelen in het <i>Basisdocument VO</i> Bijscholing actieve leefstijl school en sport uit de startblokken	9 24 11 37
Frank Jacobs Draagt sportbeoefening bij aan de opvoeding van jeugdigen?	8 10	Chris Mooij e.a. Kennismaken met badminton	3 29
Frank Jacobs en Anne Ludéus Het belang van het pedagogisch klimaat (1) Het belang van het pedagogisch klimaat (2) Het belang van het pedagogisch klimaat (3)	5 6 7 15 8 14	Ger van Mossel Vakoverstijgende projecten in onderbouw VO	13 10
Jan Kan Een leven in dienst van school en sport	4 16	Ger van Mossel e.a. Springen (turnen) in het basisdocument onderbouw VO	8 24
Han Kemper Meer bewegen is de assepoester van de energiebalans (1)	14 40	Ger van Mossel en Harry Stegeman De samenwerking binnen de vaksectie en de kwaliteit van de lessen	9 12
Guus Klein Lankhorst Een gymzaal zonder dak Antia Den Moveshon, Antillen in beweging (7)	5 13 8 42	Nicole Mulders 'Jongeren moeten plezier krijgen in bewegen'	5 42
Jeroen Koekoek Attractief handbal spelen (1) Attractief handbal spelen (2) Attractief handbal spelen (3)	6 28 7 24 8 20	Wilco Nijland 'Ultimate Volley Xperience' nieuw volleybalconcept in Nederland Circulatie-minivolleybal het nieuwe volleybal voor het voortgezet onderwijs	13 20 14 30
Kees Krakel en Els Oosterlaan <i>Good practice</i> uit Amsterdam en Rotterdam	4 9	Bruno Oldeboom De professionalisering van leraren lichamelijke opvoeding	9 16
Stef Kremers Wat beweegt de jeugd?	7 8	Maartje Pecht Student Sporthogeschool zet vmbo-project op	9 20
Maarten Massink Hoe staat het met de kwaliteit 'De sportieve school', een programmaschets De scholentriatlon in augustus 2007! Welke leerling verdient extra zorg in bewegingsonderwijs? De methodiek van de straat (1) De methodiek van de straat (2) (topic LO 10/'07) LO verdwaald in leergebieden... zoektocht naar een uitweg	2 24 3 34 6 44 10 12 10 16 11 46 13 6	Jorg Radstake Het maken van een videoclip (1) Het maken van een videoclip (2) Professionalisering van werkveldbegeleiding Het wel/niet gebruiken van een (les)methode	1 28 2 27 9 50 14 12
Pieter Matthijsse Scholenproject Amsterdam groot succes	4 31	Jorg Radstake e.a. Verstopspelen in het basisonderwijs	14 18
		Marjolein Rekers en Ernst Hart Roeien, jong aan de slag	12 30
		Servé Retera Gymnastiek- en turnhistorie	4 42

Auteurs	Nummer Pagina	Auteurs	Nummer Pagina
Ivo Reuvers		Claudia Theunisz	
Fitmeter in Rotterdam	5 16	Yoga in de gymles	4 20
Individuele aanpak staat centraal bij Lekker Fit! in Rotterdam	14 38	Edwin Timmers	
Jeroen Rietvelt		Leuk is link	2 38
Lessenreeks duursport (1)	13 32	Leuke linken leggen	3 38
Astrid Rosenboom		Leuk leren leren	5 32
Stand van zaken Alliantie School & Sport	4 6	Vakontwikkeling: Is die er wel?	6 32
Herman Rotting		Leren in leuke leeromgevingen!	7 32
Veldraadpleging basisdocument LO onderbouw VO	2 16	Het beweegt allemaal wel, maar het leert (te) weinig	9 8
Dico Rouw		Voor applaus moet je het niet doen	11 14
Atletiek - Lopen (1) van Hindernislopen (BO) naar Hordelopen (VO)	10 26	Stefan van Veen	
Atletiek - Lopen (2) van Hindernislopen (BO) naar Hordelopen (VO)	11 26	Een Bos(ch) succesverhaal!	9 47
Atletiek - Lopen (3) Estafettelopen (BO + VO)	12 22	Jilles Veenstra	
Jan Schijvenaars		De WMS is een feit	1 55
Boksen in het voortgezet onderwijs (2)	1 22	Frank Versteeg	
Boksen in het voortgezet onderwijs (3)	2 32	De voorste kruisbandblessure	12 14
Paul Steehouder		Herman Verveld	
Op weg naar sportactieve mbo-instellingen	6 14	Maak samen eens wat lekkers klaar	14 6
Jeroen Steeman e.a.		Karel Verweij	
Het ontplooiën van een bewegingsperspectief	1 38	Thuis raken in de bewegingscultuur (1)	10 42
Johan Steenberg, Harry Stegeman		Thuis raken in de bewegingscultuur (2)	11 43
Lokaal sportbeleid en interactieve beleidsontwikkeling (1)	7 38	Simone de Vries	
Lokaal Sportbeleid en interactieve beleidsontwikkeling (2)	9 40	Skaten in het basisonderwijs	9 28
J. Steendijk-Kuypers		Wytse Walinga en Ivo Dokman	
Van mannenkracht tot vrouwenpracht (1)	5 40	Brugklas softbal: Hit and runs voor elk niveau (1)	11 22
Van mannenkracht tot vrouwenpracht (2)	7 36	Brugklas softbal: Tikspelen voor elk niveau (2)	12 26
Harry Stegeman		Margit Warmink	
Bewegingsonderwijs: belang, bedoeling en bevindingen	1 6	Samen sporten na schooltijd	12 10
Beter deelnemen aan bewegingscultuur	2 6	Merijn Wilde	
Actuele thema's in het bewegingsonderwijs	6 35	Op weg naar sportieve (basis)scholen in Arnhem	4 12
Kwaliteit van lichamelijke opvoeding	9 6	Pien Wils	
Harry Stegeman en Koen Breedveld		Veilig schoolzwemmen met een protocol	11 40
Nederlanders kijken terug op hun gymlessen	8 6	Dennis Witsiers	
Harry Stegeman en Paul De Knop		Kaderopleidingen op het Beatrix College	10 46
Het project 'Kwaliteit van LO': conclusies (topic LO 9/'07)	12 34	Baukje Zandstra	
Eric Swinkels		Zie 'Laatste pagina'	
Veel belangstelling om met BSM te starten	3 31	Hjalmar Zoetewei	
		Zie webkring en webmaster.	
		Alien Zonnenberg en Ger van Mossel	
		Het netwerk onderbouw VO	13 14
		AAN DE BAK IN HET VAK	
		Wie is Rianne de Groot	7 42
		Wie is Leon van der Veen	14 44

	Nummer Pagina		Nummer Pagina
AFDELINGEN		<i>Sportverenigingen 2000-2005: stabiele sportverbanden in turbulente tijden</i>	13 39
Haarlem: Nascholing trapezezwaaien	1 53		
Twente: Twentedagen 2007		COLLEGA'S OVERZEE	
De Noorder: Praktijkdag 2007	2 55	Antia Den Moveshon, Antillen in beweging (7)	8 42
IJsselstreek: Workshop ICT in de gymzaal; Clinic Acrogym		EERSTE PAGINA	
Drenthe: Nieuw e-mailadres secretaris	3 13	<i>door Gert van Driel</i>	
Leiden: Voorjaarsvergadering		KVLO: 145 jaar voor kwaliteit en vakmanschap	1 5
Oost-Brabant: Klimclinic; Algemene Leden Vergadering; GVB		Basisdocument onderbouw VO verschenen	2 5
IJsselstreek: Mountainbiken en Voorjaarsvergadering	4 45	Registerleraar, trots of plicht?	3 5
Oost-Brabant: Vijftigjarig jubileum		Basis bewegingsopvoeding in de basisschool	4 5
IJsselstreek: Softbaltoernooi		Afscheid Albert Buisman	5 5
Gelre: Papendaldagen 4 en 5 juni	5 37	Gebrek aan regie schept chaos rond bevoegdheid groepsleerkracht	6 5
IJmond: Nieuw adres penningmeester; Clinic wandklimmen en jaarvergadering		Basisdocument voor onderbouw VO gepresenteerd	7 5
De Noorder: 3-3 Beachvolleybaltoernooi; Nieuw bestuurslid	6 45	Finales schoolsporttoernooien KVLO opnieuw een feest	8 5
Haarlem: Golf Toernooi	7 41	Protocol Bewegingsonderwijs gereed: Keus voor kwaliteit!	9 5
Zeeland: Jaarlijkse nascholingsdag		Professionaliteit van leraren moet weer worden beloond!	10 5
Oost-Brabant: Het vernieuwde bestuur	8 47	Magere opbrengst Alliantie School & Sport	11 5
West-Brabant: Studiedag		Is de beroepsgroep bewegingsdeskundigen in het onderwijs voldoende ontwikkeld?	12 5
Haarlem: Cursus EHBO	9 55	Naar beter bewegingsonderwijs	13 5
Drenthe: Vernieuwd bestuur 't Suydenvelt en Drenthe: Studiedag 'Vakmanschap is Meesterschap'	11 39	'Actieplan leerkracht van Nederland'	14 5
De Noorder: Noorderskireis 2008			
Friesland: Studiedag afdeling; Afdelingsvergadering	12 47	GELEZEN	
Den Haag: Indoor ski discovery	12 47	<i>door Hilde Bax en Lars Borghouts</i>	
Drenthe: Open bestuursvergadering	13 40	Hoe de rijksoverheid zich met de sport bezig hield;	
AGENDA		Trampolineblessures; Eerste hulp bij ongelukken;	
Cursus EHBO voor leerkrachten LO	1 53	De erfelijkheid van sportgedrag en psychologisch welbevinden; 'Dialogo maakt het spannend'; VO-raad van start	1 53
Vlaamse onderwijs dagen te Gent	2 55	Zoeken naar een passende plek; De gezonde school: overgewicht aanpakken; Voetballers geven goede voorbeeld voor gezonde leefstijl; Overgewicht bij kinderen; Lerarenopleidingen: kwaliteit vergt keuzes; Steunpunt agressie in het onderwijs; Jurysporten: hoe objectief is de jury?; Estafetteloop voor school en vereniging; Een veldje is niet genoeg; Gebaren, ook voor horende kinderen?!	4 35
Studiedag Motorische Remedial teaching 'Een breed perspectief'	3 13	Talent-Scouting: Jeugdige topsporters zijn extravert en emotioneel stabiel; 'Je moet je als organisatie lerend opstellen'; Lerende leraar is bron van vernieuwing; De beleidsagenda moet gaan leven; Intermediairs moeten scholen bewust maken van agressie; Weken worden volgepropt; Een bundel eindspelen; Veilig feesten op school; regeerakkoord heeft geen oplossing voor lerarentekort; Beroeps- en competentieprofiel S&B: sportmanager of sportontwikkelaar; Sport en Bewegen leveren iets op!	5 44
Nationale sportweek	4 34	Stel het kind centraal; Beweging en bewegingsonderwijs bij kinderen met overgewicht; Recente uitspraak Plasterk; Effectiveness of a two-year health-related physical education intervention in elementary schools	6 43
Studiedag BSM (tweede); Lidnummer	5 37	G-Hockey groot succes; Windesheim organisatie	
60 Jaar bewegingsopleidingen	9 55		
Studiedag bewegen, sport en maatschappij	10 45		
Thomas Jazzdansdagen;			
Studiedag bewegingsonderwijs in het basisonderwijs 'Good practice in the sportlights'; BVLO studiedag	10 55		
Ontmoetingsavond voor jonge leraren LO; 60 jaar Calo 'Parade'; Studiedag op locactie	11 39		
Cursus bewegen & muziek PO/VO	12 47		
BEKENDE NEDERLANDERS OVER LO			
Interview met Jos Kusters	6 40		
Interview met Eric Braamhaar	13 42		
BOEKEN			
'GO!, leerlingenboek VMBO LO2	1 49		
<i>Kinderen en ... van sportdag tot speelfeest</i>			
<i>Sportsociologie</i>	6 42		
<i>Voeding en Sport</i>	7 44		
<i>Sport, Bewegen en gezondheid</i>	8 47		
<i>Competentieprofiel MRT</i>	10 40		
<i>Themapakket actieve leefstijl</i>	12 13		
<i>Perspectieven op bewegen</i>			

ontwikkelplan (WOOP) in de school of Human Movement and Sports (SHMS, voorheen CALO);
 Handen ineen voor toekomst voortgezet onderwijs;
 Gezocht: Jonge enthousiaste leraren; De Nationale sportweek; NebasNSG - sportorganisatie voor mensen met een beperking
 CAO-PO en startende leerkrachten; Komt het de leerling ten goede? Criteria voor goede kwaliteitszorg;
 Onderwijsverslag 2005/2006: onderwijs krijgt ruime voldoende; Commissie leraren komt na de zomer met advies; Sporttrainer heeft positieve invloed op gedrag jongeren; Er zal een einde moeten komen aan versnippering; Nederlanders bewegen steeds meer; ClubExtra Amersfoort: meer dan bewegen alleen; Buitenspielen is gezond; Plasterk: 'Politiek schuldig aan onderwijsproblemen'
 Sportactieve basisscholen laten zien hoe je een bewegingsvriendelijke omgeving realiseert; Wat beweegt kinderen?; Talent Centraal; Handboek Multifunctionele accommodaties voor sport en onderwijs: inspireren, realiseren en innoveren!; De staat van het onderwijs, onderwijsverslag 2005/2006; Hoger salaris bepleit; Bewegingsonderwijs in het speellokaal; Proeftuin onder de loep; Sportz, naschoolse opvang in Nijmegen; De vereniging als professioneel georganiseerde organisatie
 Bewegingsonderwijs in de pers

GROEPERING THOMAS

40ste Thomas Oriëntatiedag vindt plaats op 14 december
 Jubileum: 40ste Thomas Oriëntatiedag
 'Bewegingsonderwijs: meer dan bewegen alleen'

IN MEMORIAM

Jelle Nauta

INTERVIEW

Grethil Post, Spin in het web
 Interview met Ellen Klein
 Interview met Jan Sleijfer

IRP-PRAKTIJK

IRP-Praktijk
 IRP-praktijk
 IRP-praktijk
 IRP-praktijk
 IRP-praktijk
 IRP-praktijk
 FPU
 IRP-praktijk
 CAO-perikelen
 Privacy
 De arbeidsovereenkomst
 Combinatiefuncties
 The continuing story: Jaartaak en taakbeleid (1)
 The continuing story: Jaartaak en taakbeleid (2)

Nummer
Pagina

8 45

9 39

12 33

14 43

6 45

12 42

7 44

5 38

11 9

11 18

1 37

2 22

3 18

4 18

5 18

6 18

7 18

8 33

9 22

10 20

11 20

12 16

13 18

14 11

KO LUM

Het openbaar vervoer helpt ons van overgewicht af!
 Een extra zak bloed laat wielrenners vliegen

KVLO

Projectteam regionale positionering
 Belangrijke data in 2007-2008

KVLO REGISTRATIE

Door Hilde Bax

KLVO Registratie
 Registratie leraren LO uit de startblokken
 Gaan voor registratie?!
 Registerdocenten bewegingsonderwijs gaan voor kwaliteit en professionaliteit!

LAATSTE PAGINA

door Baukje Zandstra

Besluiten wintervergadering 2006; Voorkom sportblessures; Inschrijving in initieel KVLO-register; Tussenrapportage TCBA; Samenwerking en mogelijke integratie VSG en NISB; Studiedag Speciaal onderwijs; Dag van School en Sport; Jaar 2007
 Effecten brede school; Voor- en naschoolse opvang; Nog steeds weinig vrouwen in sportbesturen; Bewegen op de schijf van vijf?; Canadese norm voor dagelijks bewegen van kinderen; Verhoging rente studielening; Voorlichting BSM; Studiedag BSM; Anders Actieven
 Sporten is goed voor je hersenen; Methodiek ALSS; Campagne 30 minuten bewegen; Oorzaken obesitas; Schokkende cijfers speciaal onderwijs; Clémence Ross nieuwe directeur NISB; Feestdag 145 jaar KVLO
 Voorjaarsvergadering 2007; Zinnvolle kadertweedaagse; Programma MRT-studiedag; docenten LO (ALO)
 Scholingen in kader KVLO-registratie; Slechte arbeidsmarktpositie voor onderwijsassistenten in het PO; Arbeidsmarktpositie LOBOS; Veel initiatieven voor vakonderwijs en sport in het PO; KVLO normen sportaccommodaties; Els Koster-de Koning overleden; Contributie
 Wijziging huishoudelijk reglement kandidaat-leden; Vervroegde evaluatie postinitiële leergang bewegingsonderwijs pabo; Handhaving uren Lichamelijke Opvoeding VO; Netwerk onderbouw voortgezet onderwijs; Ontmoetingsavonden voor jonge leraren LO
 Voorjaarsvergadering KVLO; Piet van Dortmont erepenning KVLO; Jelle Nauta overleden; Bevoegdheidsregeling bewegingsonderwijs terugschroeven?; Certificering 32 sportactieve Amsterdamse scholen; Verkiezing sportiefste basisschool; Voetbaldag speciaal onderwijs KNVB; Nationale sportweek 2008; Bewegen, goed voor uw hersenen
 Algemeen overleg bevoegdheidsregeling primair onderwijs; Protocol bewegingsonderwijs PO; LPBO bepleit onderwijsondersteuning op twee niveaus;

Nummer
Pagina

7 43

10 52

8 45

8 47

1 2

6 31

10 49

14 33

1 54

2 54

3 46

4 46

5 46

6 46

7 46

	Nummer	Pagina		Nummer	Pagina
Basisonderwijs en aanvangsactiviteiten voor het VO	14	24	Terug naar de Basis?	9	44
VO: Judo is een makkie (ook zonder pakkie) (3)	14	27	Protocol bewegingsonderwijs gereed: gemiste kans	13	36
VO: Circulatie-minivolleybal het nieuwe volleybal voor het voortgezet onderwijs	14	30	TOPICS		
SCHOOLSPORT			Basisonderwijs	1	
Certificering 2007-2008 en de 'Sportiefste school van Nederland'	11	50	Introductie <i>Basisdocument onderbouw VO</i>	2	
STUDENTENNUMMER			Herziening tweede fase	3	
KVLO: met elkaar voor meer en beter bewegen / <i>Gert van Driel</i>	3		'De' sportieve school	4	
Wanneer doen we het nu eigenlijk goed? / <i>Berend Brouwer</i>	4		Bewegen en sport in het mbo	6	
ALO-studenten in de eerste fase van hun studie	10		Bewegingsstimulering	7	
Van ALO-student naar docent LO / <i>Martin Merkelbag</i>	13		Kwaliteit van LO (onderzoek)	9	
Dienstverlening ook rechtspositioneel / <i>mr. P.A. Keur en mw. mr. G.S. Roelofsen</i>	14		MRT	10	
Het salaris van starters / <i>mr. P.A. Keur en mw. mr. G.S. Roelofsen</i>	15		Een loopbaan in LO	11	
Vraagbakens / <i>Miriam Hoogendijk en Alien Sonnenberg</i>	16		Sportieve naschoolse opvang	12	
Studenten actief / <i>Timo van Geest</i>	19		Projecten en vakkenintegratie	13	
Ook in jouw regio actief! / <i>Grethil Post</i>	20		Methoden	14	
PO: Leerhulp bij lummelspelen / <i>Chris Mooij</i>	22		VAN HET HOOFDBESTUUR		
VO: Hoe staat het met de kwaliteit / <i>Maarten Massink</i>	26		Contributie 2007	1	51
Interacademiale 2007 in Den Haag / <i>Reno Vorkink</i>	29		Notulen wintervergadering KVLO	2	41
Bewegen en sport terug in het mbo?! / <i>Bert Boetes</i>	32		Verkort jaarverslag	4	36
Lid worden? Ach waarom... / <i>Marianne van Bussel-Schippers</i>	33		Notulen voorjaarsvergadering KVLO	9	35
De koers / <i>Aernout Dorpmans</i>	34		VOORLICHTING, ADVISERING EN SCHOLING		
ALO-studenten in de eindfase, aankomende leraren LO	36		De WMS is een feit	1	55
Nu al verder studeren...! kan dat dan? / <i>Maurice Aarts</i>	39		CAO-ontwikkelingen binnen de Bve	5	37
Startende collega's Lichamelijke Opvoeding	42		Team KVLO 2007	11	38
De KVLO-website: een 'must' voor de vakleerkracht LO! / <i>Hjalmar Zoetewei</i>	44		WEBKRING		
Via de KVLO WA-verzekerd / <i>Martin Merkelbag</i>	45		KLVO website 2007: 'Communiceren maar!'	2	50
Beroepscompententieprofiel; Beroepscode docent LO; Registerleraar LO; Landelijke studiedagen; GYMMOET; Dagelijks bewegen en sport op brede scholen / <i>Baukje Zandstra</i>	46		Digitale nieuwsbrief	7	44
STUDIEDAGEN			WEBMASTER		
Aankondiging Studiedag Praktijkonderwijs	9	39	Polls op de site	12	44
Studiedagen	11	53			
Studiedagen	12	42			
Studiedagen	13	44			
Studiedagen	14	45			
TER DISCUSSIE					
Alliantie School & Sport: de gymleraar als projectmanager?	1	19			
De positie van een vakleerkracht met duale taken	2	19			
Bewegingsarmoede	3	44			
De jeugd verdient het gewoon	7	31			

Neem de gegevens van de adressticker over op dit kaartje en bewaar deze!

KVLO .nl

sitewijzer

Mijn KVLO inloginfo:

Lidnummer = _____

Wachtwoord = k v l o

Gewijzigd wachtwoord = _____

Aan- en afmelden voor de KVLO email-nieuwsbrief

kan op: <http://www.kvlo.nl/sf.mcgi?537>

Tot ziens op: <http://www.kvlo.nl>